KEHANET

DRAGO JANČAR

2011 Avrupa Edebiyat Ödülü

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN
SİNA BAYDUR

dedalus

dedalus

Sezen Aksu, en derin tutkunun arzusudur..

© Dedalus Kitap - 2014

Yazar: Drago Jančar

Kitabın Adı: Kehanet

T.C. Kültür Bakanlığı
Sertifika No: 23858
ISBN: 978-605-4708-48-2

Dedalus Kitap: elli beş
Öykü: on iki

Basım Tarihi : nisan iki bin.on dört

Yayın Yönetmeni: Sedat Demir
Yayına Hazırlayan: Hulusi Güven
Düzelti: Doğukan İşler

Sayfa Düzeni: Katamira
Kapak Tasarımı: Katamira

Baskı-Cilt:
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd.Şti
Topkapı / İstanbul
(Sertifika No: 11964)

dedalus

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/28
Sultanahmet-İstanbul • www.dedaluskitap.com
Tel: +90 212 513 03 43 • Faks: +90 212 513 03 44

Drago Jančar

KEHANET

dedalus

Drago Jančar

Drago Jančar, ülkesinin en tanınmış yazarlarından biri. Ülkesi Slovenya, yeryüzündeki bir çok ülkenin yakın tarihinde olduğu gibi bir çok acı yaşamış. Drago Jančar da olup bitene tanıklık etmiş bir yazar. Eserleri birçok dile çevrilmiş. Romandan öyküye, oyundan denemeye geniş bir yelpazede eserler veren gerçek bir edebiyatçı. Ama aynı zamanda ülkesinin ve yaşadığımız dünyanın sorunlarından uzak durmayan, bu konularda aktif olarak mücadele eden bir aydın, bir savaş karşıtı. Bütün Avrupa kültürünü sanki kafasında taşıyan biri. Onu ön plana çıkaran, ona 2011 yılı Avrupa Edebiyat Ödülü'nü kazandıran sadece bunlar değil. O, aynı zamanda gerçek bir söz ustası!

Sina Baydur

2003-2008 yılları arasında Bosna-Hersek ve Slovenya'da Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapan Sina Baydur, bu vesileyle Balkan ülkeleri edebiyatıyla yakından ilgilenme fırsatını bulmuştur. Gerek ülkemiz yazarlarının Güney Doğu Avrupa ülkelerinde gerek Balkan edebiyatının ülkemizde daha iyi tanıtılabilmesinin önemini kavrayarak bu alanda katkıda bulunmak amacıyla çeviri yapmaya başlamıştır.

Boşnak yazar Semezdin Mehmedinoviç'in "Saraybosna Blues" başlıklı anlatı kitabıyla Sloven yazar Andrej Blatnik'in "Deri Değişimi" başlıklı öykü kitabının Türkçe çevirisine katkıda bulunmuştur. Colum Murphy'nin "Aza Beast- Bir Bosna Savasi Gunlugu" baslikli kitabini cevirmiştir.

Sloven yazar Drago Jančar'dan cevirdiği ilk öykü kitabı "Joyce'un Öğrencisi"dir.

İçindekiler

KEHANET • 9

GÖLE BAKAN ADAM • 31

ROVENSKALI HAYALET • 57

İKİ FOTOĞRAF • 111

KEHANET

Anton Kovaç'ın huzurlu bir ağustos sabahı tuvalet kapısının iç cephesinde okuduğu yazı, kanını dondurdu. Uzaktaki geçit töreni alanından yüksek sesle verilen komutalar ve kalın ökçeli çizmelerin asfaltı döven darbeleri duyuluyordu. İçtima alanı geniş bir kare şeklinde olmasına rağmen, neden daire olarak adlandırıldığı anlaşılabilir değildi; orada, yeni askere alınan acemiler, yakıcı güneşin altında nizami yürümeyi öğreniyorlardı. Burada ise, 17 nolu bölmede, içerisi serin ve sessizdi, aynen henüz temizlenmiş olan tüm tuvaletlerde olduğu gibi. Anton Kovaç kıdemli bir askerdi, yani terhis olmasına yaklaşık bir ay kadar bir zaman kalmıştı. Kütüphanede çalışıyordu ve artık talime çıkmasına gerek yoktu. İşte bu nedenle öğleden sonra tuvalete oturup gazetesini okuma fırsatını kaçırmıyordu. Tuvalet duvarlarına yazılmış olan graffitileri uzunca bir süre okumamıştı. Hâlâ keklik iken -askere yeni alınanlar böyle çağırılıyordu, kimse de nedenini bilmiyordu- merakla müstehcen düşünceleri, uzaklardaki kızların isimlerini, burada delikanlılar kan işerken sağda solda başkalarıyla ilişkiye giren o fahişelerin adlarını,

askerlikte geri kalan günlerin sayısı hakkındaki homurdanmaları, üreme organlarıyla ilgili serbestçe kaleme alınmış tüm detaylı mesajları okuyordu. Profesyonel bir okur, bir kütüphaneci olduğundan bir süre en yaratıcı graffitileri not etmeyi ve küçük bir tuvalet edebiyatı antolojisi hazırlamayı düşünmüştü; diğer bir deyişle sivil hayat özlemine dair bir antolojiyi, kıskançlık, melankoli, aceleyle oluşmuş küçük nefretler, afra tafralar, alaylar ve yorumlar antolojisini. Fakat kısa süre sonra bu fikirden vazgeçti. Balkan askeri kelime haznesi renkli ve çeşitliydi ama modası geçmiş bir nakarat olan "siktir" kelimesi bazen kelimenin tam anlamıyla, fakat daha sık mecazi anlamda kullanılıyordu. Herkes sikiliyordu; annelerden ve kız kardeşlerden erkek kardeşlere kadar, büyükbabalar, köpekler, kediler, üzüntü ve neşeye kadar soyut kavramlar, bitki örtüsünden nesnelere kadar her şey. Hatta biri, " Ev adresini sikerim..." diye yazmıştı. Sonunda tuvalet yaratıcılığının bolluğu ve monotonluğundan sıkıldı. Ve bundandır ki, artık kıdemli bir asker olarak, o alanda birkaç dakika geçirme fırsatı bulduğunda, normal sivil yaşama döndü: Sadece gazetesini okudu. Tuvalete giderken beraberinde kitap götürmedi; her nedense uygun görmüyordu ve sadece bir kütüphaneci olduğundan da değildi bu. Tutkulu bir okur olarak onun için kitaplar, hiç değilse çoğunluğu, tinsellik haznesi, bilgelik kadehi, keyif teknesiydi; gazeteler ise hiçbiri.

O Ağustos günü başını gazetesinden kaldırdığında birden çeşitli çizimler ve graffitiler arasında o yazıyı okudu; çok iyi bilinen nakarat onda da vardı fakat verdiği mesaj o kadar duyulmamış, o kadar hakaret dolu ve o kadar

tehlikeliydi ki, kanı dondu. Kapının sağ tarafında, hemen duvara yakın bir yerde, mavi tükenmezle, çarpık çurpuk bir yazıyla ve Sırpça-Hırvatça dilinde, biri öyle bir şey yazmıştı ki, Anton Kovaç bunu hiçbir zaman unutamayacaktı ve yıllar sonra Slovenceye çevirecekti:

Otlanırken Yugoslavya Kralı,
Eşekler sikecek şişman kıçını.

İlk aklına gelen şu oldu: *Hemen burayı terk etmeli. Mümkün olan en kısa zamanda çarçabuk buradan çıkmalı.* Hayatını mahvedecek saatli bombanın cehennemi tıklamasını duyuyordu. Kapıdan fırlamak üzereyken birden durdu. Eğer birisi onun 17 nolu tuvaletten çıktığını görürse şüpheli durumuna düşerdi. Etrafı dikkatle dinledi. Koridordan hiç ses gelmiyordu, sadece bozuk bir musluktan damlama sesi vardı ve ağzına gelmiş olan yüreğinin gümbürdemesi. Meydandan sert talimatlar ve asfaltı döven çizmelerin sesi duyuluyordu. Makineli tüfek atışları gibi geliyordu; keklikler nasıl adım atılacağını henüz bilmiyorlardı. Tek bir adım atılıyormuş gibi olmalıydı, makineli tüfek ateşi gibi değil; koyunlar öyle yürür. Tek bir adım, kışlanın duvarında yazılı mesajı hatırladı: "Hepimiz Senin Adımınız!" Yeni bir komutayla meydandaki yürüyüş durdu. Genç onbaşı yeni erlere nasıl adım atmaları gerektiğini gösteriyordu ve çizmelerini yere sert vurmalarını anlatıyordu, öyle ki, " Taşaklar fırlayana kadar!"

Anton Kovaç, lavaboların bulunduğu koridora geldi; kimsecikler yoktu. Koşarak kaçmayı tercih ederdi; ama sakin bir şekilde ellerini yıkadı ve sonra kendini zorlayarak yavaşça ve tembelce, sanki eski bir askerin geçtiğini herkesin bilmesini istercesine, daima yavaş hareket ederek, kemeri gevşetilmiş ve beresi başında değil de kemerine sıkıştırılmış olarak yürüdü. Nöbette tüfeğine yaslanarak uyuklamakta olan askerin esnemesini görmezden geldi.

Kütüphaneye girdiğinde can sıkıntısıyla esnedi, sanki sıkıcı askerlik hayatında uzun zamandır hiçbir olay olmamıştı. Ve biraz sakinleşti. O an için emniyetteymiş gibi geldi. Kütüphane sorumlusu gedikli çavuş cızırtılı sesler çıkaran radyonun düğmesiyle oynuyordu ve onun gibi askerlik hizmetinin son ayı içinde olan meslektaşı Profesör Rotten[1] ise daktilo yazıyordu.

"Nasıl gidiyor Anton? Gazeteyi okumayı bitirdin mi?" diye sordu Rotten, başını kaldırıp bakmadan.

Anton Kovaç, biraz önce ne okuduğunu anlatabilmek için ona birlikte kitap raflarına kadar yürümeyi teklif etmek istedi. Kısa zaman önce, Rotten adındaki Belgradlı bu profesörle oldukça iyi dost olmuşlardı. Askerliğin son ayı her ikisine de zor geliyordu; kahvehanedeki kısa etekli şarkıcıyı dinlemek ve biraz sarhoş olmak için birkaç defa birlikte kasabaya inmişlerdi. Rotten ciddi genç bir adamdı, mükemmel askeri ve kütüphane disiplini olan sessiz bir akademisyendi. Pazar günleri kasabaya yapılan turlarda bazen gevşer ve sessizce birkaç kadeh konyağı devirirdi. Rotten'a, o korkutucu şeyi, 17 nolu tuvaletin serinliğinde ve sessizliğinde bekleyen saatli bombayı anlatmanın

1 Rotten: Çürümüş, işe yaramaz.

doğru olabileceğini düşündü Anton Kovaç. Fakat son anda vazgeçti. İki kişinin bildiğini, herkes bilir demekti.

"İyi" dedi. "Her zamanki gibi iyi."

Masasına oturdu ve katalog kartlarına kitap başlıklarını yazmaya başladı. "Çok sıcak," dedi gedikli çavuş, cızırdayan radyoyu kapatıp pencereye doğru gitti ve camı açtı. Keklikler hâlâ dışarıdaydı, durmaksızın çizmeleriyle asfaltı dövmekteydiler.

"Marş söyleyin!" diye bağırdı meydandaki onbaşı. Genç bir acemi erin saf ve çınlayan sesi yürüyen çizmelerin ritmine uyarak "Topçuların Marşını" söylemeye başladı:

Biz topçu askerleriyiz
Ordu bizi çağırdı
Sınırlarımızı korumak için
Ve Mareşal Tito'yu

Ve acemi erler korosu bağırarak nakaratı söylediler:

Tito mareşaldir
Hem de çok zekidir
Muhteşem ordumuzun
Komutanıdır

Anton Kovaç, merasim yürüyüşü sanatını öğrenene kadar o marşı kaç kere tekrarlamış olduğunu düşündü. Yüz defa mı? Sözlerin ne anlama geldiğini artık bilemeyecek

kadar tekrarladığını düşündü. Şimdi aniden o sözlerin ne kadar uğursuz olduğunu, biraz önce okuduklarıyla ne korkunç şekilde ters düştüğünü anladı. Ve o sözleri yazma cesareti gösteren cesur ve çılgın insanı düşündü. Bunu yapabilecek cesaretteki kişi kolaylıkla kışlaya bomba da koyabilirdi.

Gece hiç uyuyamadı; koca koğuşta görevli subayın nöbet devri için yeni bir eri her uyandırışında yerinden zıplıyordu. Yarı uyanık görünmez bir elin koğuşun duvarlarına "Otlanırken Yugoslavya Kralı..." diye tekrar tekrar yazdığını görüyordu. Yazının devamı o kadar kabaydı ki, Anton Kovaç bu bölümü okumayı engelliyordu; yazı hayalinde her belirdiğinde gözlerini kırpıştırıyor ve ateş basıyordu. Korkunç graffitinin ikinci kısmı, o vahşi nefret ifadesi, aynı duvarları baştan aşağıya kaplayan ırza geçme varyasyonlarının çeşitli tonlarıyla uyumluydu. Herhangi biri yazmış olabilirdi. Ama o otla ilgili esrarengiz bir şey vardı. Bir sefer bir barda duymuş olduğu kötü bir şaka şöyleydi: Bir dilenci yüksek görevli devlet memurlarının geçtiği bir yolun kenarına oturmuş ot yer. İlk geçen memur durur ve ona bir onluk banknot verir, ikincisi gelir ve daha fazla para verir ve sonra beyaz üniformalı mareşal siyah Mercedes arabasını durdurur fakat para vermek yerine "Neden daha temiz ve taze otların olduğu öte tarafa otlanmaya gitmiyorsun?" diye sorar. Hayır, faydası yok. "Otlanırken..." Niçin? Yugoslavya Kralı'nın kim olduğunu bilseydik, o yazı niçin böyle fantezi, hemen hemen kutsal bir tonda yazılmış : "Otlanırken Yugoslavya Kralı..." Belki, "Yüzün otlara gömülmüşken öldürüleceksin..." anlamına mı geliyor? O gece Anton

Kovaç korkutucu düşüncelerle mücadele etti. Ve en kötüsü olaydan sorumlu olmasından şüphelenilmesiydi. En çok 17 nolu tuvaleti kullanırdı; çünkü en temizi oydu. Şimdi neden olduğunu anladı. Orayı daha önce bir kez kullanmış olan, bir daha oraya gitmemekteydi. Sadece kendisi her sabah oraya gitme aptallığını göstermişti. Ceset bulunana kadar cinayet mahalline giden katil gibi... Zaten şüphe altında olduğunu hayal etti. Tabii, herhangi birisi de şüphe altında olabilir; fakat herhangi birinden şüpheleniliyor veya itham altındaysa o kolaylıkla kendisi olabilirdi. Son asker nöbet görevinden döndüğünde sabahın dördü olmuştu, o ise kalkma vakti gelmeden ancak bir iki saat uyuyabilmişti. Sabahleyin gayri ihtiyari kimin 17 nolu tuvaleti kullandığını görmek için izlemeye başladı. Kimse kullanmadı.

Kütüphanede, sonraki günlerde, devamlı hafif endişe içinde yaşadı. Bir şeylerin olacağını hissediyordu: Karşı casusluk servisinden bir görevlinin kapıyı açacağını, içeri gireceğini ve "Onu yazan kim?" diye soracağını düşündü. Fakat böyle bir şey olmadı. Kütüphanede huzur ve sessizlik devam etti. Gedikli çavuş orada bulunduğu her sefer yaptığı üzere radyonun istasyon ayar düğmesini çevirip durdu; ya bununla ya da özel işleriyle meşgul oluyordu. Arkadaşı Profesör Rotten ise sakin bir tipti, çoğunlukla kâğıtlarının üzerine eğilip çalışırdı. O ağustos günleri boyunca üniversite derslerine hazırlanmaya başlamıştı bile. Bir kâğıt yığınının altında İncil'in bir kopyasını saklar ve çavuş odadan çıkıp kapıyı arkasından kapar kapamaz bulunduğu yerden çıkarır ve notlar almaya başlardı. Sonbahar ders döneminde dünya edebiyatında

kullanılan, İncil'den alınan temalar üzerine bir seminer vermeye hazırlanıyordu. Profesör Rotten'in esas adı Milenko Paniç'ti fakat Sırbistan'ın güneyindeki o karargâhta uzun süre bunu kimse bilmiyordu ve herkes onu Profesör Rotten veya daha da sık bir şekilde, sadece Rotten diye çağırıyordu.

Yeni ismini orduya katıldıktan kısa bir süre sonra kazanmıştı. Daha bir aylık acemi askerken sabah içtima sırasında Binbaşı Stankoviç tam önünde durup bakışlarını gömleğinin açık düğmeli üst cebine dikmişti. Sol cebinden iki tükenmez kalem ucu çıkmaktaydı. Binbaşı Stankoviç aksi fakat hoş biriydi, hacimli yapısı bazılarına tehlikeli görünürdü -gerçekten saldırıya hazırlanan bir *pit bull* gibi gelebilirdi- fakat esasen iyi huylu bir insandı ve her zaman şaka yapmaya hazırdı. Bu nedenle askerler onu severdi. Buna rağmen, tam önünde durduğunda, Paniç kendini çok rahatsız hissetti.

Cebinden uçları çıkan kalemlere işaret ederek "O nedir?" diye sordu Binbaşı. Paniç omuzlarını silkti ve Binbaşı bakışlarını yanında duran, askerlerin disiplinsiz görünümü için hesap vermesi gerekecek olan, korkudan paralize olmuş çavuşa çevirdi.

"O nedir diye sordum," diye tekrarladı Binbaşı.

Paniç cesurane, "İki tükenmez kalem, yoldaş Binbaşı" diye cevapladı.

Birden bir sessizlik çöktü. İyi bir cevap değildi, herkes iki tükenmez kalem olduğunu görüyordu ve Binbaşı kolaylıkla sinirlenebilirdi fakat kızmadı; sadece bir süre onu süzdü.

"Onların bir çeşit askeri madalyon olduğunu sanmıştım..." dedi yavaşça.

Kıkırdadı, rahatlayan çavuş yüksek sesle güldü ve sıradaki tüm askerler ona katıldı.

"Sivil hayatta neyle uğraşırsın asker?"

"Profesördür," diye cevapladı çavuş.

"Ona sordum," dedi Binbaşı.

Paniç etrafına bakındı, yüz civarında asker ve ayrıca birkaç subay ne cevap vereceğini beklediğinden biraz mahcup oldu. Klasik dillerle ilgilendiğini, Latince ve eski Yunanca öğrenimi gördüğünü söyledi.

"Bunlar ne işe yarar?" diye sordu Binbaşı.

Paniç cevap vermedi.

Binbaşı kahkahaya boğulurcasına "Neden, onlar işe yaramaz diller!" dedi. Orada bulunan tüm askerler Binbaşıya katıldılar, kahkahaları kışlanın duvarlarında yankılandı. Paniç kıpkırmızı oldu. *İşe yaramaz* yani çürümüş diller ölüdür, gereksizdir ve komik, aynen ilk Yugoslavya'nın olduğu gibi, çürümüş Yugoslavya çöktü, böylece yeni sosyalist Yugoslavya büyüyebildi. Paniç, Latince ve Yunanca hakkında bu şekil konuşmanın doğru olmadığını söylemek istiyordu, bütün hayatını adamayı seçtiği şeyler için. Fakat sonra dalga geçen Binbaşıdan daha fazla şaka dinleme isteği olmadığını fark etti. Dilini tuttu. Binbaşı Stankoviç, kendinden memnun, sıra halindeki erleri teftişe devam etti, Profesör Milenko Paniç, işe yaramayan diller profesörü, askerlerin arasında, yalnız ve aşağılanmış öylece hazır olda durdu.

Öğleden sonra Profesör Rotten olarak çağrılmaya başlanmıştı ve akşam olduğunda onu iğnelemek isteyen bazıları sadece Rotten demeye başladılar ve ismi böyle kaldı.

Başına sonu gelmeyen zorluklar çıkaran bu yeni isme hiçbir zaman alışamadı. Böyle komik bir isim yüklenen herhangi birinin, en kötüsü de eğlenilerek aldığı bu isim otomatik olarak günlük alaycılığa, genel bir laubaliliğe fırsat vermekte ve küçük şakaların hedefi haline getirmekteydi. Bir tabancayı söküp birleştirmeyi kim bilmiyor? İşe yaramayan diller profesörü! Bu sabah tuvaletleri kim temizleyecek? Profesör Rotten! Ve yüzü sinirden kızardıkça herkes profesörle daha fazla eğlenmeye başlıyordu. Bir gece pedal çevirtme şakasını bile yaptılar. Bu erlerin en çok sevdiği gece oyunuydu. Uyuyan birisinin ayak parmaklarının arasına kâğıt sokulur ve yakılırdı. Alevin sıcaklığı cilde yaklaştıkça bacak geri çekilmeye başlardı. Alev parmaklara yaklaştıkça bacak daha hızlı pedal çevirme hareketi yapardı. Alevler iyice can yakmaya başladığında gözlerini açar ve etrafında kahkahalar atanlara şaşkınlıkla bakardı. Elbette işe yaramayan dillerin profesörü olarak Rotten bu muameleye birkaç defa maruz kaldı. Ancak Anton Kovaç'la birlikte kütüphanede görevlendirildikten sonra biraz saygı görmeye başladı. Orada kendini çalışmalarına verdi. Ve kütüphaneden ve Marksist bilgi, partizan tarih ve vatanperver edebiyattan sorumlu çavuş ne zaman kapıdan çıksa hemen Vulgate'nin (İncil'in Dördüncü Yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanan Latince çevirisi.) kopyasını kâğıt yığınının içinden çeker ve kendini şevkle metnin gizemine bırakırdı. Hizmette kalan sürenin günlerini ve saatlerini böylece kısaltır: her sayfa

çevirişinde evine daha fazla yaklaşır ve Profesör Rotten'la alay eden güruhtan uzaklaşırdı.

Sakinliği bulaşıcıydı. Birkaç gün boyunca Anton Kovaç, kapı her açıldığında titremeye devam etti, fakat sonra, bu sakin insanın yanında, kışlanın kütüphanesindeki hayatına geri döndü ve terhis edilmeyi beklemeye başladı. Yavaş yavaş tuvaletteki tehlikeli yazıyı da unutmaya başlamıştı. Geceleri artık kışlanın duvarlarına görülmeyen bir el tarafından o yazıların yazılması rüyasıyla uyanmıyordu. Sabahları o tarafa yaptığı ziyaretlerde, tamamen bu alışkanlığından vazgeçememişti, 17 nolu tuvaletin kimse tarafından kullanılmadığı dikkatini çekti. Bir öğleden sonrası tüm cesaretini toplayarak tuvaletin kapısını açtı. Mesaj hâlâ yerindeydi. Sanki bir yılan görmüş gibi geriye doğru zıpladı.

Ağustos ayı sonlanmış eylül başlamıştı ve askerlik görevinde sadece 14 günü kalmıştı. Pazar günü Rotten'la birlikte kasabaya gittiler, barları dolaştılar ve çingene müziği dinlediler. Beyinleri trompetlerin sesleriyle zonklarken asabi bir hava içinde kışlaya döndüler. Beraber oldukları son pazar günüydü.

Nihayet son pazartesi günü geldi. Pazar günü içilen konyakların ve dinlenilen çingene trompetlerinin etkisinde hâlâ tam kendine gelememiş olan Anton Kovaç için gün, beynini oyan sert talimatlar ve koridorlarda koşuşturma sesleriyle başladı. Koridorda çizmelerini arayan bedenlerin arasından kıvrılarak tuvaletlere doğru gitti. Tuvaletlerin bulunduğu bölümün giriş kapısı kapalıydı ve kapıda bekleyen nöbetçi giderlerin tıkandığını ve kışlanın başka tarafındaki tuvaletleri kullanması gerektiğini söyledi. Anton

Kovaç, giderlerin tıkalı olmadığını biliyordu ve böyle bir tamirat gerektiğinde hiçbir zaman nöbetçi konulmazdı. Kütüphaneye geri dönerken koridorda Rotten'a rastladı.

"Kütüphane kapalı," dedi Rotten. "Hepimiz içtima alanına çağrıldık..."

Anton Kovaç ihtiyatla "Ne oldu?" diye sordu.

"Ne olacak," diye cevapladı Rotten, "Berbat bir olay olmuş, hem de buradan çıkmamıza iki hafta kala!"

Kemerlerini taktılar, çizmelerinin bağcıklarını bağladılar. Anton Kovaç son dakikada Rotten'ın gömlek cebinde duran iki tükenmez kalemi çıkardı ve pantolonunun cebine soktu. Şakacı Binbaşı Stankoviç'in bu sabah tekrar onun önünde durması iyi olmayacaktı. Sonra, koridorda koşuşturan kalabalığın arasından sıyrılarak ve merdivenlerden aşağıya koşarak inip içtima alanına geldiler.

Taburuna katılmak üzere meydana koşturan son askerler gelirken ortalığı kaygı verici bir sessizlik sarmıştı. Binbaşı Stankoviç'in komutasında bir grup subay, subaylar bölümünden geldiler. Görevli asker komuta verdi: "Dikkat, hazır ol!" Genelde iyi huylu ve şakacı bir kişiliğe sahip olan Binbaşının ağır cüssesi şimdi karanlık ve tehlikeli görünüyordu. Meydandaki tören platformuna çıktı, diğer subaylar arkasına dizildiler. Bir istihbarat subayı, bir yüzbaşı, mikrofonu denedi: "Bir, iki, üç, ses..." Sonra geri çekilerek yeri komutana bıraktı. Binbaşı üst dudağını ısırarak yavaş adımlarla mikrofona gitti ve sanki ne söylemesi gerektiğini düşünür gibi bir iki dakika durdu. Sessiz bekleyen erlerin başlarının üzerinden yakın tepelerden soğuk bir sonbahar rüzgârı esti.

"Biz Yugoslav Halk Ordusu'nun askerleriyiz," dedi Binbaşı, hoparlörlerin anında metalik bir sese dönüştürdüğü yumuşak bir tonla.

"Biz bu ülkeyi ve yasal düzenini koruyoruz. En üst komutanımız, bu orduya Balkanlar'da hürriyet ve zafer için yapılan kanlı savaşlarda muzaffer bir şekilde komuta etmiş olan Mareşal Tito'dur!"

Sonra sözlerinin erler tarafından iyice hazmedilmesi için biraz sessizce bekledi.

"Ama bu orduda bizim kutsal saydıklarımıza saygı göstermeyen insanlar mevcut. Daha da kötüsü, bu insanlar kardeşliğimizi, birliğimizi ve hürriyetimizi sabote etmek istiyorlar."

Rüzgâr, sözleri en son sırada duran erlere kadar taşıdı. Ellerini arkasında birleştirmiş olarak platformun üzerinde birkaç adım gidip geldi.

Beklenmedik bir anda, "Artık krallarımız yok!" diye devam etti, "Krallar eski ve kokuşmuş Yugoslavya ile birlikte yok oldu."

Suratı duvar gibi bembeyaz olmuş istihbarat subayına doğru bir bakış fırlattı. Ve sanki bütün sorumluluk o subayınmış gibi konuştu.

"Kışlamızın duvarında devrim karşıtı bir graffiti tespit edildi; söyleyeceklerim şimdilik bu kadar. Böyle bir şeyi kim yazabilir?" -Anton Kovaç bundan sonra gelecek sözlerin ne olduğunu gayet iyi biliyordu- "Böyle bir şey yazabilecek olan kimse barış zamanında bomba koymaya veya yoldaşlarından birine silahını doğrultmaya da muktedirdir. Buna izin vermeyeceğiz! Bu kişileri ve

grupları tespit edip onları divan-ı harbe göndereceğiz. Talimatlarımız bölüklerinize gönderilecektir."

Görevli subay "Rahat!" talimatı verdi.

Soruşturma başladı. İlk başta erlere sınıflarda sıralara oturmaları emredildi. Genç bir onbaşı becerikli parmaklarla sıraların üzerine önlerine birer parça kâğıt ve kalem bıraktı. Bir sigara yaktıktan sonra daha önce hazırlanmış bir metni okumaya başladı. Metin eski bir masal olup eşeğe binmiş bir adamın büyümüş otların olduğu bir alandan geçişini ve etraftaki otlanan eşeklerin hikâyesiyle başlıyordu. Masal kralın maiyetindekilerle birlikte oradan geçtiğini anlatıyordu; *ot, kral, Yugoslavya, eşek, yemek* kelimeleri birkaç defa tekrarlanıyordu. Anton Kovaç, bu kelimeleri her duyduğunda eli titremeye başlıyordu. *Titrememelisin,* diye düşünüyordu, çünkü eşek kelimesini yazarken kimin elinin titremiş olduğu bir el yazısı uzmanına sorulacaktı. Rotten ise tamamen sakin bir şekilde hemen yanında oturuyor, onbaşının yavaş yavaş dikte verdiği ve odada bulunan herkes yazmayı iyi bilmediğinden sık sık tekrarladığı cümleleri yazıyordu. Anton Kovaç ne olup bittiği hakkında kaç kişinin bilgisi olduğunu merak ediyordu. 17 nolu tuvalet boş ve temizdi; kimse orayı kullanmıyordu. Rotten'ın bilip bilmediğini düşündü ve daha önce sormamış olduğu için pişman oldu. Kendisinin yapmamış olduğuna dair bir kanıtı daha olacaktı. O sözleri yazmış olan bir kimse hiçbir zaman bir arkadaşına gördüğünü anlatıp onun da görüp görmediğini sormazdı. Ama bu defa istihbarat subayı gördüğünü daha önce neden rapor etmediğini soracaktı. "Mareşal Tito'yu herkesin sevdiği kadar sevmiyor musun?" Gerçekte

Anton Kovaç, Tito'yu sevmiyordu. Onu seven herhangi birinin korkmasına neden yoktu; o hemen bu düşmanca ve iğrenç olayı rapor ederdi. Fakat Anton sessiz kaldı ve bu nedenle de suça ortak oldu.

O akşam karmakarışık rüyasında o korkunç sözler kışlanın duvarında tekrar göründü, sanki rüyasında göz bebekleri yuvalarında fıldır fıldır dönmekteydi ve gözlerinin yansıttığını saklayabilmesine imkân yoktu.

Ertesi gün, kışlada ifşa edilmiş kişi veya gruplara dair herhangi bir haber duyulmadı. Kahvaltıda bir Arnavut'un tutuklandığı haberi geldi; üzerinde nöbet görevindeyken çaldığı anlaşılan mühimmat bulunmuştu. Birisi, olay yerinde kurşuna dizileceğini söyledi. Fakat Anton Kovaç bütün bu söylentilerin genç erler tarafından sırf vakit geçirmek için uydurulmuş her zamanki rivayetler olduğunu biliyordu. Sabah içtimasından hemen önce meydanda daha önceden planlanmamış bir askeri tatbikat yapılacağı duyuldu. Bu haber daha olanaklıydı. Fakat hiç kimse yapılan soruşturmanın nedeni hakkında herhangi bir şey söylemiyordu.

O sabah bir soruşturma subayı kütüphaneye geldi ve onlara olağanüstü bir şey görüp görmediklerini, acayip davranan herhangi bir er olup olmadığını sordu. Hangi kitapların kütüphaneden ödünç alındığını ve kimin aldığını soruşturdu. Kütüphane sorumlusu olan subayın her iki askerden de daha fazla korktuğu açıktı ve soruları alelacele cevaplıyordu. Kütüphaneden hiçbir zaman ayrılmadığından, orada herhangi bir aksiliğin olması mümkün değildi. Soruşturma subayı Anton Kovaç'ın gözlerine dikkatle baktı ve kütüphaneden hangi sıklıkta

ayrıldığını, tuvaleti kullanıp kullanmadığını sordu. "Evet, gidiyorum," dedi Anton Kovaç, kalbi güm güm atarak, "Ama her defa çavuştan izin alıyorum." Çavuş bu bilgiyi doğruladı. Soruşturma subayı tatmin olmuştu. Sonra Profesör Rotten'ın önünde duran kâğıt yığınından birkaç sayfa çekip aldı. Anton Kovaç, kâğıt yığınının altında bir İncil bulunduğunu biliyordu. Rotten sakin, mahzun ve hareketsiz duruyordu. Subayın çektiği son kâğıdın altında bir şey yoktu. Profesör İncil'i ve notları zamanında başka yere koymuştu. Anton Kovaç rahatladı. Bir İncil yüzünden yeni bir skandal yaratılmasına ihtiyaç yoktu; yeterince hadise mevcuttu.

Gece alarm verildi ve herkes tam teçhizat hazırlandı. Dağlardan esen rüzgârın ve soğuk bir yağmurun altında atış taliminin yapıldığı yere kadar on mil yürümek zorundaydılar. Hedefe vardıklarında gaz maskelerini takıp bir bataklığa girmek zorundaydılar. Kışlaya ertesi sabaha kadar dönmediler ve döner dönmez doğrudan yatağa girdiler. Fakat sabah saat 10'da tekrar "Topçuların Marşı" ile tempo tutup yürümeyi öğrenmeye devam ettiler. Sınıflarda veya kütüphanede kimsenin kalmasına izin yoktu. Anton Kovaç, askerlik hizmetindeki son on günün sonsuza kadar sürebileceğini düşünmeye başlamıştı. Olağanüstü şartlarda askerlik hizmetinin uzatılabileceğini biliyordu.

Öğle vakti güneş tekrar yüzünü gösterdi ve dinlenme sırasında yemekhanenin arkasındaki çimene uzandı, artık bu yürüyüşlere uzak kalmış olan, ağrıyan bacaklarını gerip durdu. Bir sigara yaktı, gökyüzündeki bulutları seyretti ve gelmekte olan, belki de hemen yarın, fırtınadan bir an önce kurtulmayı diledi. Koca gövdeli Binbaşı Stankoviç'in

meydanda yürüdüğünü, kendisine doğru geldiğini ve "Medeniyet seni bekliyor, gidebilirsin!" dediğini hayal etti. *Medeniyet* anlamı pek açık olmayan bir başka sözcüktü; evdekilerin gönderdiği sivil kıyafetler de kastediliyordu. Fakat bütün bunlar sadece ya Ege Denizi'ne ya da Karadeniz'e doğru geçmekte olan, Morova Nehri vadisinden Balkanlar'a doğru aceleyle inen bulutların getirdiği hoş bir öğle vakti hayalleri olabilirdi.

Öğleden sonra saat beşte tekrar merasim alanına yollandılar. Marş söyleyerek meydanın etrafını dolaştılar: "Tito Mareşaldir, hem de çok zekidir..." Ve çizmeler daha güçlü vuruşlarla yeri çiğnerken Kovaç daha fazla merak etmeye başladı, *Onu kim yazdı? Ortaya çıkarılacak olan kim?* Neyi aradıkları, ne olduğu hiçbir zaman açıklanmamasına ve erlerden hiçbirinin tuvalet duvarlarında herhangi bir şey gördüğünü kabul etmiş olmamasına rağmen Anton Kovaç, yürüyen askerlerin her birinin gözlerinin önünde o sözcüklerin yanıp söndüğünü hissediyordu. Sanki bir cenazedeydiler; hani ansızın birinin kendini tutamayıp gülüverdiği bir cenazede, her adımda tuvalet duvarındaki sözcükler sanki yanıp sönüyordu. Marştaki her mareşal kelimesi karşılığı, Yugoslavya Kralı'nın yiyeceği kadar ot vardı. Her zeki kişi karşılığı komutanı kıçından sikecek bir eşek (korkunç bir düşünce) veya şişman kıçından (daha da korkunç bir düşünce) vardı. 155 mm topun durduğu mühimmat deposundaki yeni nöbeti sırasında, gökyüzünde yıldızlar parıldarken ve dağların tepelerinden gün aydınlanmaya başlarken suçlunun bulunmasını diledi. *Artık yakalansın ve bu bilinmezlik sona ersin; artık yakalansın ve askeri mahkemeye çıkarılsın.* Daha sonra

Anton Kovaç, bu düşüncelerinden dolayı utanacaktı; askeri mahkeme şaka değildi, ama o anda öylesine moral yıkımı içindeydi ki, aptalın divan-ı harbe çıkarılmasından, hapsedilmesinden veya herhangi bir işlem yapılmasından memnun olacaktı. Ne de olsa onun yüzünden kışlada saplanıp kalmıştı. Rotten bir yıl değilse de bir sömestr kaybedecekti. Bu nasıl olabilir, diye düşündü kızgınlıkla, kim olduğu bilinmeyen bu yazar nasıl herkesin korktuğu, hatta vatandaşların dahi korktukları için sevgi gösterdikleri, aynı şekilde korktukları ve sevdikleri komutanının, mareşalinin, zeki kişinin bu ordusuna karşı nasıl böylesine çılgın bir mücadeleye girişebilir.

Artık oradan hiçbir zaman kurtulamayacağını zannetmesine karşın öngörülenden sadece birkaç gün sonra kışladan ayrılmasının mümkün olabileceği ortaya çıktı. Anlaşılan önce hizmetin sonuna yaklaşmış olanlar soruşmaya tabi tutulmuştu. Sadece birkaç kişi vardı ve işlemler tamamlanmıştı. Ve ancak durduğumuzda şaşırarak süratle geçtiğinin farkına vardığımız zaman hızla akıp gitmişti.

Anton Kovaç için seneler, her saati sonsuz gibi gelen güney Sırbistan'daki o kışlada geçen son günlerinden daha hızlı geçti. Özellikle yaşadığı korkudan dolayı o yazı hafızasına iyice kazındı. Güneyde, uzaklarda başına gelenleri dostlarına sadece bir kez anlatmaya başladı. Arkadaşları kahkahalarla güldüler, ama o bu hikâyeyi bir daha anlatmadı; çünkü bir eliyle düğmeleri açık pantolonunu düşmesin diye tutarken, diğer elinde Belgrad gazetesi *Politika*, dehşet içinde tuvalette oturmuş olan kişi kendisinden başkası değildi. İnsanlar, kötü niyetliler; başkalarının zor durumda kalmalarına, acizliğine

veya talihsiz şartlar nedeniyle, örneğin pedal çevirmek gibi, mutsuz olmalarına karşı eğlenmeye hazırdılar. Kim Anton Kovaç'ı gerçekten anlayabilir, askerlik hizmetinin son günlerinde çektiği sıkıntıyı kavrayabilirdi? Bütün bu olayı unutmaktan memnun oluyordu ve hatırlamak istemiyordu. Ayrıca yeni olaylar yaşanmaya başlamıştı; dünya bir süre çığırından çıkmıştı. Mareşal ölmüş ve bir süre sonra ülkenin kendisi de yok olmuştu. Ülkeyi koruması gereken ordu dağılmış ve artık kimse tören alanında "Topçuların Marşı"yla yürümüyordu. Televizyon ekranında Balkan köylerinin yanışını ve 155 mm topların gümbürdemesini gördüğünde, o şerefli ve muzaffer ordunun subaylarını düşünürdü. *Onlar şimdi neredeler? Hangi üniformayı giyiyorlar?* Çevik parmaklı genç onbaşıyı hatırladı (*sigaralarını şimdi nerede yakıyor?*) kütüphanedeki tembel çavuşu (*muhtemelen emekli olmuştur*) ve Binbaşı Stankoviç'i (*şimdi kimin askerlerini komuta ediyor, podyumdan emirler yağdırıyor?*) Fakat bütün bunlar çok gerilerde kaldı ve savaşlar sona erdiğinde daha da uzaklaşacaklar, hatta daha da bulanıklaşacak ve sisli hafızaların derinliklerine gömülecekler.

Anton Kovaç, televizyonda bir gün başında kulaklıklarla bir mahkeme heyeti önünde oturan bir adam gördü. Adam sivilleri öldürmekten suçlanmayı reddediyordu. Yüz hatları tanıdık geldi. Sonra kamera aynı adamı askeri üniforması içinde gösterdi. Ağır cüsseli ve gömleğinin kollarını yukarı sıvamış biriydi. Neşeli bir gülüşle bazı perişan sivillere kendilerine dokunulmayacağını anlatıyordu. Yanında bir grup subay ve er duruyordu; sonra onlar bu insanları ellerindeki yüklerle birlikte otobüslere

binmeye zorladılar. Anton Kovaç o suratı daha önce gördüğünü düşünüyordu; *o iyi huylu, bazen karanlık ve tehlikeli Binbaşı Stankoviç değil miydi*? O tarihte saçları siyahtı, şimdi ise kırlaşmıştı. Sonra birden ilk defa, sanki üzerinden kocaman bir dalga geçmiş gibi, olayların tümü, her detayıyla, hafızasının derinliklerinden geri geldi. Televizyonda gösterilen alıntılardan değil, fakat güneydeki o askeri kışlanın soğuk koridorlarında duyduğu korkuyu anımsayarak sarsıldı.

Gece yarısı, yarı uykulu, görünmeyen elin duvara o yazıyı yazdığını tekrar gördü. Ve sonra tuvaletteki yazının bir kehanet olduğunu düşündü. Bir kehanet mi? *Mene, Tekel, Feres*? Artık iyice uyanmıştı. Kalktı, giyindi ve gece yarısı kataloglama işlerinden sorumlu olduğu kütüphaneye gitti. Ofisindeki bütün ışıkları yaktı. Beynindeki ampullerin de hepsi yanmıştı. Bir İncil aradı; kitapta *Mene, Tekel, Feres*'in nerede olduğunu biliyordu. Daniel'in kitabında görünmez bir el, Vulgate'deki çeviride olduğu gibi, "Mane, Thecel, Phares?" yazmıştı. Titreyen bir elle sayfaları çevirdi: "Ve kalbi bir hayvanınki gibi olmuştu. Vahşi eşeklerin arasında yaşamaya gelmiş ve onlara yemeleri için ot vermişti..." Babil Kralı sarayından kovulmuş, eşekler arasında yaşamaya mecbur kalmış, ot yemiş ve bir hayvanın kalbine sahip olmuş. Ve böyle devam ediyordu: "Babil Kralı... Önünde tüm insanlık titriyor, huzurunda halklar ve milletler dehşetten sarsılıyordu. İstediği herkesi öldürebilir veya hayatta bırakabilirdi; herhangi birini yükseltebilir veya alçaltabilirdi."

Babil Kralı, diye düşündü Anton Kovaç. *Tabii, tabii, mesaj buydu: Yugoslavya Kralı, Babil Kralı'ydı*. "Sonra

Kudüs'deki Tanrı'nın evine, tapınaktan topladıkları altın kapları getirdiler. Ve Kral, soylular, karıları ve metresleri bu kaplardan içtiler. Şaraplar içtiler ve altın, gümüş, bronz, demir, ağaç ve taştan yapılmış tanrılara taptılar."

Evet şimdi, şimdi onu görüyordu, işe yaramaz diller profesörü, gece yarısı veya belki de gün ortasında, tükenmez kalemleri gömleğinin cebine sokuşturmuş, ordu kütüphanesinin koridorunda yürüyor. Koridorda bekleyen nöbetçiyi ilgisizce selamlıyor, tuvaletlerin bulunduğu bölüme giriyor, en sondakine gidiyor, etrafta kimsenin olmadığını görüyor, tedbir olsun diye pantolonunun kemerini gevşetiyor ve kalemini çıkarıyor. "Ve o anda bir el göründü ve sarayın duvarına... *Mene, Tekel, Upharsin,* diye yazdı". Profesör Rotten'ın anlamını çok iyi bildiği üzere, "Tanrı krallığını sona erdirdi. Denendin ve kusurlu bulundun; krallığın Medler ve Persler arasında ikiye bölünecektir..." demekti. Rotten, Daniel'in kitabında söz verildiği üzere Babil Kralı'nın kaderinin ne olduğunu da çok iyi biliyordu: "Vahşi eşeklerin arasında yaşayacak, inek gibi yemesi için ot verilecek ve bedeni cennet damlacıklarıyla yıkanacak." O *şişman ve sefih kraldan nasıl nefret ediyordu; o sessiz kütüphaneci, işe yaramaz diller profesörü arkadaşım ondan ne kadar nefret ediyordu. Güney Sırbistan'da bir tuvalet duvarına onun hakkında bir kehanet yazdı; ancak kaba bir dil kullanmalıydı ki yakalanmasın ve aynı zamanda da herkes tarafından anlaşılabilsin. Mene, Tekel, Peres* gibi korkutucu bir şey yazabilmek ancak, kendinden uzaklaşabilmesi için birkaç kadeh konyak içmesi gereken sessiz dostum Profesör Milenko Paniç tarafından seçilmiş olan tarzda yapılabilirdi.

Anton Kovaç, ışıkları söndürdü, kütüphanenin kapısını çekip kapattı ve gecenin karanlığına doğru yürüdü. Uzun süre Ljubljana'nın karanlık sokaklarında arabasını sürdü. *Belki de Babil Kralı'ndan nefret etmiyordu,* diye düşündü. *Belki de sadece küçük düşürülmesinin intikamını alıyordu, işe yaramaz dillerin profesörü, Profesör Rotten diye alaya alınmıştı. Belki de sadece o işe yaramayan dillerden yaşayan askeri dile çevrilmiş bir mesaj vermek istemişti.* Anton Kovaç, dikiz aynasında kendisini inceledi: *Saçlarım beyazladı, Profesör Rotten senin de saçların beyazlamıştır, belki Belgrad'dasın belki de başka bir yerde, Binbaşı Stankoviç'in de saçları beyazlamış; onu televizyonda gördüm. Esrarengiz kehanetin gerçekten çok korkunçtu Rotten ve doğruydu. Fakat hepsi geride kaldı; bugün tüm o tarihi krallıklar ve orduları kimseyi ilgilendirmiyor ve yarın bizler de unutulacağız ve hiç kimse bu hikâyeleri anlamayacak.*

GÖLE BAKAN ADAM

Bir ilkbahar öğleden sonrası Mercator Süpermarketi kasiyerlerden biri, sütlü ürünlerinin bulunduğu köşede, bir adamın yüksek sesle söylenerek durduğunu fark etti. Kasiyer uzun zamandır çalıştığı bu işyerinde çok çeşitli acayip davranışlara alışmıştı, bu nedenle önce pek ilgilenmedi. Müşteriler bazen eşlerinin ellerine tutuşturduğu alışveriş listelerini yüksek sesle okuyup tekrarlarlardı. Yakındaki parktan sigara ve şarap almaya gelen berduşlar kendi kendilerine söylenerek dükkânda öğleden sonrasının huzurunu bozarlardı. Ancak monoton bir sesle peş peşe söylediği birbirinden ilgisiz cümlelerle sanki birine bir şeyler anlatmakta olan bu orta yaşlı adam, berduşa benzemiyordu. Koyu lacivert bir takım elbise giymiş ve kravat takmıştı. Dükkâna girdiğinde kasiyeri nazikçe selamlamıştı. Kasiyerin daha sonra hatırladığına göre sadece yüzü biraz bakımsızdı, belli ki bir süredir traş olmamıştı ve biraz ter kokuyordu, bir süredir sağda solda dolaşan ve gömleğini değiştirmeye vakit bulamayan biri gibiydi. Fakat bu sadece bir adamın dış görünüşü veya seyahat eden birinin unutkanlığı olabilirdi. Bu adam alışveriş sepeti

almadan doğrudan dükkânın arka tarafına gitmişti. Biraz sonra kasiyer adamın orada durmuş, yukarıda bir şeye bakıp sürekli konuştuğunu fark etti. Genelde o saatlerde dükkâna gelen üç-dört iyi müşteriye hizmet ettikten sonra konuşan adamı ihbar etmek üzere dükkân yöneticisinin ofisine gitti. Ofisin kapısını açtığında patronu, eliyle uzaklaşmasını işaret etti.

Ona bakmadan "Biliyorum," dedi. "Bir süredir onu takip ediyordum".

Masasında oturmuş, durmaksızın duvardaki monitörü izliyordu.

"Adam kameraya doğru konuşuyor," dedi.

Soğutucunun tam üstüne yerleştirilmiş olan ve raflar arasındaki bütün alanı kapsayan güvenlik kamerası, bulunduğu noktadan dolayı, ofisteki ekranda, konuşan adamın yüzünü geniş açıdan göstermekte ve heyecanlı mimikleri cümlelerine ağırlık kazandırmaktaydı.

"Acayip!" dedi kasiyer, "Belki biraz sapıtmış gibi ama yine de oldukça normal görünüyor".

"Ne yazık ki ses yok," dedi yönetici. "Dışarı çıkıp ne hakkında bu kadar çok konuştuğunu duymam gerekiyor".

Kasiyer ve yönetici biraz daha dikkatli bakmış olsalardı ve kamera da pejmürde suratı öylesine garip bir şekilde uzatılmış göstermeseydi, üç yıl öncesine kadar herkesin tanıdığı bu yüzün sahibinin Joze Mlakar olduğunu kolaylıkla anlayabilirlerdi. Gece haberlerinde dış politikamızın gittiği yön hakkında konuşur, seçim kampanyaları sırasında sağ ve sol siyasi parti liderlerinin politikalarından sapmaları hakkında yorumlar yapar ve bakkalların

çalışma saatleri hakkında yuvarlak masa toplantılarına katılırdı. Bir keresinde bir tankın önünde durmuş ve ülke savunmasının silahlara değil, vatandaşın yurt severliğine dayandığını anlatmıştı; bir başka sefer nehrin üzerindeki köprüde durmuştu, taşıt yüklerinin dikkatsizce hesaplanmasından ve kalitesiz inşaat malzemesi kullanılmasından dolayı hepimizin tehlike altında olduğunu izah etmişti. Fakat en neşeli ve eğlendirici konuşmaları insan hakları hakkındaydı. Her şeyin temeli insan haklarıydı: Köprü inşaatında kullanılan malzeme kalitesinden, yük taşıma kapasitesinden, dış politikadan veya kalkınma stratejilerinden bile daha önemliydi. Joze Mlakar ne zaman kamera karşısına geçse veya ona bir mikrofon uzatılsa ikna edici bir biçimde yüreğinde bir ahlak yasası taşıdığını söylerdi: "Yüreğimde bir ahlak yasası ve üstümde yıldızlı kubbe!" Joze Mlakar insan hakları için her şeyi yapmaya hazırdı, insanları kurban bile etmeye veya en azından ülkemizdeki, insan haklarının her şey olduğunu ve onun için her şeyi yapmaya hazır olunması gerektiğini anlayamayan kesimi kurban edebilirdi.

İnsan hakları ve televizyon kanallarının yörüngesine girmesi vatanımızın kurtarıldığı o şanlı ayrılma günlerine rastlamıştı. İlk defa söz aldığında duymuş olduğu heyecanı (her konuşmasında tekrarladığı) hiçbir zaman unutmadı. O ilkbahar akşamı, mikrofonlar denenirken sahnenin önünde duruyordu. İnsan kalabalığını gördü, çevredeki tüm sokaklardan meydana akmış olan azimli insan kalabalığını. Meydanda ilk ışıklar yakılmaya, projektörler geceyi delmeye ve o şaheser gökyüzünde yıldızlar görünmeye başlamıştı. Ve birden kameramanın, kamerasını omuzlamış,

o tarihi olayların önemli veya o kadar da önemli olmayan detaylarını yakalamaya çalıştığını gördü. Beraberindeki muhabir elindeki mikrofonu insanların suratlarına yaklaştırıp duruyordu. Evlerinde koltuklarına gömülmüş milyonlarca insanın göğüsleri sıkışarak gelişmekte olan olayları takip etmekte olduğu hayali, Joze Mlakar'da kendi düşüncesini de duyurma isteği yarattı. Daha sonra çok defa tekrarladığı üzere bunu sırf, aralarında aile fertleri ve iş arkadaşlarının da olduğu milyonlara kendini göstermek için değil; fakat daha da ötesi, tarihin girdabına acımasızca kapıldığı için yapmıştı. Ayrıca mikrofona neler söylemesi gerektiğini de biliyordu, dosdoğru kameraya bakarak, "Hiçbir zaman teslim olmayacağız!" diyecekti. Eline fırsat geçtiği takdirde aynen Churchill gibi konuşacaktı –"Hiçbir zaman vazgeçmeyeceğiz, denizde, karada, kırsalda ve kentte savaşacağız!" Bulunduğu şehir sahilde olmasa bile. Sonra sağdan soldan dalgalar halinde gelerek toplanan ahali onu mikrofondan ve kameradan iterek uzaklaştırdı, böylece sonunda konuşmaların yapılacağı sahnenin altına sıkışıp kaldı.

Sahneye nasıl çıktığını hatırlayamıyordu. Sadece çantasını yere koymak istemediği için sahnenin üzerine attı, sonra kendisini sahnenin üzerinde buldu, çantasını yakaladı ve kalbi güm güm atar bir şekilde ama kararlı adımlarla meraklı konuşmacılardan birinin ona uzattığı mikrofona doğru ilerledi. Sadece bir kameranın değil tüm gözlerin, tüm ışıkların ve tüm kameraların onu takip ettiğini gördü. Ama o sadece bir kameraya bakışlarını yönlendirdi, hemen yanında duran kameramanın omuzunda taşıdığı kameraya. Daha sonra hatırladığı üzere küçük ve biraz

bombeli olan merceğin, kameranın derinliği görünmeyen gözünün, kelimenin tam anlamıyla cazibesine kapılmıştı. O zaman milyonlarca gözün televizyonlarının ekranlarına bakmakta olduğu aklına gelmemişti; ama her nasılsa o tek kamera merceği mucize gözün içinden, kendisini seyreden milyonlarca çift gözün gücünü hissetmişti. Görmedi ama o merceğin arkasındaki derinliğe doğru çekildiğini hissetmişti. "İnsan hakları en başta ve en önemli moral hukuktur," dedi; ne hoparlörlerden gelen kendi sesini duyuyor, ne de insan kalabalığının tezahüratını, ama birkaç kişinin sahneye tırmanmakta olduğunu hissetti ve bütün dünyada anlaşılacak birkaç kelime söylemek istediğini, çünkü bunları İngilizce söyleyeceğini duyurdu. Göz kenarıyla güvenlikten sorumlu kişilerin sahnenin öte ucundan aceleyle kendisine doğru gelmekte olduğunu gördü ve aniden, mümkün olduğunca anlaşılır bir dille mikrofona doğru, "We shall never surrender; we will never give up because this has to do with our rights!"[2] diye konuştu. Bu sözlerini, sesi binlerce defa güçlendiren hoparlörler aracılığıyla duyurmuştu. Bir şey daha eklemek istediğini söyledi ve "We will fight on the streets and in the fields!"[3] derken hemen yanında kolunda bir bant taşıyan biri belirdi ve "Bayım, lütfen aşağıya inin," diye seslendi. Başkaları tarafından sahneden aşağıya sürüklenmesine izin vermedi ve sanki görevini tamamlamış biri gibi elinde çantasıyla sakin bir şekilde aşağıya indi fakat tamamen sahneden ayrılmadı. Kendini tekrar onu

2 "Hiçbir zaman teslim olmayacağız; hiçbir zaman vazgeçmeyeceğiz çünkü bu haklarımızla ilgilidir!"

3 "Sokaklarda ve kırsalda savaşacağız."

kutlamak amacıyla sırtını sıvazlayan ellerin ve kalabalığın arasında bulduğunda biraz başı dönüyordu.

Bir telefon kulübesine yöneldi, kumbaraya bir jeton attı ve numarayı çevirdi. Bir dakika sonra ahizeden karısının sesi geldi.

"Beni gördün mü!" diye bağırdı müziğin ve kalabalığın gümbürtüsünden sesini duyurabilmek için.

"Ne söylediğimi duydun mu?"

"Çıldırdın mı?" dedi karısı telaşlı bir sesle. Sanki karısı ağlıyormuş gibi geldi. *Ona neler oluyor,* diye merak etti. *Şimdi neden ağlıyor?*

"Neyin var?" diye sordu, bir yanlış anlama olduğunu düşünüyordu.

"Aklını kaçırmışsın" diyerek hıçkırdı karısı. "Kaçık! Eve dönme!"

Bunun ne demek olduğunu anlamamıştı ve o gece özel hayatında neler olduğu hakkında insanlara hiçbir şey söylemedi. Ahizeyi yerine koydu ve bir süre telefon kulübesinin içinde durdu, baş dönmesinden dolayı neler yaşadığını tam olarak kavrayamıyordu. Sonra meydandan ayrıldı ve eski şehrin yan sokaklarından birinde arkadaşlarıyla işten sonra bir kadeh şarap içmek için sık sık gittikleri ucuz bir restorana yöneldi. Sanki biri başından aşağıya bir kova soğuk su boşaltmıştı veya daha da iyisi sanki kafasına bir çekiçle vurulmuştu. Milyonların duyduğu o gurur verici sözlerin yankılandığı, ama öte yandan karısının dayanılmaz ağlamasıyla çınlayan o aynı başa. Tabii eve gelmemesini söyleyen karısının gerçekte onu çılgınlıkla veya daha da hafif bir nedenle suçlamadığını

biliyordu. Ne zaman onu bir restorandan telefonla arayarak biraz geç kalacağını söylese karısı buna benzer sözler sarf ederdi. Karısı ne zaman "Eve dönme!" dese, yine geç kaldığı için *kötü bir havadayım* anlamına geliyordu. Fakat bu defa aynı şeyi söylemesi Joze Mlakar için fazla abartılı oldu. Yüreği titredi. *Eğer bu iş böyleyse, eve gitmem,* diye düşündü. Restorana girdiğinde televizyon açıktı, bara doğru yürüdü, barın üzerinde önüne bir değil üç kadeh şarap kondu ve yine birisi sırtını sıvazladı: "Çok iyi konuştun." Birinci kadehten sonra, istenmiyor ise eve gitmesine gerek olmadığı düşüncesi daha kesinlik kazandı. Son kadehten sonra, restoran kapanırken kararlılığı onu terk etti. Eve değilse nereye gidecekti? Ama yaralı ruhu pes etmeyecekti. Nasıl bir evdi ki kaçık olduğunu düşünüyorlardı? Sadece herkesin ortak çıkarı, milletin iyiliği ve insan hakları için bir iş yapmıştı. Eve gelme denileceğine, onurlandırılmalıydı, sanki harika bir toplantı yerine bir içki âlemine katılmış gibi davranılmıştı. Çalıştığı deniz yolu ulaşımı şirketinin merkez ofisinde uyuyabileceği aklına geldi, binanın anahtarları hâlâ elinde sıkıca tuttuğu çantanın içindeydi. Gece nöbetçisine önemli bir işi olduğunu anlatacak, ofisinin kapısını kilitleyip kanepeye uzanacaktı. Bırakın eve gelmemesini söyleyen karısı, anası hatta sivilceli oğlu bile nerede olduğunu merak etsinler istiyordu. Banyosundaki seramikleri bizzat kendi döşemiş olduğu, cam çerçevelerini yapan marangoza yardım ettiği, hiç de az sayılmayacak bir fedakârlıkla tasarruf ederek inşa ettiği kendi evinden kapı dışarı eden bu insanlardı.

Deniz yolu ulaşımı şirketinin merkez binasının bulunduğu şehrin dış mahallelerine doğru yürüdü. Sokaklar

hemen hemen terk edilmişti; gösteriden dönen son insanlar da aceleyle sevdiklerine gidiyorlardı. Hızlı yürümesine rağmen ürperdi; ilkbahar günü hava ılıktı ve ofisine giderken üzerine ince bir ceket giymişti. Sonra birden durdu. Ertesi sabah iş arkadaşları onun kanepede uyumuş olduğunu anlayınca ne düşüneceklerdi? Doğrusunu söylemek gerekirse pek oralı değildi çünkü bütün köprüleri yıkmıştı. Evi elinden alınmıştı, onlar da isterlerse kaçık olduğunu düşünebilirlerdi. Kısacası kimseye, kameranın sihirli gözünün girdabına nasıl kapıldığını anlatmak istemiyordu. Tren istasyonuna gitti, bir taksi tuttu ve şoföre onu başkentin yakınlarındaki küçük bir kasabada bir otele götürmesini söyledi. Nereye gideceğini biliyordu çünkü kız arkadaşıyla oraya giderlerdi. Kız arkadaşının ailesi kızlarını sıkı kontrol altında tutmaktaydı; onu görmesini yasaklamışlar ve bekârlığındaki stüdyo dairesinin yerini tespit etmişlerdi. O kız şimdi karısıydı, ona aklını kaçırdığını söyleyen ve daha da kötüsü eve gelmesini istemeyen karısı. O zamanlarda beraber yaşadıkları bir ev yoktu fakat şimdi gittiği o küçük otel sığındıkları bir limandı. Akıldan cüzdanında ne kadar parası olduğunu saydı, taksi ve otelde bir gece kalmak için yeterliydi, yarın ise, evet yarın başka bir gündü; şu anda sadece ne yapması gerekiyorsa onu yapacaktı. Saklanacaktı, otel kâtibine sessiz kalmasını söyleyecekti, ne de olsa bunun nasıl yapılacağını biliyordu. Fakat saklanmak o kadar kolay değildi. Taksi şoförü bile kim olduğunu fark etmişti.

"Sizi televizyonda gördüm," dedi.

"Ha, evet," dedi Joze Mlakar, "Önemli bir şey değil".

"Elbette, elbette," dedi şoför. "İyi konuştunuz".

Otele gelir gelmez Joze Mlakar hemen yatağa girdi. Çok yorgundu ve şoförün nezaketi, hatta hayranlığı sayesinde uykuya dalabildi, mutsuzluğu biraz azalmıştı. Tan yeri ağarırken yarı uyanık bir şekilde, gece ve gündüz arasında muazzam bir girdaba girdiğini gördü, kocaman bir göz onu öylesine bir güçle içine çekiyordu ki ödü koptu. Sonra mini bardan biraz çikolata yedi ve tekrar uykuya daldı. Öğleden sonraya kadar uyudu. Ardından balkonda öten siyah bir kuşun cıvıltısıyla uyandı.

Saate bakar bakmaz endişelendi. Bu saate kadar gümrük vergi ve harçları için bir yığın doküman hazırlamalıydı, kızgın kamyon şoförlerini, yola çıkabilmek için ofisinin dışında beklerken, sekreterini onları yatıştırmaya çalışırken, patronunu telefonları cevaplarken ve kapıları çarparken hayal etti. Joze Mlakar, siyasi bir şarlatan değildi, o tarihte bunların sayıları pek de az sayılmazdı, ne de önceki akşam büyük meydanda protesto gösterisini görmüş olan birinin zannedebileceği gibi sahneye fırlayıp korumalarla itiş kakışa girecek birisi hiç değildi. Karısının iddia ettiği kadar çılgın dahi olmadığını üzülerek düşündü. Hiçbir zaman ofise geç kalmayan sağlam bir çalışandı. Her sabah uzak diyarlara doğru yola çıkan kamyonlar için gerekli kâğıtları hazırlardı: İsveç'e, Türkiye'ye, İran'a. Arkadaşlarıyla sağda solda takılmayı severdi, hepsi bu kadardı. Kısa bir zaman önce şaraplarını yuvarlarken politika konuşmuşlardı- kim konuşmuyordu ki? Onu kameranın önüne çekenin ne olduğunu kendisi de bilmiyordu, karşı duramayacağı bilinmeyen bir çeşit güç. Ama olanlara pişman da değildi: Sadece ailesinin anlamamış olmasından üzüntü duyuyordu ve daha da fazlası şimdi küçük bir

otel odasında cüzdanını karıştırırken cüzdanın neredeyse tamamen boş olduğu gerçeğiyle karşılaşmış olduğuna üzülüyordu. Aceleyle bir duş aldı, biraz tiksinerek dünkü gömleğini giydi ve elinde çantası resepsiyona indi. Utanç duygusunun üstesinden gelerek, onu şimdi karısı olan kızla kalmaya geldiği günlerden tanıyan otel kâtibinden, oda ücretini o akşama kadar ertelemesini istemeye hazırlandı. Küçük düşmekten çekiniyordu, çünkü Joze Mlakar her zaman borcunu zamanında ödeyen biri olarak tanınırdı. Ama kâtip onu yüzünde bir gülümsemeyle bekliyordu, gözlüklerini burnunun üzerine yerleştirmişti.

"Sizi televizyonda gördüm," dedi. " İyi konuştunuz."

Joze Mlakar biraz rahatladı. Şimdi kafası berrak, akşamki baş dönmesi geçmiş, kâtibin hayranlığından memnun olmuştu. Neyin o kadar beğenildiğini sordu, istediği her şeyi söyleyememişti.

"Ben çok iyi duyamadım," dedi kâtip. "Otelde kalan bir sürü misafirimiz vardı".

Joze Mlakar, sanki aşağılanmış gibi hissederek sessizleşti ve telefonu kullanmak için izin istedi.

"Fakat herkes çok iyi konuştuğunuzu söylüyor," diye aceleyle ekledi kâtip. "Onlara neyin ne olduğunu gösterdiniz!"

Ofisini aradı. Sekreteri aceleyle cevapladı.

"Neredesiniz?" diye sordu. " Herkes sizi arıyor!"

Joze Mlakar, soğuk ter dökmeye başladı. Yapamadıkları kilometreleri, kaybettikleri paraları hesaplayan öfkeli şoförlerin suratlarını gördü. Patronunun gidip kendisine

başka bir iş bulmasını söylediğini hayal etti, sabah on birde başlayan bir işi.

"Beni kim arıyor?" diye donuk bir sesle sordu; çünkü onu kimin aradığını çok iyi biliyordu. Fakat yanılıyordu.

"Televizyon, gazeteler, herkes!" dedi sekreteri telaşlı bir sesle. "Hepsi sizi dinlemek istiyor."

Joze Mlakar, uzun bir sure telefonun ahizesine baktı. Karısının bütün bu söylenenleri duymasını diledi, kayınvalidesinin de, okula gitmeden önce oğlunun da. Ahizeden sekreterin yüksek tiz sesi geliyordu. Kendini toparladı ve sakin bir şekilde, "Onlara bir saat sonra orada olacağımı söyle" dedi.

Zorlukla karşılaşmadan kâtibe parayı sonra ödeyeceğini kabul ettirdi. Elinde çantası güneşli bir ilkbahar gününde dışarı çıktı. Olayların birden yön değiştirmiş olmasından biraz telaşlıydı, hatta biraz da korkmuş gibiydi, fakat o anda bir ses duymasını daha sonra özel psikolojik durumuna yordu. Bir erkek sesi kulağına doğru, gayet anlaşılır bir şekilde, sanki çok önemli bir insanmış gibi biraz kısık bir sesle kulağına eğilmiş, "Bunlar senin şöhretinin beş dakikası olacak, Joze" diye fısıldıyordu.

Ürperdi ve etrafını kolaçan etti; fakat muazzam bir şaşkınlığa uğramadı. Bunlar gerçekten onun beş dakikasıydı, belki on beş dakikası, hiç şüphe yoktu. Tek sorun otobüs bileti parasıydı; şoföre acilen bilet parası olmadığını söylemesi gerekiyordu ve bunun ağır utancını duyuyordu ve onurunun sarsılmasını kabullenmesi gerekiyordu. Söylemesi gereken doğru cümleleri ararken yanında bir araba durdu. Esasen araba daha önce yanından geçmiş,

fakat sonra geri gelmişti. Şoförü arabanın camını indirdi ve onu istediği yere götürmeyi teklif etti. Joze Mlakar bir baş işaretiyle kabul ederek arabaya bindi. Yolda giderlerken şoför bildiğimiz şeyleri tekrarladı.

"Sizi televizyonda gördüm. Protesto mitinginde konuşuyordunuz."

"Evet," dedi Joze Mlakar. "Çok fazla bir şey değildi."

Yol kenarında park etmiş bir polis aracının yanından geçtiler. Şoför yolcusunun elindeki çantaya baktı.

"Onu koltuğun altına koyabilir misiniz?" diye fısıldadı.

Joze Mlakar şöföre hayretle baktı.

"Niçin?" diye sordu.

"Bizi durdururlarsa bulamasınlar," diye fısıldadı iyi kalpli şoför.

Durdurulmaları için bir sebep olmadığını düşünüyordu. Araba hızlı gitmiyordu ve durdurulsalar bile deniz nakliyat dosyaları olan bir evrak çantasını koltuğun altında saklamasına neden yoktu.

Şehre ulaşmalarından hemen önce şoför birden arabayı sağa döndürdü ve tepeye doğru çıkan dar bir yola saptı.

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu Joze Mlakar.

"Tali yoldan gidiyorum" dedi şoför.

Artık sabrını kaybetmeye başlamıştı. Ofisinde televizyon kameraları onu bekliyordu ve önce eve uğrayıp temiz bir gömlek giymeliydi. Artık evi sayılmasa bile diye üzüntüyle düşündü, temiz gömleklerinin durduğu dolap hâlâ o evdeydi; başka bir yol yoktu.

"Özür dilerim," dedi bastırılmış bir kızgınlıkla, "Ama neden tali yola saptınız?"

"Çünkü sizi arıyorlar da ondan."

Joze Mlakar, arandığını biliyordu, belki de kameraman ofisinde kamerasını yerleştiriyordu, oturacağı ve konuşacağı noktaya kamerayı odaklıyordu.

"Protesto mitinginde konuşan herkesi tutuklayacaklarını söylediler."

Onu memnuniyetle akrabalarının evine götürebileceğini, hepsinin uzun zamandır hükümete muhalif olduklarını ve yardımcı olmaktan gurur duyacaklarını söyledi.

Kalbi birden atmaya başladı ve bir an kime inanması gerektiğini bilemedi. Sekreterine inanmaya karar verdi.

"Sadece şehre gidin," dedi, "Tabii gideceğiniz yer orası idiyse..."

Birkaç ay içinde bu sözleri Joze Mlakar'a muazzam bir saygınlık kazandırdı veya vatanımızın bağımsızlığına kavuşması ile ilgili tarihi olayların başlamış olduğu bu zamanda ona atfedilmiş olan saygınlığını daha da yukarıya taşıdı. Kimsenin tanımadığı o şoför, bağımsızlık kazanıldıktan sonra, yazdığı mektuplarda kendisinin ve protesto mitingindeki konuşmacının neden tutuklanmadığını, onu televizyonların beklediği şehir merkezindeki ofise nasıl tepelerin üzerinden, yan yollardan emniyetle getirdiğini anlatacaktı.

Yirmi dakika sonra Joze Mlakar bir televizyon kamerasının karşısında koltukta oturuyordu. Kendi ofisinde değil, patronunkinde.

Bahçede karşılaştığı gemi nakliyat şirketinin müdürü, "O mağara gibi odanda söyleşi yapamazsın," demişti. "Benim odamı televizyon stüdyosu gibi düzenledik."

Müdür, tarihi çarkın dönmeye başlamış olduğunun farkındaydı ve olayların dışında kalmak istemiyordu, o dönemde herkes böyle olduğunu biliyordu. Bundan dolayı Joze Mlakar'la tokalaşan, kimsenin tanımadığı şoförün arabasının kapısını bizzat açmış ve Mlakar'a eşlik ederek kameraya ve mikrofona doğru götürmüştü.

Önemsemeyen bir ses tonuyla Joze Mlakar, "Benim için fark etmez," dedi. Yine de ses teknisyeni gömleğine bir mikrofon tutuşturduğunda biraz sinirliydi; filme alındığı için değildi, gömleğini değiştiremediğinden ve gömleğine sinmiş olan, cildinin hücrelerinden boşalan akşamki şarabı hatırlatan terin kokusundan dolayıydı. Kızgınlıkla karısını andı, her sabahki gibi sinekkaydı tıraş olup yeni ütülenmiş temiz bir gömlekle kameranın karşısına geçememesinin suçu karısına aitti. Ancak biraz sonra bunları unuttu. Kameranın karanlık gözüne baktığı anda her şey kayboldu; arka tarafta saygıyla ayakta duran müdür ve sekreter, kirli gömleği, en yakınındaki en sevdiği insanın ona yaptığı muamele, bir önceki akşam yaşadığı haksızlık ve ödenmemiş otel ücreti... Hepsini unuttu. Muhabir hanımın kameraya değil kendisine bakmasını isteyen derinden gelen sözlerini duydu, fakat Joze Mlakar gözlerini muhabire doğru çeviremedi. Kameranın büyülü merceği onu esrarlı bir güçle kendine çekiyordu.

Nereden geldiği bilinmeyen bir ses, "Hazırız!" dedi.

Bir diğeri "Çekmeye başladık!" diye bildirdi.

Muhabirin dün geceki protesto gösterisinde Bay Joze Mlakar'ın konuşmasının özel ilgi toplamış olduğunu söylediğini duydu. Muhabir bir an durdu ve "Buraya konuşmanızı koyacağız," dedi. Sonra konuşmaya devam ederek, "Bay Mlakar, şimdi bizimle birlikte. Ne anlatmak istiyordunuz Bay Mlakar?"

"Sadece söylediklerimi," diye cevapladı Mlakar, sakin bir ses tonuyla.

Muhabir, "Biraz daha ayrıntıya girebilir misiniz?" diye sordu; her başlangıç sorusunun devamında daha etraflı bir açıklama gelmesi beklentisindeydi. Kısa bir süre gergin bir sessizlik yaşandı. Sonra Mlakar beyninde sessizlik değil fakat bir uğultu hissetti, kafası şimdi bomboştu, bir boşluk içindeydi, sanki sabah otel odasında boş cüzdanına baktığı andaki gibi ve sanki otelin balkonundaki siyah kuşun cıvıltısını duyuyordu. Muhabir ve müdür bir an göz göze geldiler ve çekimi durdurmaya hazırlandılar. Ama birdenbire Mlakar'ın ağzından kelimeler dökülmeye başladı. İnsanları tehdit etmemesi gerekirken onları tehdit eden insan hakları hakkında: "Halka haksız muamele yapılıyor, bağımsızlık ve eşitlik için mücadele edenlere deli deniyor,"dedi. "Vatanımızı elimizden aldılar, eşitsizlik her yerde, sadece ofisimin önünde bekleyen şoförlere bakın, işlerini yapabilmeleri için bir yığın belgeye ihtiyaçları var, aynı şey öğrenciler ve emekliler için de geçerli, hemşireler de dâhil, vatanımız bütün bu yollardan tehdit ediliyor," dedi. "Ama vazgeçmeyeceğiz, ne sokaklarda ne kırsalda, hatta ne de sahillerimizde!"

Çok sonraları, yıldızı sönmeye başladığında, kötü niyetli insanlar Mlakar'ın daha başlangıçtan itibaren söyleyeceği

bir sözü olmadığını ileri sürdüler. Oysa medya analistleri kesin inanç ve kararlılıkla konuştuğu hususunda hiç şüphe bulunmadığı yorumunu yaptılar -gerçekte haksızlığa uğramış bir insanın kararlılığıyla- ve haksız muameleye uğramış olduğunu hisseden diğer her insan için sözleri çok inandırıcıydı. Ayrıca bakışları da çok etkileyiciydi. Her zaman kameraya bakar ve sanki beden diliyle kullandığı sözcüklerden daha fazlasını ifade ediyormuş gibi görünürdü. Ama bunlar çok daha sonra olacak olanlar. Şimdi onun yükselme devridir. Ve Joze Mlakar'ın bu seferki açıklaması akşamki heyecanlı kalabalık tarafından kabul gören sözleri kadar hayranlık uyandırıcı değilse de muhabir tatmin olmuştu. Yönetmen başıyla onayladı, müdür tebrik etti, hatta sekreteri kutlamak için sarıldı. "Hiçbir zaman bilemedim," dedi, "Şirketimizde bu kadar harika bir adamın çalışmakta olduğunu!" "Joze'miz," diye açıklamaya devam etti, "Her zaman alçak gönüllüydü." Birden fazla alçak gönüllü olduğunu düşündü çünkü çok da yakışıklıydı, daha önce bunu fark etmemişti.

Joze Mlakar, bu sözlerin hiçbirini duymadı. Milyonlarca gözün girdiği görünmez girdabı kapatan cam merceğin pürüzsüz ve huzurlu yüzeyine yansıyan minyatür imajını seyrediyordu. Bu derin göle baktı ve kendisini merhametsizce içine çektiğini hissetti.

O gece, karısı, kayınvalidesi ve oğluyla beraber televizyonda performansını seyretti. Karısıyla yalnız kaldıklarında, "Peki şimdi ne diyorsun?" diye sordu.

Doğal olarak yeni bir tartışma başlatmak istemiyordu, artık karısıyla tartışmayı bırakmıştı, belki o öğleden sonra belki de akşamla sabah arasında bir vakit otel odasında uyanıp çikolata yedikten sonra. Karısı da tartışmak istemiyordu. Ona biraz duyduğu güvensizliği ima eden bir ifadeyle baktı. Joze'sinde bir gariplik seziyordu; gözleri parlamaktaydı ve hareketleri biraz sarsakçaydı. Onu esas telaşlandıran, gizli kalması şartıyla sadece ona söylediği, şehre gelirken yolda kocaman bir insanın sesini duyduğundan bahsetmesiydi.

"Ne kadar kocamandı?" diye sordu.

"Çok, çok kocaman," diye cevapladı Joze, "Ama onu görmedim."

Görmediği halde çok kocaman olduğunu anlaması karısına biraz garip geldi ama şimdi bu küçük detayları anlatmaya vakit yoktu. Ne de olsa sahneye neden tırmandığını karısı anlamamıştı, öyleyse sadece ona hitap eden bir ses olduğunu nasıl anlayacaktı.

"Git, uyu," dedi karısına. " Benim hâlâ yapacak işim var."

Kendini not alma çılgınlığına öylesine kaptırmıştı ki, kâğıtları, mutfak masasından yerlere savrulmaya başlamıştı. Düşüncelerinin beklendiğini ve soruları cevaplamaya hazır olması gerektiğini biliyor ve bu nedenle çok iyi hazırlanmak istiyordu. Yanılmıyordu. Sabah olur olmaz telefon çalmaya başladı. O kadar çeşitli davet almıştı ki, sonunda ofisini arayıp gelmesinin mümkün olamayacağını bildirmek zorunda kaldı. Patronu bu durumu anlayışla, sekreteri ise hayretle karşılamıştı.

Takip eden günlerde söyleşilere ve yuvarlak masa toplantılarına çağrıldı; toplantılarda ve kutlamalarda konuştu. İşçiler, çiftçiler, emekliler, öğrenciler, hepsi Joze Mlakar'ın, biraz muğlâk da olsa, kararlı değerlendirmelerini duymak istiyordu. Politikacılar da onunla görüşmek istiyor, o tarihte kurmaya başladıkları yeni siyasi partilere katılmaya davet ediyorlardı. Fakat o, politikacıların nazik davetlerini reddediyordu. Joze Mlakar, politikacı değildi, hatta halkın sözcüsü de değil; sadece kendi adına konuşuyordu. Eğer açık söylemek gerekirse, kamerayı gördüğü her an o hissettiği muazzam gücün sözcüsüydü. İşte bu nedenle gazeteye yazmayı veya radyoda konuşmayı da reddediyordu. Kamera eşliğinde olmayan bir mikrofon onun için anlamsızdı, ancak kısa süre sonra Joze Mlakar'ın çıkmadığı yerel televizyon kanalı veya görüntü alınan bir toplantı kalmadı. O günlerde ofisine gitmedi ve hatta verdiği sözleri gitmemek için bahane olarak kullanmaya başladı. Bir film yapımcısı onun hakkında *Konuşmaya Başlayan Adam* başlıklı bir belgesel film dahi yaptı. Gerçekte Joze Mlakar tam doğru zamanda konuşmaya başlamış olan biriydi. Ve bu doğru an aylara yayıldı. Bazen bir tankın önünde vatanın savunması ve milliyetçilikten bahsediyor, başka bir zaman bir köprünün üzerinde inşaat malzemelerinden bahsediyor, korkunç yollarımızda kamyon kullanmak zorunda olan kamyonculardan söz ediyor ve en sıklıkla ve heyecanla insan haklarından ve haksızlıktan yakınıyordu. Bir yerlerde insanın yüreğinde ahlak yasası taşıdığını okumuştu. "Yüreğimde ahlak yasası, üstümde yıldızlı kubbe..." diye kameraya bakarak hitap

ediyor ve dinleyiciler etkileniyordu. Güzel konuştuğunu söylüyorlardı.

Bir akşam yerel bir televizyonda yayınlanan uzun bir monologunun klibini mutlulukla seyrederken, eğlencesi telefonun çalmasıyla kesildi. Artık herkes tarafından bilinen, Joze Mlakar'ın o tarihi gecede tutuklanmamak için kaçıp kaldığı küçük otelin kâtibi telefondaydı. Mlakar'ın borcunu ödeyip ödemeyeceğini soruyordu. Borcu kendi parasıyla ödemişti ve geri almayı ümit ediyordu. İşin esası kâtibin ses tonu Mlakar'ı sinirlendirmişti. Çünkü kâtibi o bankonun arkasında, gözlükleri burnunun üzerine düşmüş, anlamsız biçimde önemsiz işlerle uğraşıyorken hayal etmişti. Oysa o her şeyini, hatta hayatını riske atmış, tutuklanmayı göze almıştı, şimdi bu adam ondan para istiyordu, kendisini vatan için, ortak menfaatleri için (tabii kâtibin menfaatleri de dâhil) adamıştı. Ve kâtibe bunları söyledi. Kâtip anlamadığını belirtti. Hatta televizyonda ve diğer toplantılarda yaptığı konuşmalardan da bir şey anlaşılmadığını acı bir ifadeyle anlattı. Ödemediği borcu için Mlakar'a dava açacağını söyledi. Joze Mlakar'ın kalbi kırılmıştı, insanların bu kadar küçüleceğini ve tahammülsüz davranacağına inanamıyordu, artık tarih çarkı dönmeye başlamıştı ve vatan kurtulmuştu.

Gerçekten tarih çarkı dönmüştü. Vatan bağımsızlığına kavuşmuş ve insanlar günlük işlerine dönmeye başlamışlardı. Joze Mlakar, çeşitli televizyon kanallarında, ticari kanallar da dâhil görünmeye devam etti fakat sözleri ve etkileyici görüntüsü eskisi kadar ilgi görmüyor veya geçmişteki güçlü tepki gösterilmiyordu. Hatta bazı insanlar ona sinirlenmeye bile başladılar. Yaptığı yanlış, ölçüsünün

olmamasıydı. Hemen her gün göründü ve konuştu, artık ara verme zamanı gelmişti; insanların popüler kişilerden sonunda sıkıldığını ve onların da çekilmeleri gerektiği bilinen bir gerçekti. Ama Joze Mlakar hiç ara veremiyordu. Kameranın merceği onu zehirlemişti. Ne zaman ona önemli bir soru yöneltilmese veya bir yuvarlak masa toplantısına çağrılmasa televizyon kanalını arayıp şikâyet ediyordu. Vatan tehlikedeyken, insan hakları çiğnenirken her şey yolundaydı diye kızgınlıkla söyleniyordu, şimdi işler yoluna girdikten sonra onun en basit insan hakkı olan ifade özgürlüğünü elinden alıyorlardı. Ve bunlar şimdi oluyordu, sahneye fırladığı ve gerçek o ki sadece tek cümle ettiği o zamana göre söyleyecek çok daha fazla şeyi olduğu şu sırada. Bardağı taşıran son damla müdürün telefon ederek ne zaman işe döneceğini düşündüğünü sorması olmuştu. Özellikle, nazik bir şekilde televizyona çıkması için ona maaş ödemeye devam edemeyeceklerini söylediğinde, Mlakar, hiddetle telefonu kapatmış ve önemli görevine dönmüştü. Odası kâğıttan geçilmiyordu, duvarlara hatırlatma notları iliştirilmiş, üzerlerine tartışılması gereken konularla ilgili alıntılar, işaretler ve sorular yazılmıştı. Uzun zaman önce mutfak masasında yazmayı bırakmış, aile evinin tavan arasında kendine bir mekân hazırlamış ve televizyonda görüntüsünü iyileştirmek için bir de küçük kamera sistemi kurmuştu. Fakat bu kamera onu tatmin etmiyordu. Milyonlara ulaşan gerçek bir kamera gibi cazip değildi, milyonlarca defa daha büyük bir gücün odaklandığı o bombeli cam gibi onu derinliğine çekemiyordu. Ailesiyle pek az beraber oluyordu; gün boyu öne süreceği konuları tespit ediyor, akşamları ise

tavan arasından gelen haykırmalarını ve ateşli cümlelerini dinliyorlardı. Bir sabah, kapısının altından atılan günlük gazetede okuduğu yazı onu çılgına çevirdi, "Mlakar Ne Konuşuyor?" yazarın alaycı ve nahoş bir tarzda kaleme almış olduğu yazının başlığı buydu. "Söyleyecek sözü olmayanlar genellikle insan haklarından bahsederler," diye devam ediyordu. "Suni gübreden bahsetseler daha iyi bir iş yaparlar." Mlakar hiddetle yazıyı paramparça etti ve kâğıt parçalarını banyodaki lavaboya attı, musluğu açtı. Fakat içinde son defa kendini göstermek isteği taşıyordu. Şirketin müdürünün odasında onunla ilk söyleşiyi yapan kadın muhabire telefon etti ve kendisiyle bir defa daha söyleşi yapmak üzere davet etmesini istedi. Muhabir daha ağzını açmadan "İnsan haklarından bahsetmeyeceğim!" diye açıklamada bulundu. Sonra uzun boylu suni gübre kullanımından ve sularımızı nasıl kirlettiğinden söz etti. Biraz muğlâk ama kararlı konuşuyordu, ne de olsa en önemli saatleriydi. Bazı dinleyiciler bu uzun tiradını küstah gazeteciye zeki bir cevap olarak yorumladılar, özellikle konuşmasının sonunu kirlenmiş suların da bir insan hakları ihlali olduğunu ve hak savunucularının hiçbir zaman vazgeçmeyeceğini vurgulayarak bitirdiğinde.

Bu, televizyona son çıkışı oldu.

Söylendiğine göre bu programdan sonra başkan kaderini çizen sözleri dile getirmişti: "Mikrofonu Mlakar'dan uzaklaştırın artık".

Danışmanlarıyla yaptığı sabah toplantısında, Mlakar'ın her konuşmasından sonra ülkede durumun kötüleştiğini açıklayarak bozuk ruh halini haklı göstermek istemişti. Ülke vatandaşları tarafından tanınma oranı buna delildi.

Mlakar ne zaman ağzını açsa başkanın popülaritesi yüzde beş düşüyordu. Danışmanlarından biri Mlakar'ın genelde Başkan'dan bahsetmediğini söylemek cüretini gösterdi, en son konuşması suni gübre kullanımının göl suyunun kalitesine verdiği zarar hakkındaydı.

"Bu ne demek oluyor?" diye sordu başkan, "Artık buna bir son vermeliyiz!"

Bir diğer danışman elindeki kurşun kalemiyle oynayarak, her muhabirin Mlakar'a bir mikrofon uzatmasını yasaklamanın çok zor olacağını, bunun yerine maaşını ödeyen denizcilik şirketinden onu işe geri çağırmasını isteyebileceklerini düşündüğünü dile getirdi. Bu onun sonunu getirir.

"Hımmm!" diye düşündü başkanın bayan sekreteri; başkanı mutlu olduğunda mutlu, kızgın olduğunda kızgın oluyordu. Şimdi başkan da, o da kızgındı.

"Konuşmaya devam edecektir," dedi sekreter hanım, "Bu öneri uygun değil."

Başkan, "Onu mikrofondan uzaklaştırın" diye tekrarladı. "Ve hiçbir zaman bir kameraya yaklaşamasın".

Bunu yapmak pek de kolay değildi. Joze Mlakar'a kamera yasağı uygulamada her ne kadar bir devlet politikası haline geldiyse de, açıkçası çok etkin değildi. Tüm büyük ve küçük televizyon kanalları editörlerine onu kamera önünde konuşmaya çağırmamalarını söylemek bir öneriydi ama esasen birinin Mlakar'ı durdurması gerekiyordu ve o tarihi protesto mitinginde ağzından dökülen kelimelerin anlamı tekrar düşünülmeliydi. O kelimeler Joze Mlakar'ın hiçbir zaman pes etmeyeceği anlamına geliyordu. Bir cu-

martesi akşamı pazarda çekilen bir programda ortaya çıktı. Tüketicilere gıda alışkanlıkları hakkında sorular yönelten deneyimsiz genç bir muhabirin kamerasının önüne büyük bir beceriyle atlayarak bu ülkede insanların otomobil egzozunun kurşunla kirlettiği salataları yemek zorunda kaldığından yakındı ve bunun temel insan haklarına tehdit oluşturduğunu söyledi. Muhabir işten uzaklaştırılana kadar Mlakar bir başka yerde tekrar ortaya çıktı, bu defa bir futbol maçında bir futbol muhabirinin yanında. Hiçbir şeyden şüphelenmeyen muhabir ilk yarı boyunca yayın kulübesinin hemen yanında, başıyla sevimli bir tarzda onaylayan (biraz tanıdık geliyordu) bu seyirciyi içeriye davet etti ve fikrini söylemesini istedi. Ve Joze Mlakar, naçiz fikrine göre tek saldırı planlamasının iyi sonuç vermediğini, çünkü bunun sonucunda orta sahada oyun çıkaramadıklarını belirtti. Ve bu oyunun biz taraftarları gol görmekten mahrum ettiğini, oysa bunun futbol oyununun en harika tarafı olduğunu ve dolayısıyla insanların pazar günlerinin tadını çıkarmaları hakkını etkilediğini söyledi. Muhabir bu feveranın futbol oyunundan uzaklaşmakta olduğunu sezdi fakat Mlakar'ın etkileyici son noktayı vurmasını engelleyemedi. "Ve bunun anlamı," dedi Mlakar, kameranın mucizevî merceğine bakarak, "Bu korkunç bir insan hakları ihlalidir, uluslararası sözleşmelerde yer alan, Cenevre Sözleşmesi'nde ve diğerlerinde!" İnsan haklarıyla pek ilgili olmayan yorumcu aniden, Cenevre Sözleşmelerinin savaş esirleri hakkında olduğunu dehşetle hatırladı ve ülkede bir zamandır savaş olmadığını. Sonra titreyen parmaklarıyla mikrofonu kapattı fakat televizyon seyircilerinin Joze Mlakar'ın konuşmaya devam ettiğini bildiklerini görebiliyordu.

Mlakar'ı tanıyan birçok televizyon kanalı suratının perdeye artık yansıtılmaması gerektiğinin farkındaydı ve ortaya çıktığında kameralarını hemen başka bir yöne çeviriyorlardı. Bazıları ona acıyor ve bazen şehrin kimsenin geçmediği bir köşesinde kameralarını omuzlayıp konuşmasına izin veriyorlar ama gerçekte çekim yapmıyorlardı. Daha az sempati besleyenler ise, çekim aralarında onunla dalga geçiyorlardı. Örneğin bir gün, şehrin köprülerinden birinin üzerinde meşhur bir yazarın, nehir gibi akan ve değişken olan zaman hakkında yapacağı konuşmayı fonda nehrin yeşilini görüntüleyerek çekecek olan bir televizyon ekibi beklemekten sıkıldı.

Yavaş yavaş yaklaşan ve yazar görünür görünmez önüne atlamaya hazırlanan Mlakar'ı tanıyan bir kameraman, "Hey, Mlakar!" diye seslendi.

"Hey, Mlakar, neden hiçbir zaman şarkı söylemiyorsun?"

"Çünkü nota okumayı bilmiyor" dedi ışıkçı.

"Nota okumayı mı bilmiyorum?" diye sordu Mlakar.

"Öyleyse bir gam seslendir."

"Yani do, re, mi, fa, sol mü?"

"Konuşma, şarkı söyle."

"Kayıt yapacak mısınız?" diye sordu Mlakar.

Kameraman kamerasını Mlakar'ın yüzüne çevirdi. Ve Joze Mlakar söylemeye başladı, "Do, re, mi, fa, si, do..." Etraflarında biriken halk kahkahalarla gülmeye başladı, özellikle gamı tersine söylemeye başladığında.

Ortadan kaybolmadan önce bir kez daha sahneye çıkmaya yeltendi, Bağımsızlık Günü töreni sırasında. Fakat

korumalar onu, sahte bir bilet temin ederek üçüncü sırada oturduğu iskemlesinden daha kalkamadan yakaladılar.

Kaybolmasından önce Joze Mlakar'ı son gören iki kişi Mercator Süpermarketi yöneticisi ve kasiyeriydi. Hiçbiri onu tanıyamadı, oysa hatırlayabilirlerdi. Ne de olsa daha kısa bir zaman öncesine kadar hemen her gece televizyona çıkıyordu. Biraz sakalları uzamıştı, ama şimdiki erkek modasında olduğu gibi değil. "Bir süredir tıraş olmamış birine benziyordu, gömleğini de değiştirmemişti," diye anlattı, çok çeşitli insana muhatap olduğu için böyle işlerden anladığı farz edilen kasiyer. Ve güvenlik kamerasında da yüzü uzamış olarak kaydedilmişti. Yine de kasiyerin onu tanıması gerekirdi. Ah, insan hafızası o kadar zayıf olmasaydı. Bugün herkes seni tanır ve hayranlık duyar, yarın ise kimse oralı olmaz. Fakat her ikisi de ona dikkat etmişti çünkü acayip davranıyordu. Süt ürünlerinin bulunduğu buzdolabının önünde durup, yukarıdaki güvenlik kamerasına konuşuyordu. Kasiyer onun Joze Mlakar olduğunu bilseydi, ne söylediğini de anlardı ve patronu da "Çok kötü, hiç ses gelmiyor. Dışarı çıkıp neler olduğuna bakayım." demezdi.

Joze Mlakar çok muhtemeldir ki, son defa insan haklarından bahsediyordu, fakat bu teyit edilemedi çünkü kamera ses kaydı yapmıyordu ve yönetici buzdolabının durduğu köşeye ulaştığında hiçbir şey duyamadı, artık adam orada değildi. Joze Mlakar kayboldu. Ailesi kayıp ilanı verdi ve bir süre insanlar er ya da geç tekrar ortaya çıkacağından emindiler. Bir zaman memleketi dolaştı ve arada telefonla aradı. Hayatının geri kalanını onu sarmalamış olup serbest bırakmayan o sihirli gözü aramakla geçireceğe benziyordu.

Başkente giden yolun kenarında otobüs durağından pek uzak sayılmayacak bir mesafede ıslak sonbahar yaprakları arasında bulundu. Sırt üstü uzanmış, tepesinde ağaç dallarının oluşturduğu çelenklere bakan ölü gözleri apaçıktı. Dedektifler, katilin Mlakar'ın bedenini yoldan gerideki ormana doğru yaklaşık üç metre sürüklediğini kolaylıkla açıklayabildiler. Öldürülen adamın üstündeki kıyafet ve yüzü ıslaktı, ceplerinin toprak ve yapraklarla dolu olması sürüklendiğini gösteriyordu. Cüzdanı cebinden yola düşmüştü ve boş olduğundan hırsızlıktan şüphelenildi. Fakat bu teori de şüpheliydi çünkü yakındaki bir otelin kâtibi öldürülen adamın önceki gece otele gelerek uzun zamandır borcu olan oda ücretini ödemiş olduğunu söyledi. Borcunun faizini de ödemek istemişti fakat otel kâtibi çökmüş yüzünü görüp acımış ve faiz almamıştı. Her halükarda faiz ödeyemezdi çünkü borcunu ödedikten sonra cüzdanında hiç parası kalmadığını kâtip açıkça görmüştü. Belki evrak çantasında para vardı. Fakat ormanda cesetten pek uzak olmayan bir mesafede yerde yatan evrak çantasına dokunulmamıştı ve okunması mümkün olmayan bir el yazısıyla yazılmış kâğıtlarla doluydu. Öldürücü darbe başına isabet edip kafatasını çatlattığından adli tıp uzmanları cüsseli ve güçlü bir adam tarafından darp edildiğini söylediler. Ve cesedin etrafında polis kameraları, flaş ve yansıtıcılarla fotoğraflar çekerken, sanki hâlâ canlı gibi onlara kötü kötü bakan ölü gözlerin etkisinden kendilerini kurtaramadılar. Bu gözler sanki cinayeti işleyen cüsseli adamı ağaç dallarının arasında görebiliyor veya sanki derin bir gölün düzgün ve karanlık yüzeyine odaklanmıştı ve oradan ayrılamıyordu.

ROVENSKALI HAYALET

"Ne kadar garip bir rıhtım," der kadın.

"Orası bir rıhtım değil, bir dalgakıran," diye cevaplar adam.

"Ne olursa olsun yine de çok şaşırtıcı," diye devam eder kadın.

İlkbahar güneşinin ışıkları havada titreşmektedir; deniz karadan adaya kadar kıpırtısız uzanmaktadır. Denizin yüzeyindeki her şey arkada tepeleri hâlâ karla kaplı dağlara yansımaktadır. Denize doğru uzanan kayaların oluşturduğu dilin üzerinde en uçta bir çift durmaktadır. Arkalarında evlerin deniz kıyısında yoğunlaştığı yemyeşil bir ada uzanır. Hemen yakınlarında, kışın sahile vurmuş hareketsiz yatan dev balıkları andıran ters dönmüş kayıklar vardır.

"O kadar şaşırtıcı olan ne?" diye sorar adam. "Bütün dalgakıranlar buna benzer."

"Hayır, değil," der kadın, "Halat bağlayacak hiçbir yer yok."

Gerçekten. Eli çabuk adamların rıhtıma yanaşan teknelerin kalın halatlarını becerikli hareketlerle bağladığı

o koyu renkli, üstleri daha geniş, yuvarlak, demirden iskele babaları yoktur.

"Doğru, hiç iskele babası yok; çünkü orası bir rıhtım değil, dalgakıran," der adam.

"Her neyse, deniz burada gerçekten çok sığ," der kadın, "Büyük teknelerin yanaşabilmesi imkansız."

"Doğru söylüyorsun," der adam. "Gerçekten çok garip. Büyük teknelerin buraya bağlanmaları mümkün değil."

Fakat garip olmaktan ziyade insanı meraklandırıyor. Loşinj Adası[4] ilkbaharda çok yeşildir ve denizin rengi de çok mavidir. Şansın varsa bazen suyun ışıklı yüzeyinde bir yunus sürüsünün yüzerek geçişini seyretmen mümkündür. İşte bu nedenle gezintiye çıkanlar, bu işe yaramayan garip yapıyı merak etmek yerine, Tanrı'nın bu kadar harika ve zekice yarattığı doğanın güzelliğini seyre dalarlar.

2

Avusturya Arşidükü genç Ferdinand Max, 1856 ilkbaharında Loşinj Adası'ndaki büyük Rovenska limanı dalgakıranının kilit taşının konduğu törende yapmış olduğu uzun konuşmasının tam ortasında, ufka doğru, denizin parıldayan yüzeyine uzun uzun ve biraz da hülyalı baktı. Tanrı'nın zekice yaratmış olduğu doğadaki düzen sükûn içindeydi, ama uzakta oldukça iri bir balığın suyun yüzeyine fırladığını, havada biraz çırpınıp tekrar denizde kaybolduğunu gördü. O görüntü ezberindeki konuşmanın ucunu kaçırmasına yol açtı. Bakışlarını denizden, sözlerini dikkatle dinleyen kalabalığa doğru çevirdi ve uçan balı-

4 Loşinj Adası, Adriyatik Denizi'nde, bugün Hırvatistan sınırları içindedir. 19 yy. boyunca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçasıydı.

ğın kestiği konuşmasına kaldığı yerden, tam yücelikten bahsetmeye başlamış olduğu bölümden devam etti.

Tam o sırada, hemen yakınında durması gereken yardımcısı ve ulaşabileceği uzaklıkta beklemesi gereken rahip yerine, imkânsız bir şekilde önünde, görüntüsü oldukça garip bir dinleyicinin bulunduğunu gördü. Bir an için nerede olduğunu unuttu, orada mıydı yoksa başka bir diyarda mıydı? Rüya mı görüyordu, yoksa adını bir an için hatırlayamadığı bir yerde gerçekten bir podyumun üzerinde miydi?

Önünde kafası kocaman bir adam duruyordu; gömlek düğmesi sıkıca iliklenmiş, ince bir boynun üzerinde sağa sola sallanan güçlü bir kafa. Adamın boş boş bakan, içe gömük gözleri onu köpek gibi itaatle takip ediyor ve elinde öne doğru bir şey tutuyordu. Ferdinand Max birden ürperdi. Bakışlarını tekrar sudan fırlayan yunuslara doğru çevirdi. Tabiatıyla kraliyet ailesinin fertleri, köpek gibi itaat eden kullarını değil daha çok suikastları düşünürlerdi, özellikle de önlerinde elinde silaha benzer bir şeyle duran garip seyircilerden endişe ederlerdi. "Büyük..." konuşmasına devam etmeye çalıştı, "Güçlü bir İmparatorluğun büyük limanı..."Fakat balıkları görüp düşünceye daldığında dünya denizlerine açılmaktan bahsetmiyor muydu? *Onlar gerçekten yunuslar mı? Bu adam kim? Önümde duran bu koca kafalı yaratık kim?* Bir an tam bir şaşkınlık geçirdi, nerede olduğunu fark edemedi, bir gemide mi, Miramare'de mi, yoksa başka bir yerde miydi? "Büyük," dedi, "Güçlü bir İmparatorluğun büyük limanı... Büyük." Sonra birden sık sık ve memnuniyetle kullandığı sözcüklerle durumunu

kurtardı: "Tanrının izniyle ve kaderin yazgısıyla... Büyük işler başarmak... için."

Ön sırada yer alan Loşinjli kaptanlar alkışlamaya başladılar, bando çalmaya başladı, denizciler keplerini havaya fırlattılar, balıkçılar ve köylüler ön sıralara geçmek için uğraştılar.

Yardımcısı, "Kilit taşı," diye hatırlattı, Arşidük'ün oldukça uzun bir süre unutkanlık geçirdiğini fark etmişti. "Tanrı korusun," dedi rahip, podyuma Arşidük'ün yanına çıkmıştı. Fakat Arşidük gözlerini, favorileri kendisininkinden daha geniş ve gür olan o koca kafadan ayıramıyordu.

Sinirli bir tarzda "Bu kim," diye sordu. "Elindeki ne?"

Yardımcısı, "O ustabaşıdır, taşı yerleştirmenize yardımcı olacak," dedi.

"Neyi yerleştirmeye?"

"Kilit taşını,"

"Ah, tabii," dedi Avusturya Deniz Kuvvetleri komutanı asık suratla kafasını sallayarak; *ama ne kafa.*

3

İlkbahar çiftinin üzerinde yürüdüğü dalgakıran muazzam bir yapıydı. Bin sekiz yüz metre uzunluğundaydı ve çevresindeki deniz iki kulaç derinliğindeydi. Yapımında Trieste civarındaki sahilden çok büyük taşlar getirilmişti. Yedi yıl boyunca, İmparatorluğun her tarafından gelen işçilerin feryatları, taş ustalarının çekiç darbeleri ve testerelerinin sesleri duyulmuştu. Bazı işçiler burada hayatlarını kaybetmişler ve yabancı isimlerini yukarıdaki mezarlıkta bırakmışlardı. Çevrenin güzelliği, çifti, bu insan

çabasının nedenini daha fazla sorgulamaya yöneltti. Arka planda kara tarafında yükselen dağların karlı tepeleri, parıldayan deniz, ısıtan güneş, dalgakıranı ve mezarlığı aydınlatan tatlı bir ay ışığı... Bu güzelliğin karşısında anlamsız bir heyula... Sezgileri, insan elinden çıkma bu muazzam yaratığın Tanrı'nın yarattığı doğanın mükemmel düzen ve güzellikle bağdaşmadığını söylüyordu. Bu doğruydu. Esasen dalgakıranın herhangi bir fonksiyonu yoktu. Geriye kalmış olan, denizin üzerinde enlemesine duran bu yapı, sadece kilit taşını koymuş olan insanın acınacak ve anlamsız kaderini hatırlatan yan yatmış taş bir obelisk gibiydi. Ve alınyazılarında yakındaki çam ormanında gömülmek olan diğerleriyle, çok uzaklarda Meksika kışlarında rutubetten bedenleri un ufak olanları hatırlatıyordu.

4

Arşidük Ferdinand, kötü bir haleti ruhiye içindeydi. Konuşmasının ortasında kafası karışmıştı. Viyana'daki ağabeyi en rutin bir konuşmayı bile yapamamış olduğunu öğrenecekti. Sadece sözlerini karıştırmamıştı; yüzlerce çift göz karşısında korktuğunu belli etmişti. Hem de elinde alelade bir duvar ustası malası tutan koca kafalı ahmak birinden korkmuştu. Düşünceleri gibi suyun üzerinde uçuşan balıkları hayal ediyordu. Bir an onlarla birlikte suyun mavi yüzeyi üzerinde dalgalanarak uçtuğunu hissetti. Doruğa ulaştığında birden ortaya çıkan koca kafalı heyula onu korkutmuştu. Son derece acayip bir tezat vardı: Önce suyun yüzeyindeki yunuslar, sonra hemen yanı başında biten sessiz ve karanlık bir gölge,

bir garip koca kafalı heyula, aşağı doğru daralan ve yukarıya doğru yusyuvarlak, derine batmış, bir köpeğinki gibi sadık bakan gözler. Bütün kulları gibi ona sadakatli ve sersem bu kulunu itmek veya darp etmek istemişti. Bunu yapmaktan kendini zorlukla alıkoymuştu. Öğle yemeği sırasında bu duvar ustasının, her ne ustasıysa, adının Slovencede kafa anlamına geldiğini, *Kopf* veya *Kurbiskopf* gibi veya daha da komik bir şey olduğunu keşfetti. Bu onu sakinleştirdi ve hatta biraz da güldürdü. Yardımcısı, "Hakikaten şaşırtan büyüklükte bir başı var, en iyi işçi olduğundan kilit taşının konmasına yardımcı olması şerefi ona layık görüldü..." dedi.

Yemekten sonra, denizin üstünde uçuşan hayallerine engel olan bu garip yaratığı tekrar görmek için yanına çağırttı.

5

"Adın nedir, genç adam?"

"Glavan, adım Ivan Glavan" dedi, gerçekte pek de genç olmayan, her halükarda Arşidük'ten daha yaşlı olan inşaat işçisi.

"Glavan," dedi Ferdinand Max.

"Almanca'da *Kopf* anlamına gelir, büyük kafa."

"Çok şaşırtıcı," dedi Arşidük.

Glavan şaşıracak bir şey olmadığını anlattı. Slovenya'daki köyü Glavin'de hemen herkesin adının aynı olduğunu söyledi. Loşinj kaptanlarından biri orada yaşayan insanların lakabının büyük kafalı *glavonya* olduğunu açıkladı. *Biz onlara Wassenkopf* diyoruz diye düşündü Arşidük ve

gülümsedi. Genç Sloven köylüsünün sahilde bir taş ocağında çalışmış olduğunu öğrendi. Orada baş duvar ustası olmuştu. Arşidük o taş ocağını biliyordu çünkü Miramare Şatosu'nun taşları o ocaktan gelmişti. Slovenya'daki Glavine köyünden gelen Ivan Glavan Miramare'yi çok iyi biliyordu; parkındaki havuzu o inşa etmişti. Arşidük birden ona yakınlık hissetti ve yavaş yavaş koca başının tatsız görüntüsüne, hatta ona ağabeyini hatırlatan, kendisininki gibi favorilerine alıştı. Biraz sonra çok rahatlamıştı. Tekrar bakışlarını bahçelerin arasından denizin yüzeyine doğru çevirdi. Konuşmasını yaparken kocaman balığın sudan fırlaması iyiye işaretti; şimdi bundan emindi. Hiçbir neden yokken korkmasına yol açtığından kötü bir işaret olduğuna hükmettiği o koca kafalı adama gelince, şimdi onun havuzlar yapan ve dalgakıranlar inşa eden gerçekte iyi bir kulu olduğunu anlamıştı. Glavan'a, "Nasıl çağırıyorsunuz? Glavankopf, evet evet!" Glavankopf'a bir kadeh şarap vermelerini emretti ve kadehini en iyi işçinin onuruna kaldırdığında genç ustanın hayatını değiştirecek birkaç kelime söyledi: "Aynen devam et Glavankopf, hep bu yolda devam et."

6

Meksika'nın Sierre Madre Dağları'nda yıllar sonra Ivan Glavan İmparatorluğun uzaktaki o güney adasında başına gelenleri duygusal dille anlatırken kulaklarında aynı tarihi sözler çınlıyordu. Kamp ateşinin etrafına dizilmiş olan asker arkadaşları koca kafasına saygıyla bakıyordu, o aynı baş Meksika platolarında korku ve saygıyla hatırlanıyordu. Bu korkutucu savaşçının Adriyatik

Denizi'ndeki bir adada bulunan dalgakırandan ne zaman bahsetse gözlerinin yaşardığını ve onun anısına güçlü başını göğsüne doğru eğdiğini bilirlerdi. Burada Meksika dağlarında Ivan Glavan hayatını değiştiren o sözcükleri duymaya devam ediyordu. Meksika'dan baktığında hâlâ Arşidük'ün başındaki sorgucunun, Loşinj kaptanlarının, eşlerinin, rahiplerin ve tacirlerin, balıkçıların ve köylülerin hatta Loşinj çamlarının ve servilerinin, kilisenin çan kulesinin üzerinde dalgalandığını görürdü. Ve evet her şeyden daha yukarıda, hayalinde memleketinin dağlarının karlı tepelerini görürdü. Ivan Glavan'ın, Loşinj'deki o ilkbahar gününden daha güzel hiçbir anısı olmayacaktı.

Sanki cennetteydi. Hayatının zirvesindeydi. Yüce bir İmparatorluğun muazzam bir dalgakıranının kilit taşının yerine yerleştirilmesine yardımcı olmuştu. Belki bir gün İmparator olacak Arşidük ona "Aynen devam et, Ivan Glavankopf." demişti. Ocaktaki tüm taş işçileri, Slovenya'daki Glavine köyünden arkadaşları, babası, anası, kız kardeşi, erkek kardeşi, hepsi koca kafalarını sallayarak, tatmin olmuş bir edayla ve gururla " İşte bizim Ivan'ımız bu!" diye tasdik etmişlerdi.

Bu onun son dakikasına kadar yaşatacağı bir anısıydı. Ferdinand Max'ın gözlerinde, ancak büyük kahramanlıklar yapacak bir hükümdarın gözlerinde görülebilecek iyiliği ve kararlılığı görmüştü. Her şeyden önce, tam da önünde, esasında ona hitaben, şöyle demişti: "Tanrı'nın izniyle ve bizi seçen kaderin cilvesiyle..." Burada geleceğin İmparatoru kasten durmuş ve sözlerini daha etkili yapacak şekilde, "Büyük kahramanlıklar yapmak için," diye eklemişti. Bu sözler ağzından çıkmadan önce uzun

uzun denize bakmış ve bunları denize ve ona dönerek söylemişti. Ve sonra Ivan Glavan müthiş duygular içinde, Arşidük'ün şapkasının tüyünün büyük bir asaletle öbür başların üzerinden havaya doğru yükselmeye hazırlanan, adanın ve denizin üzerinde daireler çizdikten sonra karlı tepelere doğru uçacak kocaman bir kuş gibi dalgalanmasını seyretmişti.

Yıllar sonra Sierra Madre Dağları'nda, İmparatorunun yapacağı büyük kahramanlıklarda mezara kadar ona yardım etmeye hemen oracıkta yemin ettiğini anlatacaktı.

7

Rovenska'daki dalgakıranın kilit taşının yerleştirilmesi kutlaması sona ermişti. Ferdinand Max bir süre daha, bakışlarını denizden çevirdiğinde gördüğü, hemen önünde duran adamı düşünmeye devam etti. Yunusların suya dalıp çıkmalarını izlemiş, hayal etmeyi sevdiğinden, bir gün dizginlemesi gerekecek düşüncelerini ve arzularını havada uçuşan balıklarla karşılaştırması zor olmamıştı. Fakat sadece bu dünyaya ve kraliyet ailesine, yirmi yaşından itibaren yerine getirmeye başladığı hastanelerin, tiyatroların veya limanların açılışlarını yapmak için gelmemişti. Bilindiği üzere kaderinde, dalgakıran inşaatında kilit taşını yerleştirmekten daha önemli işler olduğuna kesinlikle inanmıştı. Esasen, bir an bu gerçeği suyun üzerinde kıpır kıpır hayaletler gibi uçuşan balıkların parıltılarında, denizin pırıldayan yüzeyinde açıklıkla görmüştü. *İşte*, diye düşündü, *böyle yükselmeli, o balıklar gibi... Onlar gibi uçmalı*, diye düşündü bir an, *denizde yaşamaları önemli değil.* Onu birden çarpan bu düşünce

bir an başını döndürdü. Sonraları sık sık o anı düşündü, belki de hayatının değişmesine o an yol açmıştı. O anı, hayatın aynen devam etmediğine, daha iyiye değişebildiğine dair bir mesaj olarak algıladı, başka bir anlam atfetmedi. Eğer balıklar suyun dibinden havaya fırlayıp güneşe doğru yükselebiliyorlarsa, ona da daha önemli görevler verilebilirdi. Sonraki yıllarda ne zaman o görüntü aklına gelse, her seferinde hissettiği rahatsızlığı ve peşinden gelen korkuyu hatırlamakta ve o müthiş anın etkisinde konuşmasını tam etkileyici bir vurguyla bitirmek isterken hemen burnunun dibinde beliren biçimsiz adamdan korktuğundan dolayı kendine kızmasını anımsamaktaydı. Sonunda sakinleşmiş olmasına ve birbirlerinin sağlığına kadeh kaldırmış olmalarına rağmen o adamdan gerçekten korktuğundan bir an şaşkınlık geçirmiş olmasını hafızasından bir türlü silemiyordu. Doğru ya o adamın adı neydi? Kurbis miydi, yoksa Wasserkopf mu?

Zamanla, suyun üzerindeki yunusları ve yanı başında beliren koca kafanın gölgesini daha seyrek düşünmeye başladı. Tarihi olaylar büyük adımlarla yaklaşıyordu ve hayatının en önemli kararını alması gerekiyordu. İşte bu nedenle büyük dalgakıranın inşası ve ondan da daha büyük olan Rovenska limanı hakkında artık endişelenmiyordu. Sonuçlandırması gereken daha büyük işleri vardı, kaderinin çizdiği işler; nihayet sudan fırlayarak meydana çıkmış ve onun sorumluluğu altına girmişti.

8

Ivan Glavan, yaz kış demeden çalıştı. Kayaların arasında emirler yağdırarak yürüdü, vinçleri çekmeye yardım ederek, taş ustalarının kesici aletlerini ayarlayarak, kaynar yaz güneşinin altında ve kışın fırtınayla yüzünü döven kar taneciklerine aldırmadan uğraştı. Dalgakıran yavaş yavaş büyüyordu. Deniz çok vahşiydi ve çok miktarda kaya bloklarını taşımaları ve yerleştirmeleri gerekiyordu. Yukarıdaki madenlerden çıkarılan büyük boy kayaları taşıdıkları guletler ve mavnalar taşların ağırlığını kaldıramayıp batıyordu. Mandalar böğürüyor ve Loşinj ocaklarından getirilen taşların ağırlığı altında yük arabalarının tekerlekleri tozlu, çakıllı yollarda ve dik bayırlarda parçalanıyordu. Glavan bazen teknik kitaplarında çizimleri olan Mısır piramitleri kadar muazzam bir yapıt inşa ettiklerini düşünüyordu. Böyle bir ustalık işini paylaşıyor olmaktan memnuniyet duyuyordu. Yalnız kaldığı zamanlarda güneyden esen rüzgârın sıcak esintisine kapılıyor, ağustos böceklerini ve kıyıya vuran dalgaların sesini dinliyordu. Hayatını artık bir düzene sokmasının iyi olacağını, belki de Slovenya dağlarındaki evine veya daha önce çalışmış olduğu yukarı kıyıdaki taş ocaklarına geri dönmesi gerektiğini ve evlenmeyi düşünüyordu. Fakat her nasılsa hayat çizgisinin onu başka bir yöne götüreceğini de biliyordu. Bunu daha önce düşünmüş olsa bile Arşidük Ferdinand Max'la karşılaştıktan sonra iyice emin olmuştu. Favorileri şimdiden İmparatorun ve Arşidük'ünkülere benzetilmişti ve bundan böyle saçlarını ve sakalını da o günkü Viyana modasına uygun olarak ve Ferdinand Max'ınkinden daha gösterişli bir şekilde ortadan ayırarak taramaya

karar vermişti. Ama bütün başarısı, daha önce sadece koca kafası alay konusuyken, şimdi buna bir de çalı gibi favorileriyle ortadan ayrılmış saç ve sakalının eklenmesi olmuştu. Ani kızgınlıkları olmasına rağmen sevimli bir adamdı. Kocaman kafasıyla ilgili şaka yapılmasına kendi köyünde bile aldırmazdı, çünkü köyünde herkes koca kafalıydı ve birbirleriyle dalga geçmeyi severlerdi. Fakat saç ve sakalının biçimiyle eğlenilmesine dayanamazdı çünkü bunu İmparatorluğa duyduğu saygıdan ve ona "Bu yolda devam et Glavan," demiş olan büyük adama olan sadakatinden ötürü yapmıştı. Bu nedenle bir gün bir Macar işçi bir restoranda saçının ve sakalının emperyal görünümüyle dalga geçtiğinde işçinin başından bir tutam saç koparmıştı. İşçinin başını bacaklarının arasına eliyle bastırarak sıkıştırmış, siyah buklelerinden yakalamış ve çekmişti. Alaycının başında saç yerine kanlı bir kafa derisi kalmıştı. Glavan da alaya katılmak zorundaydı. "Şimdi çocuğun saçı da uygun şekilde ayrıldı, emperyal bir ayrım," demişti.

Ivan Glavan'ın bu kadar bağlı hissettiği Arşidük'ü için yapabileceklerinin yanında Loşinj'deki o tavernada meydana gelen olay bahsetmeye bile değmezdi. Yine de söz etmek iyi olur; çünkü benzer olaylar, uzaklarda bir ülkenin kasabalarında, dağ yollarında ve ıssız bozkırlarında bile adının korku ve saygıyla dile getirildiği bir adam hakkında efsanevi masallar anlatılmasına yol açıyordu. Orada adı başka bir dilde ifade ediliyordu; onu "Cabezon" diye çağırıyorlardı, anlamı "koca kafa" gibi bir şeydi. Aynı zamanda her an her şeyi yapmaya hazır inatçı ve tehlikeli bir adam demekti ve karşısına çıkılmamalıydı.

9

Ferdinand Max'a gelince, Rovenska denilen yerin yakınında kaderine kehanet eden uçan balıkları gördükten sonra bile bir süre karşısına onu yükseklere taşıyacak önemli görevler çıkmadı. Yunuslar yoğun ve yapışkan bir ortamdan, güç harcamadan yerçekiminden kurtulmuş ve havalara yükselmişlerdi fakat o bunu yapamamıştı. Yavaş yavaş İmparatorluğun kudretli yöneticisi ağabeyinin gölgesinden uzaklaşabileceğinden şüphe duymaya başladı. Miramare Şatosu'ndan yağmurlu sonbahar gecelerini hüzünle seyretmeye başladı. Bir sabah, Ljubljana yakınlarında bir akıl hastanesinin açılışını yapmak üzere aldığı bir davetiyeyi dişleri ve parmaklarıyla paramparça etmiş olduğu söylendi. "Artık kilit taşları, hastaneler, berbat tiyatrolar istemiyorum!" diye bağırdı.

Sonunda kötü kaderine yaklaştı. Kaderi belli olduğunda karamsar ve şüphe içindeydi. Meksika tacı konusu yıllardır süregidiyordu ve artık ümidini kaybetmiş olduğu anda yeniden alevlendi. Ferdinand Max, Meksika'nın İmparatoru olmaya davet edildi. Ne cumhuriyet ne de Başkan Juarez'i isteyen Meksika'nın ileri gelenlerini bu kararı almaya, askerlerini göndererek Fransa'nın Meksika'nın içişlerine karışmasını sağlayan Fransa Kralı ikna etmişti.

Onu bu girdaba çeken karmaşık kader yumağı nihayet yuvarlanmaya başlamıştı ve plan bir anda otuz yaşındaki Arşidük'e çok cazip gelmişti. Birçok uyarılar da mevcuttu: Juarez'in cumhuriyetçileri, Fransız askerlerine karşı yenik düşmelerine rağmen hâlâ güçlüydüler, dolayısıyla onu basit bir zafer değil, gerçek bir savaş bekliyordu. Meksika

çok uzaklardaydı ve geleceğin ne olacağı hiç de belirgin değildi. Viyana'daki aklı başında ağabeyi onu bu romantik saçmalıktan vazgeçirmeye çalıştı, ikna ve tehdit yollarının ikisini de denedi. *Meksika Miramare değil. Orada gökyüzü başka, toprak başka, insanlar ve hayvanlar farklı.* Ama genç Arşidük kaderin bir kez kapıyı çalacağını biliyordu. Kabul etmeli ve yükseklere çıkmak için yerçekimini yenmeliydi. Güzel karısı, Belçika Prensesi Charlotte, yapılan teklifi Max'ın sık sık söz ettiği İlahi Takdir olarak gördü ve Meksika planını hevesle kucakladı.

8 Nisan 1864 tarihinde Arşidük Ferdinand Max, Avusturya hanedanındaki haklarından vazgeçtiğini açıkladı. İmparator ağabeyi gönüllü asker toplamasına rıza gösterdi. 9 Nisan'da Meksika Tacı Miramare Şatosu'na getirildi ve 18 Haziran'da Fransız askerlerinin desteğiyle Meksika'nın başkentine resmen girdi. Karar vermişti, risk almıştı ve kaderin çağrısına uymuştu. Sonuna kadar Meksika İmparatoru Maximilian olarak kaldı. Ancak son çok uzakta değildi.

10

Rovenska'daki dalgakıran inşaatı devam ediyordu, ancak söylediklerine göre çok yavaştı ve büyük limanın ve gemi tezgâhlarının yapımının ne olacağı hakkında ise tek bir kelime bile haber yoktu. Bununla birlikte gemi tezgâhlarının Küçük Loşinj kasabasında inşa edileceği, çünkü oranın mekân olarak daha elverişli olduğu söyleniyordu. Bir akşam, içki arkadaşı bir gemi kaptanının villasının bahçesinde Ivan Glavan inanılmaz bir inleme ve iç çekme sesi duydu, düzeltilme imkânı olmayan korkunç

bir yanlışlık hakkında saçma sapan bir konuşma duydu. Konuşan kişi Rovenska dalgakıranının inşaatına tüm servetini yatırmış olan Loşinj kaptanlarından biriydi. Deniz tutmuş gibi bahçede yalpalayarak dolanmakta, sözlerine anlaşılamayan İtalyanca kelimeler karıştırmaktaydı ve sonunda bahçe çitinin üzerinden sanki öte taraf dalgalı denizmiş gibi kustu. Glavan çok şaşırmıştı, kocaman kafasında bir süre düşünce oluşmaya ve o muazzam boşluğun içinde birbirini kovalamaya başladı. Yüce hükümdarının düşünmüş olduğu bu muazzam yapının inşasının öylesine nasıl durdurulabileceğini anlayamıyordu. Ama dalgakıranın inşası için gelen paranın miktarı azaldıkça işçiler ayrılmaya başladılar. Taş ocağında çalışacak işçi bulmak imkânsız hale geldi. Kaptanlar ve tekne sahipleri yarı inşa edilmiş dalgakıranın civarında daha sık dolaşmaya başladılar ve el ve kol işaretleriyle hiddetlerini belli ettiler. Biri yaklaşırken duruyorlardı. Çok garip bir durumdu. Ustabaşı Glavan bile güven hak etmiyordu, ne zaman yaklaştığını görseler hemen susuyorlardı. Ivan Glavan, başlanılan işin bitirilmesi gerektiğine inanıyordu. Öyleyse ölüme kadar dalgakıranda kalması gerekirdi. Slovenya'daki köyünün insanları böyleydi; koca kafalı olmalarına ilaveten, olağanüstü derecede azimli, fevri ve inatçı insanlardı.

Bir akşam Ivan Glavan, gazetede yüreğini hoplatan bir haber okudu. Ferdinand Max, Meksika İmparatoru olmuştu. Meksika İmparatoru Maximilian, hükümdarlığına karşı çıkma cesareti gösteren inatçı Meksikalıları sindirmesine yardım etmeleri için gönüllü topluyordu. Kalp atışları sadece hızlanmadı; taş ocağında taşa güçlü darbeler indiren bir çekiç gibi vurmaya başladı. Bir an

bile gecikemeyeceğini biliyordu. Tabii dalgakıranın tamamlanmasını göremeyecek olması çok kötüydü; ama inşaatı başlatan O, Tanrı'nın izni ve kaderinin çağrısı üzerine şimdi Meksika İmparatoru olmuştu. Ferdinand Max'ın Miramare'de duyduğu kaderin sesini şimdi o duymaktaydı. Yardım etmesi gerektiğini biliyordu ve denize dönerek bir kurt gibi uludu. Bir çekiç göğsüne darbeler indirirken kafatası boşluğunda kurt gibi ulumasının "Geliyorum İmparator... Ivan yardıma geliyor..." diye yankılandığını hissetti.

Ferdinand Max'ın ona söylemiş olduğu, "Devam et Glavankopf, sen bu yolda devam et..." sözlerini duydu.

11

Ve tam İmparator, hayatının baharında, muzaffer bir edayla, generalleriyle birlikte davul ve trompet marşları eşliğinde Meksika'nın başkentine girerken, Ljubljana'da eski bir şeker değirmeninin girişinde, çevresindeki herkesin dikkatini üzerinde toplamış olan orta yaşlı bir adam duruyordu. Değirmenin girişi her zaman kalabalıktı, çok büyük boyda kırmızı ve beyaz renklerde, üzerinde *Meksika* yazısıyla süslenmiş bir bayrağın altında Meksika seferi için imza veren genç erkekler kalabalık gruplar oluşturuyordu. Ve Slovenlerin "Mexicanos" diye çağırdığı gönüllüler arasında üç kişiye yetecek büyüklükte kocaman kafası ve saygı uyandıran, favorileri olan bir adamın başı görünür görünmez binanın pencereleri, başka işleri olmayan, meraklılarla doldu. "İmparator!" diye bağırdı birisi, "İmparator geldi!" Binanın içi ve bahçesi kahkahalarla çınladı.

Asker toplama görevlisi, "Bu seferki onları korkutacaktır," dedi, bir yandan o da kahkaha atmak isterken öte yandan gözlerini Glavan'ın başına dikmiş bakıyordu.

Başka biri, "Hem de hedef tahtası görevini yapar," diye ekledi.

Glavan, ağzını açmadı. Verilen on adet altın parayı aldı ve köyüne gönderdi. Alet çantası ve ekmekten başka bir şeye ihtiyacı yoktu. Sloven gönüllülerin çoğunluğu orada sahip olabileceklerini düşündükleri zenginlik için veya aynı şeyin peşinde olan koyu renkli kızlar için gidiyorlardı. Ivan Glavan ise ne için gittiğini biliyordu. Glavine, köyünde her evde kumaş parçalarına işlenen yazılar (*inanç, vatan ve İmparator*) için gidiyordu. Uzaktaki vahşi Meksika toprakları için vatan sözcüğünü kullanmak biraz suni olmakla birlikte, atalarının kalplerine ve koca beyinlerine kazınmış olduğunu biliyordu. Gece genç erkeklerin Ljubljanica Nehri kıyısında söyledikleri şarkıları dinledi:

Biz iyi insanlarız,
Mexicanos
Oraya Meksika için
Savaşmaya gidiyoruz

Ve koca kafasını göğsünün üzerine eğdi. Şarkının devamını duyduğunda,

İmparator Maximilian
Hükmetmek için seçildi ve
Meksika'ya gönderildi...

derine gömülü göz yuvalarından çıkan iki damla yaş aktı. Sanki şarkı tam da yüreğinde hissettiklerini anlatıyordu. İmparator Meksika'da yalnızdı, düşman kuvvetlerce çevrilmişti. Ivan Glavan kuvvetliydi ve güçlü iradeye sahipti, sadık ve kudretliydi. Olması gereken olmuştu, uzun zamandan beri beklediği, İmparatorun o büyük lafları ettiği andan bu yana -o sözleri sadece onun için söylemiş gibi gelmişti- ve hükümdar bakışlarını ona diktiğinde olanlar olmuştu.

12

Ve bir ay sonra Trieste'de İngiliz gemisi *Indiana*'ya üç yüz Avusturyalı gönüllüyle birlikte bindiğinde ve uzakta Loşinj Adası'nı gördüğünde biliyordu: O sözcükler başkasına değil; sadece ona söylenmişti, kaderin çağrısını duyabilen birine. Loşinj Adası'nın yanından geçerken, uzaktaki o yeşil adanın, ona ve denize doğru söylenmiş olan o sözcükleri bir kez daha duydu, muazzam bir limanın inşası başlarken dile getirilmiş olan o güçlü sözcükleri. Sesi hatırlıyordu, sözcükleri tekrarladı; gecelerce kulaklarında yankılanıp durmuştu ve evine dönerken her gün geçtiği tarlalarda. Loşinj'de söylenen o sözcükler ancak şimdi, Meksika yolunda kehanet gücünü gösterdi: "Tanrının izniyle," demişti Meksika İmparatoru Maximilian, "Kader bizi seçti... Büyük görevleri sonlandırmak için."

Ve *Indiana* Messina Boğazından geçerken aynı sözleri tekrar duydu; denizin üzerinden esen, onlarla birlikte boğazlardan süzülen sözleri; aynen devam et, hep bu yolda devam et. Birkaç gün sonra Cebelitarık'a vardıklarında güverte altında uyuyan kötü kokan adamların

arasındayken, siyah insanların yaşadığı bu yeri ve arkasında sekiz yüz topun yerleştirilmiş olduğu meşhur oyuklu dağı gördüğünde tekrar duydu. Sonra okyanusa açıldıklarında tutuldukları, dört gün ve dört gece süren fırtına sırasında, ölen bir adamın denize köpek balıklarına atıldığı sırada hep duydu. Artık emindi, bütün bunlara göğüs germeliydi, çünkü yapayalnız İmparatorun onu yardıma çağıran çığlığıyla oraya sürükleniyordu.

8 Ocak 1865'de ilk defa karaya ayak bastılar. Martinik Adası'na yanaştılar ve geceyi yarım saat ötede bir Fransız kalesinde geçirdiler. Kalede bir Fransız askeri karargâhı vardı. Ocak ayıydı ve hava sıcaktı. Fransızlar onlara bazı taze meyveler ikram ettiler, bunlar ne armuda ne de portakala benziyordu. Kalenin yakınlarında bulunan küçük bir eve koyu tenli kadınları kilitlemişlerdi ve onlar için ücret alıyorlardı. Oraya giden adamlar kadınların ucuz ve güzel olduklarını söylediler. Sıcak, tatlı, ucuz ve güzel. Meksika artık çok yakınlardaydı; yapmaları gereken şey sahiline çıkıp orayı işgal etmekti.

Fakat Ivan Glavan ne meyvelerin tadına baktı, ne de koyu tenli kadınları görmek istedi.

St. Louis Katedrali'nin etrafında dolaştı, mimarisini, heykellerini ve çok çeşitli mermerlerini hayranlıkla seyretti ve kendi inşa ettiklerini düşündü ve bitirmeden terk ettiği Rovenska'daki dalgakıranı. Ama bu normaldi çünkü hükümdarının çağrısı hayatına yeni bir düzen vereceğinden hoşuna gitmişti. Katedralde bir sıraya oturdu, ışıldayan vitraylara baktı ve kendisi için değil, İmparator Maximilian için dua etti. Artık İmparatorunun çok yakınındaydı.

Ertesi gün karaya çıktılar; acele etmeliydiler çünkü Meksika İmparatoru Maximilian heyecanla büyük işler yapacak olan Avusturyalılarını bekliyordu.

13

Gerçekte bu işlerin yapılması gerekiyordu çünkü başkente muzafferane girişinden kısa bir zaman sonra işler İmparator Maximilian için çetrefilleşmişti. Doğrusunu söylemek gerekirse, çok bunalmış haldeydi. Sebebi sadece Fransızların birden savaşmaya karşı ilgilerinin azalması değildi. Sadece Juarez'in saldırılarıyla karşı karşıya kalmış değildi, karşısında aynı zamanda aleyhinde olan Avrupa mahkemeleri ve Amerikalı diplomatlar vardı. Gücünün sağlam olmayan temeller üzerine kurulmuş olduğunun birden farkına vardı. Miramare'ye gelip onu davet eden arazi sahipleri ortadan kaybolmuşlar ve görkemli başlangıçtan geriye bir şey kalmamıştı. Bir seferinde sıcak bir gece yarısında pencerenin önünde dururken bir yerli bahçeden ona bağırmış ve hemen kaybolmuştu. Seslenen adamı tanımıştı, ahırlarda çalışan çocuklardan biriydi. Adamın ne diye seslendiğini sorduğunda cevap vermekte tereddüt gösterilmişti. Bazı kadınlar, yanlarından geçtiğinde kahkahalarla gülmekteydiler. Adamın bulunmasını emretti. Askerleri bütün sarayı ve bahçeyi aradılar ama adam sırra kadem basmıştı. İki gün sonra aynı sesi ve gülmeleri duydu, bu defa sesler sokaktan geliyordu. Neye o kadar güldüklerini artık anlamıştı. Sözler, *cenazen için geldin* anlamına geliyordu.

Şimdi, henüz işin başındayken hemen vazgeçmeyi düşündü. Tanımadığı bir ülkeye gelmiş ve orayı sevmemişti.

Köylülerin köpek sadakatiyle veya en azından aptal aptal baktıkları Miramare'deki durumun tam tersine burada ona cenazen için geldin diye bağırılıyordu ve Tanrı bilir, kim bilir daha aptalca neler söyleniyordu. Juarez ve cumhuriyet taraftarları ülkenin önemli bir kısmına hâkimdiler, hava çok sıcaktı, kimse şarap nasıl soğutulur bilmiyordu, porselen yerine bir çeşit çömlek kullanıyorlardı; kaderin çağrısı bir anda tatsız, nemli ve sıcak oluvermişti. Artık hiçbir şey güzel görünmüyordu; her şey zorlu ve hatta tehlikeli olmuştu.

Her şeyden öte hem onu hem de binlerce genç insanı bu uzak ülkeye çeken İlahi Takdir, Maximilian'ın Glavankopf'a ve denize doğru anlattığı büyük hedeflerle ilgili bir plana sahip değil gibiydi. Burada sadece siyasi ayak oyunları, nem, yağmur, çamur, vahşi hayvanlar, ölüm, hastalık ve bu huzur bozan çevrenin çıldırtabileceği süslü bir karısı vardı.

14

İlahi Takdir belki de, kolay askeri zafere ulaşılabileceği zannedilen bir ülkede yeni *conquistador*lar olma beklentisiyle onun peşinden gelmiş olan binlerce gence daha da feci bir akıbet hazırlamıştı. İşgal edilen şehirlerde, ele geçirilen zenginliklerle muzafferane yürüyeceklerdi, asırlar önce olduğu gibi. Kurt uluması gibi savaş çığlıkları, kesilmiş bacakların geride kalan kanlı parçaları, bataklık haşereleri, her iki ordu askerlerince ırzlarına geçilmiş kadınlar, esir kamplarında sarıhumma salgını, kumda yaşayan ve deri altına, özellikle yaralara yuva yapan ve kazılarak çıkarılması gereken sinekler vardı.

İmparatorlarına yardım etmeye giden Sloven gönüllüleri taşıyan *Indiana* gemisinde kimsenin bunlardan haberi yoktu.

Okyanus fırtınaları geride kalmıştı, onlar artık zaferin ılık sahillerine yaklaşıyorlardı, köyler ve kasabalardan zafer yürüyüşüyle geçecekler ve Vera Cruz'a vardıklarında şu marşın sözleri duyulacaktı:

İmparator Maximilian
Hükmetmek için seçildi ve
Meksika'ya gönderildi

2 Şubat'ta Vera Cruz limanına vardılar, gelenlerin ve dönenlerin, ölenlerin ve hayatta kalanların kaderinin birleştiği yer burasıydı. Birkaç yıl sonra Amiral Tegetthoff yenilmiş ve bozguna uğramış askerlerini bu limanda Novara gemisine bindirecek ve Mexicanos da İmparatorlarının naşıyla birlikte buradan ayrılacaklardı. Bu ayrılış ne kadar acıklıysa, geliş de o kadar uğursuzdu: Bütün yollarda ve meydanlarda her zaman çok sayıda bulunan leş kargalarıyla başa çıkan akbabalar salınarak dolanıyorlardı.

Sonunda buraya varmışlardı ve yola devam etmeleri gerekiyordu.

15

Glavan bir keşif bölüğüne katılmıştı ve hep önden gidiyorlardı; Orizaba'ya, sonra Oaxaca'ya girdiler ve Sierra Madre dağlarına doğru devam ettiler. Orizaba'da zafer kazandılar, askerler orada kendi Sisek'lerini[5] yaşadıklarını söylediler. Bir zamanlar Sloven askerlerinin Sisek'te Türkleri yenmeleri gibi Meksika'nın Orizaba kasabasında da elli kişilik küçük bir Sloven grup asker çok daha büyük bir grubu, antiemperyalist güçlere mensup olan, *los chicanos* dive çağırarak eğlendikleri askerleri yendi. Peki, Türkler değilse *los chicanos* kimlerdi? Glavan'ın bölüğünden üç gönüllü öldürülmüş, iki asker de yaralanmıştı. Düşman ise savaş alanında on sekiz ölü ve yetmiş üç yaralı asker bırakmıştı. Çok daha sonra Ivan Glavan'ın anlattığına göre kaplanlar, sırtlanlar ve akbabalar ilk yemekleri için Glavan'ın bölüğüne müteşekkir kalmışlardı. Meksika'da kaplan yoktu. Glavan muhtemelen avına gömülmüş yemekte olan leopar veya benzer cins başka bir hayvan görmüştü. O savaşta o kadar çok sayıda at ve eşek ele geçirmişlerdi ki piyade askerleri atlı süvari olmuştu.

Ivan Glavan ilk düşmanını burada öldürdü. *Los Chicanos*'lardan birisiydi, yani kâfir, cumhuriyetçi, liberal, bir çeşit Türk'tü, öyle olmasına rağmen süngü, gömleğini, derisini yırtarak kaburgaları dışarı fırlamış olan o küçük adamın midesine girerken korkunç bir çığlık atmıştı. Dehşetli bir şekilde bağırmıştı, sanki onu terk eden bir ruha sahip gibiydi. İki büklüm olan o adamın bronz

5 Bosna Valisi Hasan Paşa ile Avusturya, Hırvatistan ve Carniola güçleri arasında 22 Haziran 1593 tarihinde yapılan savaş. Savaşı Hasan Paşa kuvvetleri kaybetmiş. Savaş alanı Sisek Hırvatistan'dadır.

cildinden ter karışımı kan sızarken dirseğine dayanarak yukarı doğru bir hamle yapmış ve "Virgin of Guadalupe"a yakarmıştı. Meksika hakkında geniş bilgisi olan ve orada ölümün nasıl olduğunu bilen arkadaşı Juretz, "Virgin of Guadalupe"un, Ptujska Gora'daki[6], "Mother of God" gibi olduğunu anlatmıştı. Glavan, "Öyleyse kâfir değil," deyip kocaman başını ölmekte olan küçük adamın önünde üzüntüyle eğmişti. "Bir şey fısıldıyor," deyince Juretz de adamın üzerine eğilmişti.

"Despierta, mi alma, despierta," diye fısıldamaktaydı ölmekte olan küçük adam.

"Ne söylüyor?" diye sordu Glavan

"Uyan ruhum uyan..." dediğini söyledi Juretz.

Sonra bir nefes daha aldı ve ruhu onu terk etti. Bir daha uyanmayacaktı. Glavan'ın koca kafası birden boşalmış ve boğazı düğümlenmişti. *Bir adam öldürdüm* diye düşündü. *Daha önce kimseyi öldürmemiştim.* Kafatasındaki o geniş boşlukta çok iyi bildiği o sesi tekrar duymasaydı belki bir damla gözyaşı geniş yanaklarından akacaktı: "Sadece bu yolda devam et Glavan, aynen devam et..."

Ayağa kalktı, Juretz'e baktı ve "Duydun mu?" diye sordu.

"Hayır," dedi Juretz, "Neyi?"

"Bir ses," dedi Glavan.

"Ne sesi?"

"Bir ses, 'Sadece devam et...' dedi."

---

6 Slovenya topraklarındadır. Slovenya toprakları önce Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun, 1806'dan itibaren Avusturya İmparatorluğu'nun, 1867-1918 arasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalmıştır.

"Bu iş böyledir," dedi Juretz, "ilkini öldürdüğünde. Başta bir huzursuzluk hissedersin. Sonra her şey normale döner."

Hiç şüphe yoktu ki, bu ufak çaptaki çatışmada kazanılan zafer sadece işin başlangıcıydı. Ve sonra Oaxaca'da ancak otuz kişinin çevreleyebildiği büyüklükte devasa bir ağacı dehşetle seyretmeleri de bir başlangıçtı. Decomocaba. yakınlarında iki bin süvarinin saldırısına uğradıklarında bir *kare* oluşturup bütün gece boyunca ateş etmeleri ve ancak tan ağardığında süvarilerin dağlara doğru çekilmesi de sadece bir başlangıçtı. Ancak Sierra Madre Dağları'na ulaştıklarında ve her attıkları adımda saldırıyla karşılaşıp önlerinde rehberleri eşekleriyle birlikte uçurumlara yuvarlandıklarında, belki de geri dönüşü olmayan bir yere gelmiş olduklarını nihayet anladılar, çünkü burası Meksikalıların şarkılarında anlattıkları gibi tamamen farklı bir dünyaydı.

16

Glavan ülkenin bir tarafında ilerlerken öte tarafta İmparator'u geri çekiliyordu. Juarez'in kuvvetleri başkente tehlikeli bir mesafeye kadar gelir gelmez İmparator Maximilian askerleriyle birlikte acilen oradan ayrıldı. Konuşlanılan bir malikâne fakir, geçici bir başkent oldu. Albay Lopez burada sadece birkaç gün kalınacağı güvencesi verdi. Sonra başkente muzafferane dönülecekti. Fakat günleri haftalar takip etti ve haftaları aylar. Sonra yağmurlar başladı. Her gün her şeyi; toprağı, bitkileri ıslatan, yemek ve yatak odalarına çamur taşıyan ılık ve pis bir yağmur... Ruhlar ıslandı ve çehreler karardı. Maximilian asık suratla etrafta

dolanmaya devam etti, gereğinden fazla içmeye başladı ve her şeyden daha fenası kolonyaya batırılmış bir mendili gün boyunca burnuna tutup kokladı. Miramare'ye gelen monarşistlerden birinin teklif ettiği Meksika tacıydı, bu çamur ve kir değil. Etrafa hızla yayılmakta olan sarıhummaya karşı bol şarap ve kolonya karışımının en etkin korunma yolu olduğuna emindi. Bu öneriye önem verdi, monarşistlerin teklifine de sonuna kadar sadık kaldı, kendi sonuna, onlarınkine değil.

Yağan yağmurun çıkardığı gürültülü bir gecede, zaman mevhumunun ümitsizce kaybolduğu ve havaya nem, kolonya ve şarap kokusunun sindiği bir atmosferde Maximilian karısı Charlotte'un Avrupa'ya dönmesine razı oldu. Charlotte cesur bir kadındı. Sürekli olarak Maximilian'ı sonuna kadar onurla sebat etmesi hususunda yüreklendiriyordu. Çoğunlukla tereddüt gösterip geri çekilmesini önlüyordu ama o gece Max'ın kolonyalı mendile gömülmüş solgun yüzünü gördüğünde bir karar aldı. Avrupa'ya gidecekti; Avrupa'daki kralların ona yardım etmesini sağlayacaktı. Maximilian'a destek vermek için kuvvet gönderebilirlerdi; Papa bunu teşvik edebilirdi.

17

Vera Cruz'a varışından kısa süre sonra Glavan, Meksika'nın hemen her yöresinde, Avusturya askerlerinin gittiği tüm bölgelerde, kocaman kafalı korkunç Avusturyalıdan büyük saygıyla bahseden Kızılderililer ve *mestizos*lar arasında yaygın bir üne kavuşmuştu.

Sonraları keyifle anlatacağı üzere üne kavuşmasını haklı çıkaracak bir tesadüf yaşanmıştı. Her şey kaktüs özünden yapılan alkollü bir içkinin satıldığı bir *pulqueria*'da başlamıştı. Sabah vakti on sularında çok miktarda alkol tüketmiş bir halde *pulqueria*'dan dışarı çıktığında kılıçlı iki silahlı adamın saldırısına uğramıştı. Ama Glavan, buna rağmen, sadece *pulque*'la dolu değildi, cesaretli ve savaşçıydı. Ve o iki adam, daha sonra anlatacağı üzere Glavan'ın cam kesme aletini kullandığı maharetle silahlarını kullanamıyorlardı. "Devam edin çocuklar," dedi, "sadece devam edin." Üç dakika içinde her iki adam da başları çenelerinden alınlarına kadar doğranmış bir vaziyette yerde yatıyorlardı. Saldırganlardan birinin herkesin korktuğu bir çete lideri Don Pancho de Boca olmasından dolayı şimdi onun ünü daha da ürkütücü bir boyutta Glavan'a geçmişti.

O sabahtan itibaren koca kafalı Cabezon lakabını kazanmıştı, yıllar içinde birçok kamp ateşinin başında Avusturyalı askerler ve Avrupalı maceracılarca, hatta cumhuriyetçiler tarafından saygıyla anılır olmuştu.

Kızılderililer arasında ise üç kişiye yetecek büyüklükte kafası olan bu beyaz adam eski İspanyol işgalciler kadar korku salan bir şöhrete sahipti. Muazzam başı, etkileyici favorileriyle, saçının ve sakalının ayrımıyla çoğunlukla bir hayalet gibi görünürdü: şeytani, kutsal, görkemli veya kasap gibiydi. Cabezon'un gelmekte olduğu duyulduğunda koca bir bölük *mestizos*'u panik sarar, askerler kaçmak için kendilerini pencereden dışarı atarlardı. Ne zaman görünse caddedeki çocuklar sığınacak yer ararlardı. Bu talihsiz savaş zamanından kalan bazı şarkılarda onun büyük kafası tarif

edilmekte ve Tanrı'nın bir laneti olduğu söylenmekteydi. Kocaman kafaya sahip olması çok garip değildi çünkü Meksika'da Tanrı korkutucu olabilirdi. Gerçekten de orada böyle tanınıyordu. Ivan Glavan şöhreti hakkında endişe duymuyordu. Ateş ediyor, insan bedenine kılıcını batırıyor, süngüsünü ve tüfeğinin dipçiğini kullanıyordu. Görevini aynen Rovenska'da dalgakıranı inşa ettiği zamandaki gibi yerine getiriyordu, sıcak veya soğukta, her vurduğu darbede İmparator'un sözlerini duyarak: "Aynen devam et, Glavankopf, sen sadece devam et!"

18

İmparator melankolik olmuştu: Charlotte uzağa gitmiş; bülbüller ölmüştü. Maximilian'ın çevresinde her şey yeniden kaderin çizgisine boyun eğmeye başlamıştı. Fakat bu sefer denizin derinliklerinden günışığına fırlayan balıklar yoktu. Kaderlerinin kafesinde ölmekte olan bülbüller vardı.

Başkentte bulunduğu zaman güneş batarken Karst'tan veya hiç değilse Miramare Şatosu kuşhanesinden bülbüllerin şakımalarını duymak istemişti. Bir sonraki savaş gemisiyle okyanusun öte kıyısından dört yüz yeni gönüllü ve üç yüz bülbül gelmişti. Gönüllülerden ve bülbüllerden bazıları okyanusu geçerken fırtınalı denizde hayatlarını kaybetmişlerdi. Geride kalanlar Meksika'ya canlı varabilmişti.

Bu ona büyük rahatlık vermişti çünkü uzun bir gecikmeden sonra nihayet Charlotte yola çıkmıştı. Bu ülkede var olan her şey gibi Charlotte'un seyahati de korkulu rüya olmuştu. Geceyi geçirdikleri Puebla'da gece yarısı

hizmetkârları uyandırmış ve İmparator'un eskiden kaldığı, şimdi boş olan konuta gitmişti. Charlotte'un isteği üzerine bina açılmıştı ve o, gece boyunca boş odaları dolaşmıştı. Vera Cruz'da gemiden Fransız bayrağının indirilmesini istemişti. Avrupa'ya vardığında III. Napolyon'la görüşmüştü, St.. Cloud parkını ziyaret etmekte olanlar kulakları tırmalayan sesini duymuşlardı: "Majesteleri beni zehirlemelerine izin verdiniz." Vatikan'da Papa Pius IX'un ayaklarına kapanmış, kendisini ve kocasını canilerden korumasını istemişti. Yıllar sonra bir araştırmacı onun bu garip davranışlarının sebebinin zehirlenmesi olduğunu iddia etmişti. Meksika'da bulunan *Teyhuinti* denilen bir çeşit mantar, deliliğe yol açan bir zehir, önce kavgacı yapan, sonra tehlikesiz bir delilik durumu, *mens insana in corpore sano.*

Dr. Samuel Bach'ın tedavisi altında hayal sınırları içinde yaptığı gezilerde Miramare Şatosu'nun boş salonlarında dolaştı, sonra Belçika'daki boş şatosuna gitti; melankolisinin acıklı öyküsü gelecek yüz yıl boyunca içi boş romanlara konu oldu. Meksika'dan ayrıldığında Maximilian'ın komutanlarından birinden hamile kalmış olduğu, ayrılmasının bir diğer nedeninin de Maximilian'ın bir Kızılderili kadınla beraberliği ve onun çocuğunu evlat edinmesi olduğu ima edildi. Her ne ise Charlotte gitmiş ve Maximilian bülbülleriyle kalmıştı.

Fakat artık Meksika'nın hiçbir tarafında güneş parlamıyordu, ne kraliyet sarayları ve bahçeleri, ne de neşe kalmıştı. Çamurlu bir düzlükte bir çeşit çiftlik mevcuttu, her gün yağmur yağıyordu, hava soğuk ve nemliydi.

Bülbüllerin şakımalarını gözleri kapalı dinliyor ve üzülerek sayılarının azaldığını anlıyordu. Aynen onun, kışın bu nemli ve soğuk ülkede titreyen kasvetli ve üzüntülü ruhu gibi bu canlı hayvanlar da ıslak kafeslerinde titreşiyorlardı.

Sonra bülbüller ölmeye başladılar. Birbirlerinin ardından öldüler; küçücük gövdeleri dehşet içindeki İmparator'un avuçlarında titriyordu. Maximilian bir o kafese bir öbürüne koşup duruyor, onlara su veriyor, kafeslerine ayçiçeği çekirdeği, kabak çekirdeği ve her çeşit kuşyemi, başka çekirdekler, kırıntılar ve otlar koyuyordu. En yakın askeri hastaneden doktorlar çağırdı fakat yapılabilecek bir şey kalmamıştı.

Sanki bu dehşet verici ölümlerde kendi kaderini görüyordu.

19

Slovenyalı Meksikalıların söylediği şarkılarda, orası başka bir dünya idi ve bu başka dünya leş yiyenlerin, akbabaların, susuzluğun, kötü kokuların, nemin, haşarat ve çaresizliğin dünyasıydı; nereye gelmişlerdi? Kont Carmy daha başında Meksika seferini sonlandırmıştı. Çaresizlik içinde kendini gemiden atmış ve böylece acılarına son vermişti. Peşinden gelen günlerde birçoğu ümitsizliğe kapılmıştı. Zaferle yürüyecekleri güneşli bir kıta yerine kendilerini kılıç, kürek, çadır, mühimmatla uğraşır bulmuşlardı. Ülkenin iç taraflarında zorunlu yürüyüşlerde sızlayan bedenleri güneş altında kavrulmuştu. Kıyafetleri berbattı ve sivrisineklerin ve diğer her çeşit haşaratın taci-

zine uğruyorlardı. Ve kısa süre sonra düşman her yönden saldırmaya başladı. *Los chicanos* tembel Meksikalıların oluşturduğu silahlar ateşlenir ateşlenmez kaçan beceriksiz çeteler değildi; fakat kan döken, acımasız savaşçılardı ve pusuya düşürüyorlardı. Göğüs göğüse çarpışmada havada korkunç ıslıklar çalan ve insan etinde açtığı yaralardan oluk oluk kan akıtan keskin palalar kullanıyorlardı.

Glavan, neden insan bedeninde yara açtığını biliyordu. İmparator için birinin bunu yapması gerekiyordu; aynen birinin dalgakıranı inşa etmesi ve o ağır kayaları taşıması gerektiği gibi. Bir gün gelecek ve ödüllendirileceğini biliyordu; İmparatorun varlığını öğrenmesini ümit ediyordu, zor ve cesurane yaptıklarını, vurduğu darbeleri, kestiği insanları, tüfeğinin dipçiğiyle ezdiği insan kemiklerini... Er ya da geç onu yakından görebileceğini ve uzaktaki Loşinj Adası'nda yaptığı gibi başını kaldırıp onun iri ve zeki gözlerine bakabileceğini biliyordu. Ve sonra ona şöyle diyecekti; ne söylenebileceğini bilemiyordu, ama emindi ki unutulamaz bir şey, kimsenin tanımadığı Rovenska kasabasında güçlü İmparatorluğun güçlü limanında birlikte kilit taşını koydukları o güneşli ilkbahar gününde İmparator'un söylemiş olduğu sözler gibi bir şey... O kasabanın kısa zaman sonra Trieste veya Hamburg veya Gdansk gibi tanınmış bir yer olacağından emindi ve günlük kayıtlarda Meksika İmparatoru Maximilian ve kahramanı Ivan Glavan, Meksika'daki adıyla korku ve saygı uyandıran ünlü adı Cabezon yer alacaktı.

20

İmparator, özellikle cesur ve düşmanlarına karşı olağan dışı acımasız Slovenyalı asker hakkındaki hikâyeleri duymuştu. Savaşın en şiddetli anında ortaya çıkan *mestizos*ları duvar dibine sıralayarak kurşuna dizen ve bedenlerinin toza bulanmasına izin veren kocaman kafasından bilhassa korkuyorlardı. Ona bir şekilde teşekkür etmesi gerektiğini düşündü ve bir zamanlar özellikle kocaman başı olan bir adamı tanımış olduğu aklına geldi. Ama çok sayıda insan tanımak durumunda ve çok büyük problemlerle karşı karşıya olduğundan *mestizos*ların Cabezon diye çağırdıkları askeri ve onu bir şekilde ödüllendirmek istediğini neredeyse unutacaktı. Her konuda sağ kolu haline gelen Albay Miguel Lopez'i çağırmak ve o Sloven'i bulup ona bir madalya takmasını söylemek istedi. Tam zile uzanmışken tekerleklerin çıkardığı sesi duydu: Posta gelmişti.

Evden gelecek haberlere aç bir an cesur askeri unuttu; titreyen parmaklarla zarfları yırttı ve süratle mektuplardan birkaç satır ve gazetelerden birkaç sayfa okudu. Gözleri, *Die Presse* gazetesinde Meksika'daki korkunç savaş hakkında yazılmış bir makaleye takıldı. Makalede cumhuriyetçi ordunun yaptığı vahşetten bahsetmekte ve İmparator Maximilian'ın cesur askerlerinin *mestizos*lara hiç acımadıklarından ve onlara karşı kör bir kindarlık güttüklerinden bahsetmekteydi. *Die Presse*, Fransız ve Amerikan basınında İmparatorun askerleri Avusturyalıların aşırı vahşet uyguladıkları iddialarının yer almakta olması talihsizlik olduğunu yazmaktaydı. Avusturyalıların arasında güya bazı subaylar ve erlerin Vera Cruz bölgesinde katliam yapmış oldukları ve özellikle bir Sloven'in

düşmana büyük korku ve dehşet saldığı, ama yenilgiye uğrayana gösterilmesi gereken muamelenin uygulanmamasının büyük bir talihsizlik olduğu vurgulanmaktaydı. Bir kasap ve katile benzetilmekte, uçsuz bucaksız ülkenin bir bu tarafında bir o tarafında saldıran bir hayalet olduğu söylenmekteydi. Eğer Viyana'da bu şekilde hikâye ediliyorsa Fransa'da ve Belçika'da neler yazıldığını düşünün. Zavallı Charlotte bütün bunları okumak zorunda kalıyordu. Albay Lopez'i çağırdı, karmakarışık olmuş bir tomar kâğıdı tutarak yüzüne doğru salladı.

Lopez'in Almancası yetersiz olduğundan İmparator yazıları onun için çevirdi.

"Mümkündür," dedi Lopez, "Burada bir savaş var."

"Bunların soruşturulmasını istiyorum," dedi İmparator.

"Soruşturulacak bir şey yok," dedi Lopez, "Katliam Kızılderililerin kasap diye çağırdıkları o Sloven tarafından yapılmış olduğuna göre. İmparatorun kasabı," diye ekledi.

"Acımadan cezalandır," dedi İmparator.

"Sadık askerin anladığı dişe diştir, bunu hatırlamanız gerekir," dedi Lopez.

"Hemen," diye emretti İmparator.

"Ondan korkup kaçıyorlar. Kocaman bir kafası var ve onu hayalet zannediyorlar. Bizim pozisyonumuzda..." diye devam etti Lopez.

"Bizim pozisyonumuzda cumhuriyetçileri cumhuriyetçi oldukları için öldürüyoruz. Ve onlardan daha kötü bir askerimiz olursa onu da vururuz," dedi İmparator.

"Eğer majesteleri kızmazlarsa hatırlatmak isterim ki o askeri..."dedi Lopez.

"O askeri infaz edin," dedi İmparator. "Onu bulun ve infaz edin," dedi. "Kasabı. Anladınız mı?"

Albay Lopez anlamıştı.

İmparator Maximilian pencereye doğru gitti. Viyana'yı, şehir merkezinde bir kahvede oturmuş sütlü kahvesine bisküvisini batıran adamın önünde açık duran gazeteyi görebiliyordu.

"Die Presse," dedi. "Evet, doğru: infaz edin."

21

Cabezon ve Juretz hayatlarından memnundular; çünkü bilimsel adı *dama vulgaris* olan bir geyik vurmuşlardı. Öldürmüşler, parçalamışlar ve etini adamlar gece boyunca ateşte çevirmişlerdi.

Sonra Las Bocas de Acatlan diye adlandırılan bir vadiden geçmişlerdi.

Aynı gün yola devam ederek 18 Ağustos'ta Rio Salado yakınlarında düşmanla karşılaşmışlardı. Liberal General Figuera komutasında bin beş yüz askerden oluşan bir kuvvet onlara iki taraftan saldırmıştı. Karşılıklı ateş boyunca her iki taraftan da kanlar içinde asker ve atlar telef olmuştu. Avusturyalı öncülerin başındaki Binbaşı Klein yirmi kişilik zavallı bir grup mızraklı süvariyi sekiz yüz atlıya karşı mücadeleye göndermişti. Bunlardan on biri öldü. Bir saat sonra, ağır baskı altında, gönüllüler savaş düzeni aldılar. Perişan, aç ve susuz bir halde düşmana saldırdılar ve büyük bir mücadele vererek kritik bir mevki

olan kayalık bir tepeyi ele geçirebildiler. Her taraf ölülerle doluydu, artık yardım edilemeyecek, inleyen ve yaralı adamlar ve çocuklar vardı, onlar için çok geçti. Sadece on dört adam ayakta kalabildi. Glavan, görkemli favorileri, bıyığı, karmakarışık olmuş ortadan ayrık saçlarıyla orada, herkesin tepesinde bir bayrak gibi yükselen, savaşan İmparatorluğun flaması gibi kocaman başıyla kükredi, kılıcını salladı ve darbeleri başarıyla ekarte etti. "Sadece bu yolda devam et Glavan!" diye bağırıyordu, "Sadakat için, vatan için ve İmparator için!" Kurşunlar başını yalayıp geçiyordu, ama inanılmazdı, sanki mucizeydi, ne o savaşta ne de daha sonrakilerde tek bir kurşun o kocaman kafasına isabet etmedi. Oysa Ljubljana'daki subayın söylediği gibi mükemmel bir hedef teşkil ediyordu.

Aralarında Binbaşı Klein'ın da olduğu çok sayıda asker hayatını kaybetti, şimdi komutanları onbaşı Gönhy olmuştu. Mükemmel bir noktayı ele geçirmişlerdi. Bulundukları tepe daha büyük bir kuvvete karşı savunulabilecek konumdaydı. Buldukları her fırsatta ateş ettiler ve hiçbirini de ıskalamadılar. Düşman ne zaman yaklaşsa onları bir bir tepeden aşağıya geri atmak zor olmuyordu. Fakat sabaha doğru tüm kurşunları harcamışlar ve teslim olmaktan başka çareleri kalmamıştı.

Buna rağmen teslim olma kararını almak kolay değildi. *Los Chicanos*'un yaptıkları hakkında korkunç söylentiler vardı. Yaralıları vahşi hayvanlara, kaplanlara, sırtlanlara ve akbabalara terk ediyorlardı. İnsanları ateşe atıyor, bacaklarını ve kulaklarını kesiyorlardı. Karınca yuvalarının üzerlerine insanları asıyor, böylece binlerce karınca önce gövdenin yumuşak dokularından yemeğe başlıyorlardı; gözler, dil,

beyin ve iç organlardan. İnsan uzun süre can çekişiyor ve sonunda ağaca asılı bir iskelete dönüşüyordu. Buna rağmen hiçbiri kendini öldürmeyi aklına getirmiyordu. Ne kahramanlık yapacak zamandı, ne de korundukları tepenin bir adı vardı.

Böylece Binbaşı Gönhy kanlı gömleğini çıkardı, süngüsünün ucuna taktı ve teslim bayrağını çekti.

Bir daha asla diye düşündü Glavan, *sevgili İmparatorum Maximilian'ı hiçbir zaman göremeyeceğim. Bu topraklara o çağırdığı için geldim ama kutsal kent Pueblo'ya onunla birlikte yürüyemeyeceğim... Sonra, Meksiko şehrinin zafer takları altından geçemeyeceğim ve çiçekler arasında İmparatorun sarayına gidemeyeceğim; ne Trieste'nin tören için bezenmiş limanına giden yolda ne de Ljubljana'daki takların altından geçerken Avusturya zafer marşlarını duyabileceğim, ne de Viyana'daki meraklıların coşkulu çığlıklarını...* Birlikte yürüyebilirlerdi, şimdiye kadar olduğu gibi, yan yana, birbirlerinden uzakta olsalar bile, cesurane, aynen savaştıkları gibi, her biri kendi alanında, bu mutsuz ülkede şimdiye kadar olduğu gibi. Fakat Ivan Glavan artık devam edemeyecekti. Kalkacak ve yakalanacaktı. Onu devasa bir karınca yuvasının üzerine asacaklardı, kanıncalar önce gövdesinin yumuşak dokularından başlayacaklardı. Tabii evini de düşündü fakat orası çok uzaklardaydı, oysa İmparator yakındaydı ve bir bakışmada birbirlerini anlayabilirlerdi, Rovenska denilen uzaklarda bir yerde bakıştıkları gibi.

22

Bülbüllerin ölümünden sonra, İmparator bu ülkede hiçbir şeyle ilgilenmez oldu. Sonunda kolonyadan da vazgeçti. Ne generallerine, ne büyük toprak sahiplerine, ne kraliyet taraftarlarına, ne de yalnız gecelerini geçirdiği binalara güveni kalmıştı. Ne içine çektiği nemli havaya, ne de üstündeki gök kubbeye güveniyordu. Sarıhummadan da kurtulacağını sanmıyordu. Meksika'daki bitkilere dahi güvenmiyordu. Askerlerin arasında Styria'dan beraberinde adaçayı getirmiş olan bir sahte hekim bulmuş, ona adaçayı hazırlatıyordu. Boğazını bununla açıyor, yine memleketten getirilmiş papatya ile damıtılmış *schnapps* içiyordu. Giderek büyük miktarda ezilmiş sarımsak tüketmeye başladı. Bu etrafı için zorluk arz ediyordu; çünkü Meksika'da İmparatorluk şerefini koruyabilmesi için çok dikkat etmesi gerekiyordu.

Bu iş oldukça zordu. Maiyetindekilerin şimdiye kadar alışmak zorunda kaldığı kolonya, şarap, sarımsak kokusu gibi değildi, daha zor kabul edilebilirdi. Son kuş ölene kadar seferlere götürülen kuş kafesleri değildi. Artık hemen her an seferde gibiydiler. Başkentten kaçtıklarında buna geri çekilme denmişti. Juarez'in kuvvetleri onları geri püskürttüğünde, Fransız kuvvetlerinin savaşı kaybettiğinde ve Avusturya kuvvetlerinden birçok bölüğün Rio Grande yakınlarında çölde başıboş dolaştığında veya burada olacaklarına, Vera Cruz civarında sahilde dolandıklarında durumu örtbas etmek imkânsız hale gelmişti. Bunu hâlâ taktik geri çekilme olarak adlandırıyorlardı, atik ve süratli beyaz bir atın üzerinde olsa bile gerçekte tam bir kaçış, bozguna uğramaktı. Bu yabancı, hakikaten uzak ülkenin

iyi bir lideri ve yöneticisi olması beklenirken asilzadelerin çiftliklerinde gecelemeye zorlanan, nöbetçilerin bağırtıları ve sırtlanların ulumaları veya gece kuşlarının çığlıkları arasında kirli askeri kamplarda kalan biri olmuştu.

Maximilian biliyordu: Kuvvetlerinin çoğunluğu ya yok edilmiş ya da esir alınmıştı, ikisi de aynı kapıya çıkıyordu. Geride kalanlar ise perişan, hasta, aç ve yabancı, ümitsizce yabancı bir ülkede anlamsız bir mücadele için savaşmaya devam etmek istemiyorlardı. Sığınacak yer kalmayacağı zaman yaklaşıyordu. Vera Cruz'a giden yolların tamamının kesilmesi an meselesiydi.

San Francisco de la Cruz Querétaro Katedraline doğru yaklaşıyordu. Oradan çıkış yolunun sonu Viyana'daki kraliyet mezarlığıydı.

23

Sevgili İmparatoruna hükmeden kader, henüz gönüllü Avusturyalı askerlerden olan Rovenska'daki dalgakıran ustası Ivan Glavan'ı yenememişti. Cumhuriyetçi kuvvetler esirlerini ne kaplanlara, sırtlanlara ve karıncalara terk etmişler ne de burunlarını, kulaklarını kesmişler veya ateşte döndürmüşlerdi. Karınca yuvaları üzerine kimseyi asmamışlardı. Onları teslim aldıktan sonra silahlarını toplayıp bir kiliseye koymuşlardı. Su ve mısır lapası vermişlerdi.

Sonraki birkaç ay boyunca Ivan Glavan memleketinde ne yapıyorsa onu yaptı, farkı orada iyi maaş alması ve ölüm tehlikesi içinde olmamasıydı. Campo Austriaco diye adlandırılan geniş bir alana yayılmış olan kampta cumhuriyetçiler için çalıştı. Savaş esirleri ağaçları kesiyor,

odun haline getiriyor ve tarlaları ekiyorlardı. Buralarda çıngıraklı yılanlar, kaktüsler veya kaplanlar kalmamıştı. Sadece sarıhumma ve kurtçuklar vardı. Yiyeceklerin hepsine saldıran, leş artıklarını da bir anda sürükleyen kurtçuklar. Sarıhummaya bunların sebep olduğu söylenmekteydi.

Sarıhumma kahraman Binbaşı Gönhy ve yedi askeri daha ellerinden aldı. Yavaş yavaş acı çekerek, dehşetli kıvranmalar içinde, dillerinde geldikleri yerler hakkında özlemlerini yuvarlayarak ve İmparatorluğun her tarafından kadın isimlerini haykırarak öldüler. Ölmekte olanlar, Johannaları, Elizabetleri, Bozenaları, Mashaları, Hildaları ve daha birçoklarını hayal ederek inlediler ve onlara seslendiler; ne bir daha onları görebileceklerdi ne de onlar ölenleri.

Glavan da inledi. Uzun sefer sırasında aldığı yaralar ve sıyrıklara *niguas* girmişti. Bu insan gövdesinin açık yerlerinde veya yaralarda yuva yapmaya bayılan bir çeşit kum sineğiydi. Ellerine ve ayaklarına girmişti ve bir Meksikalı onların nasıl çıkarıldığını göstermişti. O ve bu Meksikalı sahte doktor, gövdede derin çukurlar açarak bu korkunç sinekleri, *niguasları* çıkarıyorlardı.

Nöbetçiler bu esir için yapabilecekleri bir yardım olmadığını gördüler. Eğer bu *niguaslar* esiri İsviçre peyniri gibi delik deşik etmezlerse sarıhumma yakalayacaktı.

Onu bir ormanın kenarında bıraktılar, aynen onun ölü düşmanlarını bıraktığı gibi. Şimdi yalnız kalmıştı, sık sık söylendiği üzere leş gibi terk etmişlerdi. Her yer leşle doluydu ve kaplanlar, sırtlanlar ve akbabalar, yine söylendiği üzere bu beslenme için müteşekkirdiler. Şimdi Ivan Glavan o yemden olacaktı, leş, emperyal bir leş ve akbabalar onu

ormanın kenarında bulmakta zorlanmayacaklardı, herhangi bir ormanlık bayırda, vatanı Slovenya'daki kayın ormanlarının kenarında değil, orada öylesine büyük saygı ve korku yaratmış olan koca kafasıyla yatarken bulacaklardı. Dallarının altı bitkin gözlerini dinlendireceği son mekânı olacak haşmetli bir ağacın köklerinde yastık niyetine kullanmak için uygun bir yer arıyordu.

24

Ivan Glavan etinden böcekleri söküp çıkarmaya çalışırken İmparator, Querétaro isimli kasabada sona erecek olan, büyük işlerin değil ama bir kader yolcuğu olacak seferine başlamak üzereydi. Juarez'in kuvvetleri Avusturya ordusunu ikiye bölmüşler, ordu sonsuz bucaksız alana dağılmıştı. Büyük ve küçük gruplar birbirlerinden ayrı düşmüşlerdi. Subaylar ve erler yaşam savaşı veriyorlardı. Maximilian, daha doğrusu generalleri Mejia ve Miramon ancak 1866'nın sonu ve 1867'nin başında kuvvetleri tekrar bir araya toplayabildiler. Fakat bu defa cumhuriyet taraftarı komutan Porfirio Diaz, on dört bin adamla ve yüz adet topla kraliyet güçlerini ezdi ve kutsal kasaba Puebla de los Angeles'e ilerledi. Bundan sonra büyük çaplı çatışma olmayacaktı. Kraliyet görkeminden geriye pek bir şey kalmamıştı. Geriye kalan sadece Fransızları, başlamış oldukları işi sonlandırmaya ikna etmek için harcanacak sayısız çabalar olacaktı; ilave kuvvet göndermesini talep etmek için Avrupa'daki ağabeye yazılan uzun mektuplar ve her an başkaldırmaya hazır, birbirleriyle dalaşan komutanları bu zor zamanlarda birliktelik oluşturmaya ikna etme çabaları. Uzun geceler boyunca askerleri hakkında

hikâyeler dinledi; nasıl bütün ülkeye dağılmış olduklarını, Avrupa'nın birçok köy ve kasabasından geldiklerini ve buraya ulaştıklarında dağlarda ve ormanlarda başka köylüler tarafından öldürüldüklerini. Av hayvanları gibi vurulduklarını ve geride kalan yaralı ve perişan olanların ateşte döndürüldüklerini ve daha da kötüsü ormanların kenarlarında vahşi hayvanlara yem olarak terk edildiklerini dinledi. Kader bunların mı olmasını yazmıştı? Havanın titreştiği ve zamanın durduğu müthiş sıcak yaz gecelerinde komutanlarıyla oturup yönettiği savaşın bir yere varamamasını mı yazmıştı? Yoksa kalın giysilere sarınıp gökyüzünde uzaklardaki yıldızlara bakarak orada ihtişamlı bir geri dönüş görmeyi ümit etmeyi mi? Veya kaçtığında, Juarez'in acımasız yandaşlarından tekrar kaçtığında ve önüne gelen her şeyi sürükleyip götüren vahşi ırmakları geçmesini mi? En büyük mağlubiyetler, en büyük ihanetler, en büyük ruhsal yaralarla, Querétaro'ya çok yaklaşmıştı.

25

Querétaro'da her gün, ablukaya alınmış kraliyet kuvvetlerine yardım gelmekte olduğu şayiaları yayılıyordu. Ve gerçekten birkaç komutan kendi inisiyatifleriyle Maximilian'ın son Meksika yerleşkesini çevirmiş olan geniş çemberi kırmaya çalıştılar. Askerler arasında katil Sloven'in ölüler diyarından geri geldiği söylentileri de yayıldı. Bir ormanın yanında hasta ve bitkin terk edilmişti. Fakat Juretz adındaki bir memleketlisiyle beraber mucizevî bir şekilde bir manastıra sığınmıştı. Orada ona yardım edilmiş ve geçmekte olan bir Avusturyalı bölük tarafından alınmıştı. İmparatorun karanlık ve bilinmeyen gölgesi Ivan Glavan,

okyanusta binlerce mil seyahat etmiş ve tüm Meksika'da dolaşmış, İmparatoruyla aynı kaderi paylaşmış olup yine harekete geçmişti, belli bir sahile doğru yüzen bir balina veya Sargasso Denizine yüzen bir fok gibi düşünmeden hareket ediyordu. Querétaro'ya yaklaşıyordu, İmparatoruna giden yolda önüne çıkan her şeyi öldürüyor veya yok ediyordu. Düşmanda hâlâ saygı ve korku yaratmaya devam eden, arkadaşları arasında ise uzun zamandan beri alay konusu edilmeyen kocaman kafası Tlacotalpan'da görüldü. Orada bir atın üzerinde ve elinde basit bir süngü Juarez'in Kızılderililerden oluşan bir kuvvetini kaçırttı. Karşılarında ince bir boynun üzerine oturmuş derine kaçmış gözlerle bakan inanılmayacak büyüklükte kocaman bir baş gördüklerinde dehşete kapılıyorlardı. Fransız gazetelerinin de aynen Viyana gazetesi *Die Presse* gibi verecek haberleri vardı. Sualtepec yakınlarındaki çatışmada bir kayın ormanında görülmüş, burada kendi elleriyle iki cumhuriyetçi generali, bir *mestizo*yu ve bir küçük esnafı yüksek bir dalda sallandırmıştı. Amerikalı bir köşe yazarına bunu yapmasının nedenini bir gün önce yaralı Avusturyalı askerleri süt domuzları gibi ağır ateş üzerinde çevirmeleri olarak izah etmişti. Sonra General Figuera ile birlikte ortadan kaybolmuş ve Isatlan, Santa Cruz, Agua Sante ve Cocotitlan'dan Teotitlan'a kadar uzanan uzun bir mücadeleye katılmıştı. Mühendislik becerisini köprüler inşa etmekte kullanmış, kırsal azminin sonucu açlığa ve bedensel yorgunluğa dayanabilmişti. Hemen her gün çatıştıkları ve geceleri saldırıya uğradıkları uzun süren bir geri çekilme harekâtında dört yüz adam kaybetmişlerdi.

Maximilian'ın ordusundan geriye ne kaldıysa anlamsız yer değiştirmeler, geri çekilmeler ve çatışmalarda eriyip gitmişti. Bu sürekli geri çekilmelere ve ölümlere son vermesini bekledikleri büyük çaplı savaş hiçbir zaman gerçekleşemedi. Acatlan yakınlarında sarıhumma Frank Juretz'i hayattan kopardı. Bir yazgı arkadaşıyla birlikte Glavan onu aynı gece bir kaktüsün altına gömdü ve mezarının yerini dört metre yüksekliğinde iki kalın odun parçasıyla yaptığı bir haçla işaretledi. Acatlan'da Binbaşı Bernhart'ın, beş bölük gönüllüden ve Meksikalı Albay Troheker'in iki yüz süvariden oluşan kuvvetlerine katıldılar. Böylece Glavan, hesap edilemeyecek kadar uzun bir zaman sonra kendini tekrar Sierra Madre dağlarında buldu. Düşman yaklaşıyordu, bu defa on üç bin kişilik bir kuvvetleri vardı ve bu, harbin sonunu getirecek savaş olacağa benziyordu. O gece Glavan, midesini müthiş miktarda *pulque*'la doldurdu ve yoldaşlarına, köylülerin kralın sarayına olan asırlık sadakatinden, İtalya ve Almanya'daki çok sayıda savaşlarda bunu ispat etmiş olduklarından bahsetti. Slovenya'daki köyünde doğrama ve kesme yöntemleri hakkında anlattığı hikâyelerle onları eğlendirdi. Ertesi sabah başlayan korkunç çatışmada, cesur Avusturyalı askerler dik tepelere doğru saldırdılar. Uzunca bir süre tek silah sesi duyulmadı; sadece süngülerin şakırdaması ve yaralıların çığlıkları ve inlemeleri havayı doldurdu. Glavan'ın kocaman kafası burada tekrar göründü ve Binbaşı Bernhart ve gönüllüleri ile Albay Troheker ve süvarileri korkaklar gibi kaçışırken o mücadeleden kaçmalarından duyduğu nefretle kurt gibi uludu. Kendisinin ve Meksika platolarında ölüme terk

ettiği çok sayıda adamın kaderinin çağrısıyla, yollarının kesiştiği Querétaro'da sevgili İmparatoruyla karşılaşarak göz göze gelmeden önce, Pueblo'da, bu melekler kasabasını savunurken görülmüştü. İnce bir boyun üzerinde emperyal bir flama gibi duran başı kraliyet ordusunun son kalesi olan bu yerde damların ve duvarların üzerinde dalgalanmıştı.

26

Artık olaylar, özellikle yerel standartlara göre daha çabuklaşmaya başlamıştı.

2 Nisan'da Porfirio Diaz melekler şehrini ablukaya almıştı. Böylece İmparatorun ve küçük bir bölüğünün Vera Cruz limanına giden yolu kesilmişti. Kaçmak için uzun süre tereddüt ettiler, çünkü artık gidebilecekleri bir yer kalmamıştı. Kendilerini Querétaro'da muhafazaya aldılar ve burada sokaklarda, hücrelerde, Capuchin manastırının bahçesinde modern çağın en romantik ve trajik hikâyesinin son sahnelerini oynadılar. Fakat bu durum, aynı zamanda, kibir ve düşüncesizliğin sonucu olarak, biraz da komikti. Çünkü sürekli olarak Tanrı'nın yardımı ve kaderin desteği istenirken, bir bakıma da kaderin cilvesini öne çıkaran öğretici bir hikâye olmuştu.

Şahitler, Maximilian'ın öldüğü saatin Puebla'nın düşmesinden çok önce yaşandığında ısrar etmişlerdi. Mareşal Bazaine, Fransız öncü kuvvetlerinin komutanı, onu Avrupa'ya geri götürmeyi teklif etmişti. Bu öneriyi kabul edip yenilgiyi kabul etmeyi düşünmeye başladığını varsayalım ama son dakikada fikrini değiştirdi. Etrafta deniz olmadığından karşısında uzanan platoya baktı ve tekrar kaderin ona önemli işler gerçekleş-

tirmesi için yaptığı çağrıyı duydu. Onun yerine Avrupa'ya Charlotte gitmişti ve Avrupa'daki hükümdarlara Meksika'ya yardım göndermeleri gerektiğini anlatmaya başlamıştı. Fakat sonunda Vatikan'ın ve beyninin labirentlerinde kaybolmuştu. Her halükarda ne Avrupa'da, ne de Meksika'da daha fazla yapılabilecek bir şey kalmıştı.

Querétaro ablukası başladı. Hayatta kalmayı başarabilen şahitler İmparatorun hâlâ kaçabilme şansı olduğunu iddia ettiler.

Fakat bazıları İmparatorun bunu yapabilecek güçte olmadığını, diğerleri ise esrarengiz bir nedenle kaçmasının engellendiğini söylediler.

Juarez'in temsilcisi Escobedo ona bir çıkış yolu önerisinde bulundu. Eğer İmparatorluk tacını bırakırsa cumhuriyet hükümeti hayatını bağışlayacak ve General Mejia ve sekreteri Blasio ile kaçmasına göz yumacaktı. Partizanların bir yorumuna göre Charlotte'un bu önerinin yapılmasında önemli bir rolü olmuştu. Charlotte'un bir mektubunu saklamıştı, Maximilian'ın sık sık okuduğu ve Querétaro'nun düşmesinden önceki gece tekrar okuduğu mektubunda şöyle yazıyordu: "Haklarından vazgeçen kişi beceriksizliğinin belgesini imzalar. Bu ancak yaşlı bir adam veya kafasız biri için affedilebilir; fakat otuz dört yaşında, hayat dolu, istikbal vadeden bir prens için kesinlikle mümkün olamaz. Halkın kaderinin senin eline bırakıldığı şu anda, risk almış ve tehlikeyi kabul etmiş oluyorsun; bu sorumluluktan vazgeçemezsin."

Maximilian bu sözlere hayrandı. Hayatını bunun üzerine inşa etmişti; halkın kaderi, risk alıp, tehlikeyi kabul etmenin.

Kalmaya karar verdi.

27

Mutsuz Charlotte bu hayatı yaşarken, Maximilian'ın sonu birçok edebiyatçıya malzeme teşkil etti. Alman yazar Karl May, gerçeğe uygunluğa önem veren bir yazar olarak tanınmış ve Querétaro ablukasından kaçmamak konusunda Maximilian'ın vermiş olduğu kararın temelinde yatan şartları dikkatlice araştırarak farklı bir hipotez sunmuştur: Dr. Hilario adında biri İmparatorun cesaretini öldürmek, Meksika'dan ayrılmasını engellemek ve kraliçeyi bazı sihirli iksirler vererek çıldırtmak için görevlendirilmiş. Juarez çeşitli iç siyasi nedenler bakımından İmparatorun idam edilmesini istemektedir; fakat sonuçta kontrolü kaybetmiş ve Meksika Hükümeti, yazarın pek açıklamadığı bazı gizli locaların eline geçmiş. May'in sonsuz oyunlarla geliştirdiği komplo teorisi tek değildir. Birçok yazar Maximilian'ı sahip olduğu son varlıklarından da yoksun bırakmak istemiştir; Charlotte'un, kaderini belirleyen son mektubuna inancı, hayalleri ve Tanrı'nın Takdiri hakkındaki rüyaları, yaşananların aynen takdir edildiği gibi gelişmesi.

Bununla birlikte Karl May bile Hilario'nun komplosundan ve gizemli patronlarından daha güçlü bir şey olduğunu kabul etmiştir. İmparatora son defa düşman Cerro de las Campanas'ı ele geçirmeden kaçması önerilmiştir. Sanki sonunda kararını vermiş görünür ve dışarı çıkmak için hamle yapar. Karl May şöyle yazar: "Fakat birden İmparator durdu: 'Unutun' dedi şaşırtacak bir sakinlikle. 'Beni teslim almış olan kader daha güçlüdür. Artık çok geç."

28

14 Mayıs'a gelinmiştir. İmparator, abluka sırasında hemen tamamen tahrip edilmiş olan Cerro de las Campanas'a varmıştır. Orada birkaç saatten daha fazla kalması mümkün değildir. 15 Mayıs günü İmparator'u koruyan bölük manastırda siper kazarlar. Kale komutanı Miguel Lopez'dir. İmparator ona güvenir. Fakat esasında Albay Lopez, İmparatora ihanet etmiş ve manastırın sağlam kapılarını cumhuriyet taraftarı kuvvetlere açarak içeri girmelerini sağlamıştır. Yıllar sonra bir uzman şöyle yazmıştır: "Miguel Lopez yabancı bir hükümdara düşmanlığından dolayı ona ihanet etmemişti. Cumhuriyet savaşçılarına olan sevgisinden dolayı ihanet etmemişti. İhanet etmesinin sebebi kalben hain olduğu içindi. Meksikalılar bile onu bir hain olarak görürler."

Saat yedi olduğunda İmparator teslim olacağı bilgisini ileten bir heyeti dışarı göndermiştir; saat sekizde kılıcını General Escobedo'ya teslim edecektir.

O gün, 21 Mayıs'ta, İmparator Escobedo ile son görüşmesini yapar. Daha önce reddetmiş olduğu öneriyi şimdi kabul etmeye hazırdır. Bir kez daha, son defa fikrini değiştirmiştir. Hayatı bağışlandığı ve kendisinin ve Avusturyalı subay ve erlerinin ülkeden serbestçe çıkışı sağlandığı, bu hakkın General Mejia ve Meksikalı özel sekreteri Blasio'ya da tanınması şartları karşılığında, tahtı terk edeceğini bildirir.

Escobedo reddeder. İmparator biraz daha düşünmeye devam eder. Uzaklara baktığı engin ve derin gözleri şimdi yarı kapalıdır. Gözlerinin aralığından yere, toprağa bakar.

Dünya küçülerek bu iyice çiğnenmiş toprak zemin üzerindeki bir parça çamura gömülmüştür. Sonra kılıcını teslim eder. Dışarıda askerlerinin silahları ellerinden alınmakta ve bazıları öldürülmektedir: Sona gelinmiştir.

29

14 Haziran'da İmparator Maximilian ve generalleri Miramon ve Mejia kurşuna dizilmeye mahkûm edilirler. Avrupa devletleri protesto ederler ve Roma'dan Meksika'ya Belçika prensesi Charlotte'un tamamen çıldırdığı ve hayatının sonuna kadar böyle kalacağı haberi ulaşır.

İmparator Maximilian'ın manastırda hapis tutulduğu yer soğan ve sarımsak deposudur. Son saatini burada felaket bir koku salan çürümüş soğan ve sarımsak yığını arasında geçirir. Bunun korkunç bir anlaşmazlık sonucu olduğunu ve her an düzeltileceğini düşünür; ama sonra çürük kokusu burada olanların sonu gibi göründüğü gerçeğini hatırlatır- sadece çürüme ve sadece son mevcuttur.

Juarez İmparatoru affetmesi için aldığı tehditlere veya ricalara kulak asmaz. Kızılderili bir köylünün oğludur ve inanmış bir cumhuriyetçidir. Ve bu adamın Meksika'da ne işi olduğunu ve onun yüzünden Avusturyalılar dâhil bu kadar insanın hayatını kaybetmesini hiçbir zaman anlayamamıştır. Asil olmasına rağmen Ferdinand Max, Juarez için ülkeye izinsiz giren biridir. Bir İmparator değil, sadece davetsiz misafirdir. Cumhuriyetçilerin kurşunlanması emrini vermiştir, onları kanun dışı isyancılar olarak görmüştür. Davetsiz misafir, Meksikalıları köpekler ve suçlular gibi kurşunlatmıştır. Ve sonunda, Juarez onun önce ülkeyi

terk edeceğini açıklayıp sonra fikir değiştirerek, "Ach, ja, kader böyle istedi," demesinden bıkmıştır. Artık ne kapris yapabilecek ne de fikir değiştirme şansı olacaktır.

Söylendiğine göre Juarez, "Gidebilir" demiştir, "fakat sadece tabut içinde."

30

19 Haziran günü İmparator Maximilian hapisten çıkarıldı. Nöbetçilerle birlikte bir yük arabasına bindirildi. Mejia ve Miramon başka bir arabaya bindirildiler.

Gören herkes İmparatorun ölüme giderken hep doğuya doğru baktığını söyledi. Araba merkez meydandan infaz mahalline döndüğünde İmparator gözlerini yükselmekte olan güneşe çevirdi. Bazıları vatanı yönüne baktığını söyledi, diğerleri aklının denizin öte kıyısında Miramare'de, kraliçenin aklı karışık bir halde çevresindeki güzellikleri fark etmeden odalar ve bahçelerde dolaştığı yerde olduğundan emindiler, birisi de böyle anlatmıştı. Geride bıraktığı o yere doğru bakarken, sıkılarak gittiği kilit taşları koyduğu limanları ve tiyatroları düşündü, ileriyi göremeyip buralardan ayrılmasını kaderin cilvesi olarak kabul etmişti.

Gözlerini giderek parlaklaşan sabah güneşinin ışınlarından ayırdığı bir anda İmparator Maximilian birden ürperdi. Geçtiği yol boyunca şapkaları ellerinde duran veya ellerini kaldırıp dua eden asık suratlı insanlar arasında fark edilmemesi imkânsız koca kafalı bir adam dikkatini çekti.

Bütün başların üzerinden görünen koca bir kafayı ve derin yuvalarına gömülmüş gözleri gördü. *Bu kimdi, onu*

nerede gördüm? diye hatırlamaya çalıştı. Glavan'ın kocaman başına sorgularcasına baktı, kendisini takip eden koyu gölgenin gözlerine, Meksika platolarında ve ormanlarında onun için insan doğrayan kasabın gözlerine ve onun için ölmeye, ateşe atılmaya veya derisinden niguaları söküp atmaya hazır olan Glavan'ın gözlerine. O hiç kimseyi kandırmamıştır çünkü hain değildir, her zaman sadıktır, İmparatorun çok zaman önce adını unutmuş olduğu uzaktaki o adadan sonra. Oldukça sakin görünmesine rağmen Maximilian şimdi ürpermeye başladı: O adamın favorileri aynen kendisininkine benziyordu, o yaratığın, o yolun kenarında duran *Wasserkopf*'un kocaman başındaki saçları da aynen kendisininki gibi ortadan ayrılmıştı, yalnız o ağabeyi kadar iriydi. O kadar iri...

Kalbi fırlayacak gibi oldu. O kardeşi değildi, hayal de görmüyordu. Bu doğadışı hayalet kendisiydi, Ferdinand Max. O öteki kendisi, daha iri, inanılmaz derecede büyütülmüş, makrosefal, doğaüstü "kendisi"ydi. *Bütün bunlar nedir?* diye düşündü. *Nereye varacak? Nerede söyleyeceklerimi unuttum?*

Bakışlarını denizden, sözlerini dikkatle dinleyen kalabalığa doğru çevirdi ve uçan balığın kestiği konuşmasına kaldığı yerden, yücelikten bahsetmeye başlamış olduğu bölümden devam etti. Tam o sırada, hemen yakınında durması gereken yardımcısı ve ulaşabileceği uzaklıkta beklemesi gereken rahip yerine, imkânsız bir şekilde önünde, görüntüsü oldukça garip bir dinleyicinin bulunduğunu gördü. Bir an için nerede olduğunu unuttu; orada mıydı yoksa başka bir diyarda mıydı? Rüya mı görüyordu yoksa adını bir an için hatırlayamadığı bir yerde gerçekten bir

podyumun üzerinde miydi? Önünde kafası kocaman bir adam duruyordu; gömlek düğmesi sıkıca iliklenmiş, ince bir boynun üzerinde sağa sola sallanan güçlü bir kafa. Adamın boş boş bakan, içe gömük gözleri onu köpek gibi itaatle takip ediyor ve elinde öne doğru bir şey tutuyordu.

Glavan da kendinden bir parçanın ayrılmakta olduğunu, geri dönmeyecek şekilde ayrıldığını, oysa bunun daha önce kendisinin bölünmez bir tarafı olduğunu hissetti. Ve sonra o bakışı tekrar yakaladığında, şaşkınlığı, dehşeti, çürük soğan ve sarımsak kokusunun yüzüne yansıyan mide bulantısını, aptal ve donuk bakışları olan o tebaasının yarattığı mide bulantısını gördü. Hatta Loşinj'de o zaman adını yanlış telaffuz etmiş olmasını dahi affetti. "Sadece devam et Glavankopf..." demişti. Fakat Glavan, sadece İmparatorunun nazik bakışını gördü; aynen Adriyatik Denizinde uzaktaki bir adada muazzam inşaat projesine birlikte kilit taşı koydukları zamandaki bakışıyla aynıydı. Bunu gördü ve ona büyük ve sonsuz sevgi duyan, sadakat besleyen tebaası nasıl olur da infazını seyretmeye götürülür anlayamıyordu. Ona karşı ne için olduğunu bilmiyordu; ama çok müteşekkirdi, bunda anlayamadığı bir şey vardı. Ve Glavan'ın sadık gözlerinden yaşlar süzülmeye başladı, göçmüş göz yuvalarından ve gözyaşı pınarından. İnce boynuna ve sonuna kadar düğmelenmiş gömleğine aktı. İmparatorun bakışlarının bir zamanlar bir şimşek çaktırdığı, tutuşturduğu ve aynı kaderi paylaşmaya çağırdığı gözlerden yaşlar boşandı.

O zaman elinde bir şey tutuyordu diye düşündü İmparator Maximilian. *Elinde bir şey vardı, bir çeşit alet.* " Tabii," diye devam etti, " Kilit taşı, kilit taşı..." *Tam ondan önce,*

diye düşündü, *tam ondan önce yunusları görmüştüm, sudan güneşe doğru fırlayan yunusları. O yunuslar,* diye düşündü, *neredeydi? O yerin adı neydi?*

31

İmparator Maximilian'ın ölümünden iki gün sonra başkent Vera Cruz, kayıtsız şartsız Porfirio Diaz'a teslim oldu ve birkaç hafta sonra Amiral Tegetthoff komutasında Novara gemisi İmparatorun naşını ve geride kalan askerleri geri götürmek üzere geldi. Başkan Juarez, tüm Avusturyalı askerleri affetmiş ve mümkün olduğu kadar doğrudan Vera Cruz'a göndermişti. Oradan da uzaktaki vatanlarına nakledileceklerdi. Bazıları, anlamsız katliama bir son vermek amacıyla düzenlenen tarafsız yargılamaları izlemeleri için Querétaro'ya gönderildi.

Ertesi yıl nisan ayında yaklaşık on bin Avusturyalı Meksikalıdan geriye 1.151 kişi döndü. Aralarında kocaman kafası dikkat çeken ve alay konusu olan bir asker vardı. Çoğu memleketlerinde her şeylerini bırakmış olan, daha da fazlası Meksika'da sağlıklarını ve ümitlerini kaybeden bu zavallı adamcağızlara insanlar çok acıdılar. Ljubljana gazetesi *Novice* "Ne kadar zavallılar," diye yazdı ve makaleyi şu kelimelerle bitirdi: "Meksika İmparatorluğu'nun korkunç neticesi şudur: İmparator infaz edilmiş, İmparatoriçe de çıldırmıştır."

32

Maximilian'ın naşını taşıyan gemi 12 Kasım'da geri döndü. Altı hafta sonra gemi Loşinj Adası'nın yanından geçti. Kolayca tanınan kocaman kafalı adam güvertede duruyor ve acı içinde Rovenska'daki taş dalgakırandan uzanan dile bakıyordu. Gemi yeşil adanın denize bakan yönünden geçmişti.

Geri planda tepeleri karla kaplı dağ manzarası vardı: Deniz sahili yalıyordu. Adanın öte yanında ise tatlı kış güneşi dalgakıran ve mezarlık üzerinde parıldıyordu.

Glavan, Arşidük Ferdinand Max'ın, İmparator Maximilian'ın sorgucunun onurla tüm insanların, çam ağaçlarının tepelerinin ve çan kulesinin üzerinde süzüldüğünü gördü. Kocaman bir kuş gibi çırpınarak yükseldiğini, adanın ve denizin üzerinde daireler çizdiğini ve sonra karla kaplı dağlara doğru uçtuğunu gördü.

33

Ivan Glavan hayatının devamını sahildeki taş ocaklarından Milano, Viyana ve Kahire'deki saraylar için mermer çıkaran işçilerle geçirecekti. Dar bir kayanın üzerinden dünyanın her köşesine seyahat eden gemileri seyredecekti. Bazen Miramare Şatosu'nun parmaklıklarından içeri bakacak ve parkta dolaşan, onun inşa etmiş olduğu çeşmenin yanından geçen insanları görecekti.

Orada, Rovenska'daki dalgakıranın büyük bir çaba sonucu, Meksika Savaşı sırasında tamamlanmış olduğunu keşfedecekti. Fakat liman ve gemi tersanesi inşa edil-

memişti, ne de dalgakırana iskele babaları konulmuştu. Dolayısıyla oraya gemi bağlanamıyordu.

Planlarda büyük ve düzeltilemez yanlışlar yapıldığı ve bunun Loşinj gemicileri ve tüccarlarını zarara sokarak mahvettiği doğrulanmıştı.

Ansiklopedilerde dalgakıranın Kaptan Bariçeviç'in teşvikiyle inşa edilmiş olduğu anlatılır. Dalgakıranın iki yüz metre uzunluğunda ve çok güçlü kuzey rüzgârlarına açık olduğundan hiçbir zaman kullanılmadığını yazar. Kuzeydoğu rüzgârları o kadar kuvvetlidir ki dalgalar üstünden aşarlar. Rovenska'da bir dalgakıran inşa edilmesi planlandığında, tecrübeli gemi kaptanlarının bu hayati gerçeği nasıl atladıkları açık değildir.

Denizin içinde kalan bir taş, obelisk bir anıt gibi kilit taşını koyan adamın anlamsız ve acıklı kaderini hatırlatır. Ve aynı kaderi paylaşmış olan, yakınlardaki bir çam ormanında gömülen ve uzaktaki Meksika kışının neminde bedenleri ufalanan insanları hatırlatır.

34

Her yaz üzerinde güneşlenen turistler bazen adanın hoş yeşil rengini, denizin maviliğini düşünürler; eğer tabii herhangi bir şey düşünüyorlarsa... Şanslı iseler, suyun parıldayan yüzünde yüzen yunus kafilelerini görebilirler. Bazen baharda bir çift sevgili o tarafa yürür ve sonra kadın, sık sık düşündüğünü söyler: *Ne şaşırtıcı bir rıhtım...*

"Orası bir rıhtım değil," der adam. "O bir dalgakıran."

"Yine de çok şaşırtıcı," der kadın. " İskele babaları yok."

İKİ FOTOĞRAF

Kaderin sevdiği, tekrar, değişkenlik, simetridir...
O öldürüldü; ama ölmekte olduğunu hissetmiyor, öyleyse bu sahne tekrarlanabilir.

Jorge Luis Borges

İnsanların bir çeşit yeraltı mağarasında yaşadığı sanılırdı... Zeki olan kişi bilir ki, insanın gözleri iki kez, iki nedenle görmeyebilir: ilkinde aydınlıktan karanlığa girildiğinde, ikincisinde ise karanlıktan aydınlığa çıkıldığında. Aynı şeyin ruh için de geçerli olduğunu söyleyen her kimse, ruhun karmaşasını gördüğü takdirde hiçbir zaman anlamsız gülmeye başlamaz.

Platon, "Devlet"

Yaşlı Kadın

Meydanın bu tarafı hemen hemen boştur. Bağırışlar, haykırışlar ve acı siren sesleri çok uzaktan, heykelin arkasından, çok geniş meydanın yukarı taraflarından gelmektedir. Bu tarafta, dükkânların önündeki ağaçların altında, birkaç kişi beklemektedir; sohbet ederek heykelin bulunduğu tarafı gözlemektedirler. Siyahlar giyinmiş yaşlı bir kadın, bu geniş boş asfalt alanın karşı yönünden bu tarafa yavaş yavaş yaklaşmaktadır. Kollarını, sanki su içinden geçiyormuş gibi göğüs hizasına kaldırmış, kolundan eski püskü bir çanta sallanmakta ve öbür elinde de açık renkli bir şeyi, rüzgârın alıp götürmesinden korkuyor gibi sımsıkı tutmaktadır. Çok yorgun olduğu bellidir. Kaldırımın üzerinde sanki yüksek bir merdiven çıkıyormuş gibi ağır adım atmaktadır. Bir an önüne, yere baktıktan sonra bakışlarını yukarı kaldırarak, en yakınındaki ağaca doğru döner. Gölgede bekleyen ve ağırlığını bir ayağından diğerine veren adam yaşlı kadının kendisine doğru yürüdüğünü zanneder. Göz ucuyla kadına bakar ve sonra gergin bakışlarını, insanların arkasından çıkıp koşarak meydanı geçtikleri heykele çevirir. Yaşlı kadın iki eliyle ağaca yaslanır ve tekrar bakışlarını yere çevirir. Çantası bir sarkaç gibi havada sallanmaktadır. Açık renkli kâğıdı tutan elini ağacın gövdesinden yukarı doğru, sanki onu yerde gördüğü su akıntısından veya birikintisinden koruyormuş gibi kaldırır. Adam meydanı koşarak geçen insanlara bakar ve öte yandan gelen, giderek yükselen ve karmaşıklaşan sesleri dinler. Birden elini kaldırarak sallar. Sonra yüksek sesle bağırarak bir şeyler söyler. Kalabalığın içinden biri durup etrafına bakınır. Adam tekrar bağırır.

Şimdi bir başkası şaşkınlık içinde etrafa bakınmaktadır, onu görür ve aceleyle ağaçlara doğru yönelir. Elinde bir kamera ve sırtında asılı bir deri çantası vardır; ağır bir çanta olmalı ki yürümesini zorlaştırmaktadır.

Sonra fotoğrafçı adamın yanında durur ve el kol hareketleriyle ona bir şeyler anlatır. İkisi birden heykelin bulunduğu tarafı gözlerler ve adam tekrar göz ucuyla yaşlı kadına bakar. Kadın sanki küçülmüştür. Ağacın gövdesinden aşağıya doğru kaymaktadır. İki eliyle birlikte ağacın sert gövdesine tutunmaya çalışmaktadır. Kâğıdı parmaklarıyla avucuna sıkıştırmış, parmak eklemleri ağaca sürtünmektedir. Kaldırım ıslak ve soğuktur. Bacakları artık onu taşımadığından yere uzanmıştır. Sonra yukarıda ağaç tepelerini ve arkalarından yükselen bazı binaları görür. Sanki ağaçlar ve arkalarında parlak bina cepheleriyle çevrili bir çukurun dibinde yatmaktadır. Adam meydanı koşarak geçenlere bakar. Şimdi sayıları artmıştır ve yanında duran şahıs kamerasını çekime hazırlamaktadır. Aniden bir şeyin eksik olduğunun farkına varır; yaşlı kadın görüntüden çıkmıştır.

"Yaşlı kadın," der adam, "O yaşlı kadın yere düşmüş".

Plaza de Mayo Anneleri

Meydanı koşarak geçip adamın yanında kamerasını çekime hazırlayan fotoğrafçı her tür gösteriyi avucunun içi gibi bilmektedir. Yeryüzünde en fazla politize olmuş ülkelerden birinde mesleğini icra etmektedir. Özellikle son yıllarda, önceki hükümetlerde yaşandığı gibi kısa ömürlü olan son darbe hükümetinin düşmesinden bu yana, Plaza

de Mayo'da göstericilerin ayak seslerinin yankılanmadığı bir hafta bile geçmemektedir. İşte bu nedenle her gününü Casa Rosada önünde kameralarıyla geçiren adamlar bulunmaktadır. Modern haberleşme teknolojileri sayesinde mesajlarını bir saniyede dünyanın her tarafına gönderebilmektedirler. Sürekli tekrarlanan sol ve sağ grupların ve ortak toplantı ve gösterilerinin arasında, radikal ve ılımlı ve karma taleplerinin ve mesajlarının arasında, ağırbaşlı sessizliklerini koruyan kadınların yanında bazen bağıran ve zaman zaman da ne söyledikleri anlaşılmayan çığlıklar atan kadınların olağanüstü fotoğrafları yayınlanmaktadır. Beklenmedik bir anda, birdenbire bu fotoğraflar uluslararası haberleşme pazarında muazzam değer kazandılar. Medya ve kamuoyu oluşturmakta deneyimliler, bu olağandışı göstericiler grubuna acilen uygun bir isim buldular: *Plaza de Mayo Anneleri*. Bu kadınların fotoğraflarının uluslararası medyanın vahşi ormanında nasıl değerli bir meta haline geldiğini keşfetmek kolay değildir. Askeri rejime karşı çıkan otuz bin civarında muhalifin yok olduğu kirli savaşla ilişkilendirmek yeterli olmayacaktır. Neticede o yıllarda, üç yüz yıldır devam eden siyasi kargaşanın, uzun bir savaşın sadece bir sahnesi, bir bölümü oynanıyordu. Kaybolanların çoğu derin kuyuların dibinde ve ülkenin her tarafında ortaya çıkarılan toplu mezarlarda bulunuyordu, çoğu zaman kalıntılardan kimliklerini tespit etmek imkânsızdı. Bazılarına göre on bin kişi öldürülmüştü, diğerleri en az otuz bin *desaparecidos* olduğuna emindi. Fakat toplum çıkarılan cesetlerin fotoğraflarının televizyon ekranları da dâhil yayınlanmasını kanıksamıştı. Artık toplum bireyleri hemen her gece yanlarında bira ve tuzlu krakerleri, rahat

koltuklarına gömülmüş olarak, dünyanın her köşesinden öldürülmüş insan cesetlerini ekranda seyredebiliyor. Bu cesetlerin üzerinde çeşit çeşit üniforma veya kıyafet mevcut; çünkü onlar çeşitli ırklardan, çeşitli bedende, yaşta ve cinsiyette insanlardır. Fakat insanlar, Plaza de Mayo'da, ellerinde veya bluzlarının göğsüne iliştirilmiş kayıp çocuklarının fotoğraflarıyla ağlayan ve feryat eden anneleri ekranda gördükçe dikkat kesiliyorlardı. Çocuklarını geri isteyen anneler hâlâ biraz ümitliydiler. Çocuklarının adları *desaparecidos* listesindeydi; ama kimse onlara ne olduğu hakkında güvenilir bilgi veremiyordu. Bir çukura mı atılmışlardı, yoksa hapishanede veya gizli bir yerde kilit altında olup mucizevî bir şansla hâlâ hayatta mıydılar? Hıçkıran, ağlayan ve kollarını sallayan bu kadınların yarattığı hareketi siyasi olarak sınıflandırmak mümkün değildi. Kadınların çocuklarından başka ilgilendikleri bir şey yoktu. Ekrana yansıyan yüzleri acılı ve çaresiz fakat yine de ümitliydi. Korkunç hikâyesinden dolayı değil de, belki bu olgudan dolayı insanlar buzdolabından bir bira daha almaya gitmeden önce koltuklarında bir süre daha oturuyorlardı. Belki de bu olgu, kısa bir süre Plaza de Mayo annelerinin fotoğraflarının o kadar rağbette olmasını sağlamıştı.

Fotoğrafçı sinirli bir edayla çantasını karıştırır, kaldırımda duran adamla isteksizce birkaç kelime konuşur ve objektifini ayarlar. Sonra biraz ilerler, ağaca yaslanır ve grubun arkasına doğru koşarak göstericilere katılanların ve polisin kovaladıklarının birkaç poz fotoğrafını çeker. Gölgede bekleyen adam ona seslenir.

"Yaşlı kadın," diye bağırır, "o yaşlı kadın yere düştü".

İki Desaparecidos'un Fotoğrafı

Adam yerde yatan yaşlı kadına doğru koşar ve onu ayağa kaldırmaya çalışır. Kadının kendinde olduğunu anlamıştır; çünkü kadın sinirli bir ifadeyle ona bakmaktadır ve o eli, iki fotoğrafı sıkı sıkı tutan eli, ileri doğru uzanmıştır.

Elinde fotoğraf makinesi bulunan adama doğru "Kadın çok kötü durumda!" diye seslenir.

"Hanımefendi" der, "Hanımefendi hasta mısınız?"

Uzanır, yaşlı kadını koltuk altlarından tutarak kaldırır ve çantası kucağında kaldırıma oturmasına yardım eder. Solgun yüzünden bayılmak üzere olduğunu anlar.

"Biraz su getirin!" diye bağırır ağaçların olduğu tarafa doğru.

Oradaki adam sırtını ağacın gövdesine yaslamış, fotoğraf makinesine yapışmış, objektifini göstericilerin son sırasına doğrultmuştur. Göstericiler piskoposun sarayına doğru koşmakta ve kaçacak bir yol aramaktadırlar. Fotoğrafçı kararsız etrafına bakınır ve deklanşöre basmaya devam eder.

Kollarına bir çuval gibi yığılmış olan kadını tutan adam şimdi "Bir tas su Alberto!" diye bağırır. Halsiz bacakları kaldırımın üzerinde uzanmış, tamamıyla güçsüz haliyle el çantasına sarılmış ve bir eliyle de fotoğraflara yapışmıştır. Alberto, elini sallayıp fotoğraf çekmeye devam eder. Alanı çok sayıda insan doldurmuştur artık. Polisler kollarını uzatarak sanki kovalamaca oynar gibi onları yakalamaya çalışmaktadırlar. Koyu renk saçlı ufak tefek bir adam cezaevi arabasının yanında sıkıştırılmış copla dövülmektedir. Meydanın diğer köşesinden gelen kadın

çığlıkları hâlâ duyulmakta; onlara kimse dokunmamış ama polisin kurduğu demir paravan devlet binalarına yaklaşmalarını engellemektedir.

Geride kalan genç erkeklerden bazıları yakalanarak arabaların içine doğru sürüklenmektedir. Topluluğun büyük bölümü heykelin çevresinde toplanmıştır. Şimdi adam kadını hareket ettirebilmiş, çantası omuzundan sarkan kadını kollarından yakalamış yavaşça bir banka doğru götürmektedir. Yaşlı kadın banka çöker. Meydan yavaş yavaş boşalmaktadır. Alberto, fotoğraf makinesini bırakır ve elindeki ağır deri çantayı kadının yanına bankın üzerine koyar. Sonra birden bir yere koşarak gider ve bir bardak suyla geri döner.

Adam bardağı kadının dudaklarına götürür. Yaşlı kadın suyu ufak yudumlarla içer. Adam kadının alnını ve şakaklarını ıslatır.

"Çekimimi mahvettin," der Alberto, iç çekerek.

"Her zaman aynı şey," diye söylenir adam.

"Bugün biraz daha hareketliydi," der Alberto.

"Onu yerde yatarken bırakaydın," der adam.

Alberto, "Gördüğüm her şeyden sonra, sevgili dostum," der, ayağa kalkarak ve olayın tekrar kızışıp kızışmadığını veya yeni bir şeyin başlayıp başlamadığını görmek için etrafına bakarak. Fakat ortalık sakindir. Hatta meydan önce olduğundan daha boştur ve bağırışlar azalmıştır.

Giderek uzaklaşan polis araçlarının siren sesleri yakındaki sokaklardan duyulmaktadır.

"Önemi yok" der adam. " Onu öylece sokak ortasında yatar bırakamazsın."

Alberto tekrar oturur ve ancak şimdi aralarında oturan yaşlı kadına dikkatle bakar.

"Evet," der, "şimdi kim olduğunu anladım. Her gün buraya geliyor. Sizi tanıyorum hanımefendi."

Yaşlı kadın ona bakar ve başıyla onaylar.

"O iki kişi kaybetti," der. "İkisi de yok oldu."

Çenesiyle kadının ellerine işaret eder.

"Bak bir kere, fotoğraflar var."

Adam elini fotoğraflara uzatarak kibarca sorar, "Fotoğraflara bakabilir miyim hanımefendi?" Kadın yavaşça yumruğunu açar. Adam iki fotoğrafı alır. Fotoğrafların birinde hasır bir divanda bacak bacak üstüne atmış oturan sarışın bir genç vardır. Önü açık, açık renkli bir gömlek giymiştir. Sanki fotoğrafı çeken ona komik bir şey söylemiş gibi gülümsemektedir.

"Oğlun mu?" diye sorar adam.

Yaşlı kadın başıyla onaylar.

Sonra adam, diğer fotoğraftaki genç adama bakar. Diğerine benzemektedir. Askeri bir üniforma giymektedir.

"Erkek kardeşi mi?" diye sorar.

Yaşlı kadın başıyla hayır der.

"Erkek kardeşi değil," der Alberto.

"Oğlun mu?" diye sorar adam.

Yaşlı kadın başıyla hayır der.

"Rahatsız etme onu," der Alberto, "İspanyolca bilmiyor. Aklı yerinde değil. Plaza de Mayo'ya gelip etrafta dolaşmakta ve herkese fotoğrafları göstermekte. Garip bir Slav dili konuşuyor, Rusça veya ona benzer bir dil. Sonra yaşlı bir rahip gelip onu beraberinde götürüyor. Fakat kadın ertesi gün tekrar geri geliyor."

"Her neyse, nasıl bir üniforma bu?" diye sorar adam.

Alberto fotoğrafı alır ve inceler.

"Bilmiyorum," der, "Alman üniforması olabilir. Eski bir fotoğraf. Belki de Polonya üniformasıdır."

"Polonya üniforması değil," der adam.

"Öyleyse Almandır," der Alberto. "Fark etmez."

Yaşlı kadın fotoğrafın elden ele geçmesini bazı el işaretleri yaparak dikkatle takip etmektedir.

"Peki, ama bu askerin *desaparecidos* ile ilgisi nedir?

"Nasıl bilebilirim ki?" der Alberto. "Sanırım aklı biraz karışık. Sana söylüyorum kafası yerinde değil. Bize nasıl baktığını sadece izle."

Alberto ayağa kalkar ve ağır kamera çantasını tekrar açar.

"Yaşlı adam geliyor," der. "Onu götürecek. Biz de gidelim."

"Hoşça kalın hanımefendi," der adam. "Artık her şey yoluna girecek, değil mi?" Hoşça kıkırdar. Yaşlı kadın başıyla onaylar. Beyaz saçlı bir adam onlara doğru yürür. Boynunda rahiplerin taktığı beyaz boyunluklu koyu renk bir giysi ve kalın pençeli çizmeleri vardır. Ona el sallarlar.

"Nereye park ettiniz?" diye sorar Alberto.

"Hayır, Alman da değil, Alman amblemlerinin neye benzediğini bilirim."

"Öyleyse nedir?" der Alberto. "Nereye park ettiniz?"

Rahip kadının yanına oturur, ellerini tutar ve ona bir şeyler söyler. Yaşlı kadın başıyla onaylar. Sonra her iki fotoğrafı kucağında duran çantasına koyar. Kalkarlar ve yavaş yavaş Plaza de Mayo meydanının, karşıdaki gece gezintilerinin başladığı tarafına doğru yürürler.

Birinci Fotoğraf: Açık Renk Gömlek Giymiş Olan Genç Adam

Deklanşöre basarak gülüşünü yakalayana ve onun bir yerlerde, bir bahçede, hasır bir divanda açık renk gömlek giymiş olarak bacak bacak üstüne atmış oturuşunu bir görüntüye hapsedene kadar, o ana kadar... Gojmir Blagaj'ın yaşam çizgisini anlamamıza yardımcı olabilecek, art arda gelen şaşırtıcı ve güçlü olaylar hakkında -öyle olaylar ki, köyün yaşlı rahibinin bütün saflığı ve ciddiyetiyle şeytanın işi diye vasıflandırdığı o olaylar- herhangi bir şey söyleyemezdik. Rahip belki de ifade edebildiğinden daha fazlasını düşünüyordu. Karanlıklar Prensi'nin uzaklardaki bir ülkede uzun bir süredir organize ettiği şeytani bir olayı sonra burada başka insanlarla tekrarladığını düşünüyordu. O zamana kadar o bile, aşağıdaki köyün rahibi, bize herhangi bir şey anlatamadı; oysa genç adamı kesinlikle tanıyordu, inançlarının gelişmesi hakkında endişeleniyordu, onu takip ediyor ve en özel işleri hakkında bile onunla konuşuyordu. Genç adam rahibe, on yedi yaşına geldiği zaman artık sık sık başladığı hiçbir işin, okul derslerinden

tutun ülkenin öte yanındaki dağlarda yürüyüşe çıkmaya kadar hiçbir işin ona anlamlı gelmediğini anlatıyordu. Ama yaşlı adama göre bütün gençler esasen böyleydi. Bazıları bir şey peşinde koşar diğerleri başka şey ister, belki daha da fazla ve heyecan verici, daha cesaret isteyen şeyler. Sonra durulurlar. Fakat bu sefer yanıldı. Divanda yanında oturan ve fotoğrafı çeken kıza gülümseyen genç adam durulmayacaktı çünkü huzursuzluk duygusu yaşlı adamın tahmin ettiğinden daha derindeydi. Genç adam yirmi beş yaşındaydı ve geride annesiyle beraber geçirmiş olduğu uzun yılları, okul dönemi, askerlik görevi ve bir bankada kredi verme işinde geçirdiği monoton gün ve saatleri vardı. Önünde ise insanlar, olaylar ve katılmak zorunda olduğu toplantılar.

On yıl sonra, Plaza de Mayo'daki gazetecinin mesleki kayıtsızlıkla baktığı fotoğrafta üstünde önü açık, açık renkli bir gömlekle hasır bir divanda oturmuş gülüyordu. Bahçede bunaltıcı sıcak var ve başlarının üzerinde ince ve şeffaf nemli bir sis soluk almayı güçleştiriyor. Bahçe uzun yıllar önce birinin Nuestra Señora, María de Buenos Aires diye adlandırmış olduğu şehre yakın mesafede.

Ada

Bu kır bahçesinden birkaç ay sonra Gojmir, Ada ile tanıştı. Girişteki insan kalabalığını yarıp içeri girdiğinde başka birine de yönelebilirdi, tanışmaları beklenmedik bir şekilde ve şaşırtıcı, baş döndürücü ve tamamen tesadüf sonucu oldu. Daha sonra bile, Ada, neden doğrudan ona doğru yürüdüğünü açıklayamadı.

Sabah mesaisi bitmek üzereydi. Gojmir'in karşısında oturan kadın, oturduğu döner sandalyeden kalktı ve yüzünde mutlu bir gülümsemeyle bankanın geniş lobisinden geçerek dışarı çıktı. Zemini mermer lobi sağa sola giden insanlarla doluydu, çoğunluğu girişte toplanmıştı. Son iki saattir yakınlardaki üniversite binasından öğrencilerin sloganları ve ayak sesleri işitiliyordu. Ayrıca uzaktan gelen bir gürleme sesi bazen giderek yükseliyor, bazen de uzun bir süre kesiliyordu. Polis sirenlerinin çığlıkları bu sesleri bıçak gibi kesiyordu. Müşteriler sokağın boşalmasını bekliyorlar, çalışanlar ise *siesta* zamanı yaklaşmakta olduğundan sinirle saate bakıyorlardı. Gojmir Blagaj, kadının masanın üzerine bıraktığı formlardaki boş yerleri dolduruyor ve bazı bilgileri not ediyordu. Başını kaldırıp baktığında girişteki kalabalığı yararak geçen genç bir kadının etrafına bakındığını ve bir an sonra kendisine doğru yürüdüğünü gördü. Gojmir önce onu masanın üzerinde unuttuğu bir şeyi almak için dönen müşterisi zannetti ama aynı anda kendisine doğru yaklaşan kadının başka bir genç kadın olduğunu fark etti. Jean pantolonlu, göğsünün üzerinde kavradığı kollarıyla bir sürü kitap taşıyan genç bir kadın. Genç kadın sanki bir süredir oradaymış gibi sakin bir şekilde boş bulunan döner sandalyeye kendini bıraktı.

"Bazı bilgilere ihtiyacım var," diye söze başlamıştır. Dimdik oturmaktadır, ama Gojmir genç kadının bakışlarıyla etrafı gözlediğini fark etmiştir. Yavaşça başını çevirip göz ucuyla kapıya bakmıştır. Kollarının altı terden ıslanmış, açık, parlak renkli bir ceket giyen ve gevşetilmiş kravat taşıyan bir adamın kapıdaki kalabalığın arasından koşarak içeri girmesinden genç kadın anlaşılır şekilde ürkmüştür.

Gojmir gülümseyerek, "Yanılmıyorsam biri sizi arıyor," der.

Kız hayretle ona bakar ve gülmeye çalışır. Ağız köşelerinde dudakları titremektedir. Gojmir ona doğru uzanır ve eline bir kâğıt tutuşturur. Adam lobide dolaşmakta ve memurların önünde sıra bekleyenlere bakmaktadır. Gojmir güler ve kredi faizleri hakkında bilgi vermeye başlar. Sakin gülümsemesine kendi de şaşırır ve sanki kendisinin aynadaki gülümseyen yansımasını görüyormuş gibi hisseder. Kalbinin çılgınca atmakta olduğunu hissetmesine rağmen sakin duruşuna şaşırır. Yan masadaki meslektaşı onu dikkatle süzmektedir. Parlak ceketli adam birine çarpar ve nazikçe özür diler. Sokaktan gelen sesler artık farklı yönlere dağılmaktadır ve kapıda bekleyen insanlar dışarı çıkarlar.

"Artık etrafa bakma," der Gojmir, "Tanıdığınız kişi dışarı çıkmakta." Kadın bakışını kâğıdın üzerinde bir noktaya sabitlemiştir ve bir süre kıpırdamaz.

"Tamam, gitti," der Gojmir.

"Teşekkür ederim," der kadın ve artık yüz ifadesi yumuşamıştır.

"Burada biraz oturmak istiyorum," der. "Adım Ada, esasen Adelina ve erkek kardeşimin adı da Anselmo'dur. Komik değil mi?"

"Neden komik olsun ki?" diye sorar Gojmir.

"Herkes komik olduğunu söylüyor çünkü alfabetik uyum var."

Gojmir saate ve boşalmakta olan lobiye bakar.

"Kardeşin de dışarıda yaramazlıklar mı yapıyor?" diye sorar.

"Evet," der kız, "çoğu zaman öyle..."

"Onu sürükleyip götürmediler değil mi?" diye sorar Gojmir endişeli bir sesle.

"Onu mu?" diye güler Ada. "Onu değil!".

Ada nasıl güzel gülüneceğini bilmektedir; uzun siyah saçları vardır, o Ada, Anselmo'nun kardeşi, gerçekten çok güzeldir.

İkinci Fotoğraf: Bilinmeyen bir Ordunun Üniformasını Taşıyan Adam

Yaşlı kadına bir bardak su getiren ve bundan dolayı kaçışan göstericilerin kaçışmasından güzel bir enstantane yakalamayı kaçıran fotoğrafçının elinde tuttuğu ve üniformasının kime ait olduğunu anlamaya çalıştığı *desparacidos*'a ait ikinci fotoğraf, Plaza de Mayo'dan yaklaşık altı bin mil ötede, dünyanın öte tarafında çekilmişti: Alman askerlerinin kullandığı bilinen tipte, hantal bir askeri fotoğraf makinesiyle, 1945 yılında, Avusturya'nın güneyinde. Fotoğrafın kumlu görüntüsü aslından büyütüldüğünün ve bir tarafından kesilerek çıkarılmış bir suratın bulunması fotoğrafın bir grup fotoğrafının parçası olduğunun göstergesiydi. Alışılmışın dışında bir çekimdi, subayın elindeki kameranın sessiz merceği o anda askerlerin bakışlarını yakalamıştı. Bir kamyonun arkasında bir tarafa oturmuş olan askerler başlarını omuzlarının üzerinden çevirerek kameraya bakarken diğerleri kamyonun arkasında elleri ceplerinde ayakta durmaktadır. Ve bu ifadesiz

genç suratlar aynı zamanda azimli görünüyorlar. Subay deklanşöre bastığı anda kamyonun motoru öksürerek aracı sallar. Kamyonda ayakta duran askerler ve onlarla birlikte kadın ve çocuklar endişeyle kımıldarlar. Bağırışlar duyulur, bazıları el sallamaktadır. Sonra kamyon hareket eder ve insanlar dağılırlar. Elleri ceplerinde ayakta duranlar oturan askerlere tutunurlar. Garip yaşlı kadının elindeki fotoğrafta görünen *desaparacido*'lardan birinin üniformasındaki amblemi Plaza de Mayo'daki fotoğrafçının tanıyabilmesi kesinlikle mümkün değildir. O ordu artık mevcut değildir. O ordu tamamen yok edilmiştir.

Anselmo

Adları bir İspanyol tiyatro oyunundan esinlenerek alındığını anlatır Ada gülerek; aynı zamanda yerdeki broşür ve gazete yığınını karıştırırken. Babaları İspanyol tiyatrosuna hayrandı. En sevdiği yazar romantik José Echegeray'dı. Onu gerçekten o kadar çok beğenirdi ki çocuklarına, bir oyunundan iki kahramanın isimlerini verdi. Kızın yatağının kenarına oturarak sigarasını yakan Gojmir, bunun o kadar komik olmadığını düşündü.

"Fakat gerçekten çok komik," diye ısrar etti Ada. Kardeşine verilen Anselmo adının sahibi Don Anselmo yaşlı bir toprak sahibidir. Ancak bütün zenginliğine rağmen olağanüstü iyi kalpli biridir. Babamın hoşuna giden bu bağdaşmaydı ve bu nedenle Anselmo'ya bu ismi verdi.

Gojmir hâlâ anlamamıştı.

"Eğlenceli olan tarafı, Anselmo'nun iyi kalpli bir toprak ağasına karşı mücadele etmekte olmasıdır. Esasen Anselmo

bu savaşta o kadar önemli bir rol almıştır ki yer altından faaliyet göstermek zorundadır. Yani Anselmo kendi adına karşı mücadele etmektedir, tabii eğer olaylara sembolik açıdan bakmak isterse."

"Ya Ada?" Gojmir bilmek istemektedir.

"Oyunda Ada, âşık, mutsuz ve lanetlenmiş bir kızdır. Tabiatıyla o da asil ve iyidir."

Gojmir yatağın kenarına oturmuş, yerde kâğıt yığınları arasında eşelenen ve eğlenceli hikâyeler anlatan Ada'yı seyretmektedir. Kızın geniş bir alnı vardır, saçlarını ensesinde toplayıp bağlamıştır.

"O Anselmo ile tanışmayı çok isterdim," der Gojmir.

Onu tanıyacaktır. Yıllar sonra Gojmir'i, tamamen değişmiş, henüz yaktığı bir sigarayla yatağın kenarında aynı pozisyonda otururken göreceğiz, bu değişmenin nedeni büyük ihtimalle tanışmalarına bağlıdır.

1967 eylülünde Gojmir kendisini birden Casullo'da bulmuştur, Buenos Aires'in fakir bir mahallesinde. Beraberinde Ada'nın kardeşi Anselmo vardır, bazılarının Jordan diye çağırdığı. Sokak çamurlu, evler toprağın üzerinde ve ilkel, evlerden birinde şişman, hareket edemeyen bir kadın kırık bir kanepeye uzanmış televizyon seyretmektedir. İki yağmur sağanağı arasında güneş Casullo'nun üzerinde parlamaktadır. Erkekler evlerin merdivenlerine oturmuş toprak veya teneke kaplardan *maté* denilen sıcak Paraguay çayı içmektedir. Köpek ve kediler çamurlu sokakta dolanmakta ve çığlıklar atan meraklı kalabalık bir çocuk grubu Gojmir ve Anselmo'nun etrafını çevirmiştir. Hep birlikte sokaktan daha az çamurlu fakat daha karanlık bir

geçide dönerler, sonra eski oto lastiklerinin oraya buraya saçıldığı bir avludan geçerler ve alçak bir evin önünde dururlar. Önlerinden hamile bir kadın geçer ve Jordan'ı hararetle selamlar. Alçak binaya girdiklerinde onları sigara dumanına boğulmuş bazı genç adamlar karşılar.

Otururlarken tartışma bütün hızıyla devam etmektedir. Zaman zaman damı kamçılayıp avlunun çamuruna karışan yağmur sağanakları arasında bütün öğleden sonra ve gecenin geç vaktine kadar devam eder. Parıldayan yüzlerin doldurduğu, sigara dumanı altındaki odada yeni yoldaş, siyasi analizler ve duygusal nutuklar dinler, insanların birbirlerini tartışmanın içine nasıl çektiğine ve radikal örgütlerin sözlü söylemlerinin havayı nasıl aniden değiştirdiğine şahit olur. Yeraltı eylemlerinin metotları ve stratejileri hakkında verilen bilgileri dinler ve dostu Anselmo'nun, Arjantin üçgeninin coğrafi ve demografik yapısının devrimin yönünü nasıl etkilediğine dair teorisini uzun uzun anlatmasını hayretler içinde izler. O öğleden sonra ve gecenin büyük bir kısmında Gojmir radikal siyasi bir örgütün üyesi olmuştur; örgütün *Ejército Revolucionario Popular* (Halkın Devrimci Ordusu) veya başka bir isimle adlandırılması soyut bir mesele olarak kalmıştır.

Pava, sıcak su dolu bir sürahi elden ele dolaştırılmaktadır. Suyu kuru çayın üzerine dökerler. Gojmir sadece bir ad ve bir yüz hatırlamaktadır. *Witold Ozynski*, Slav ismi ve ifadesiz yüzüyle nadiren konuşmaktadır fakat konuştuğu zamanda sözleri kararlı ve keskindir. Söz aldığı zaman eyleme geçilmesini istemekte, daha az tartışma fakat açık ve kesin uygulama çağrısı yapmaktadır. Sigarasından bir

nefes çektiğinde dudaklarını öylesine sıkıca büzer ki, bütün görebildiğiniz ince, düz bir çizgi olur.

O ve Anselmo, çamurlu Casullo sokaklarına çıktıklarında, arabalarına gitmeden önce bir saçak altında son bir sigara yakmaya çalışırken, her seferinde yağmur serpintileri çakmağın alevini söndürür. Gojmir hayatının değiştiğinin farkına varmıştır. Bir öğleden sonrası öyle bir temel değişiklik olmuştur ki artık geriye dönüş yoktur. Ama bellidir, Anselmo'nun da sonra hatırlayacağı üzere, keyifli bir alarm yaşamaktadır; Jordan'ın profesyonel deyişiyle kesinlikle heyecanlıdır. Anselmo'nun daha sonra hatırladığına göre, Jordan'ın profesyonel bir dille tarif ettiğine göre gelmekte olandan hoş bir şekilde haberdar olmuş, olumlu bir heyecan yaşamıştır. Esinlenmiş ve olacak her şey için kendini hazır hissetmiştir, nihayet yaşamda bir anlam bulduğu açıktır.

El Mariscal

17 Kasım 1972 tarihinde neşeli bir grup küçük bir *capotín al paso*'da bir araya geldi; Ada, Gojmir, Anselmo ve Witold. *Capotín*, tıklım tıklım doluydu ve içerideki gürültüde sakince sohbet etmek mümkün değildi. Sokak da kalabalıktı ve insanlar bayram havasındaydılar. Plaza de Mayo doluydu, San Martín ve Santa Fe caddeleri de. Kornalarını çılgınca çalıyorlar, Rivadavia'dan aşağıya bir araba nehri akıyordu; insanlar pencerelerden sarkmış el sallıyor ve muazzam kalabalık kaldırımlar boyunca yürüyordu. Bayraklar sallanıyordu. Tüm Buenos Aires büyük beklentiler içinde uğulduyordu. O geliyor: Perón. Kurtarıcı yirmi yıl sürgünde kaldıktan sonra dönüyordu.

El Mariscal barında sol eğilimli bir grup arkadaş dönüşü için kadeh kaldırıyordu, tekrar burada olması ümidiyle. Biraz ötede sokakta aynı algı mevcuttu, eski yoldaşların hem Casullo'nun fakir evlerinde hem de kent merkezindeki kiralık dairelerde yeniden hayat verdiği efsane algısı; *creol*'lerin, fakirlerin ve aşağılanan *descamisados*'ların kamyonların üstünde parıldayan ve gösterişli başkent sokaklarında kornalar çalarak ve şarkılar söyleyerek kutladıkları. Eski bir mit gözlerinin önünde gün içinde yeniden yaratılıyordu. Çok yüksek sesle ve hepsi aynı anda konuşmalarına rağmen El Mariscal'deki gürültü nedeniyle birbirlerinin söylediklerini duyamıyorlardı. Anselmo şarkı söylüyordu. Gojmir, Ada'nın gülüşünü seyrediyor ve şarap kadehiyle oynuyordu. Gürültüye rağmen Anselmo'nun şarkısının sözlerinden birkaç kelime duyabildi. Perón hakkında bugün pek çok kimsenin bilmediği bir şarkıydı, birçok kimsenin gençken okulda hoparlörlerden dinlemiş olmasına rağmen sokaklarda söylenmiyordu. Anselmo, Che Guevara hakkında bir şarkı söylüyordu ve bu sırada etrafındakilere dostça göz kırpıyordu. Aralarından biri sessizce olağandışı gürültüyü, kalabalıkları, korna seslerini, şarkıları ve bağırtıları izliyordu. Witold sakin bir tarzda gülümsüyordu. Fakat kimse bu gülüşün olağandışı olduğunu düşünmüyordu. Witold'a alışmışlardı.

Mektuplar

Fakat herkesin bildiği üzere o tarihi algı çok uzun sürmedi. Gerçekleşmeyen bir mit olarak kaldı. Bu defa yaşlı adam ölmeden uçup dağıldı (uzun sürgün yılları sırasında sağlığı bozulmuştu), geride adını taşıyan ve ülkeyi

tekrar tehlikeli ve öngörülemeyen siyasi girdaba girmeye yönlendiren siyasi partiler, hareketler ve organizasyonlar kaldı. Hareketli sokakların civarındaki El Mariscal'de bulunan dostlar için, sevinç dolu o 17 Kasım er ya da geç gerçekleşen otantik olaylar ışığında bir halüsinasyona dönüşecekti. El Mariscal sadece bir antraktı, üçüncü dünya savaşında sağ ve sol arasında kısa süreli bir ateşkesti. O parıldayan başkentin varoşlarında ve mahzenlerinde çatışma bütün gücüyle yeniden patladı. Ordu ve polis içindeki yandaşlarıyla *alianza* bir kez daha saldırdı, yeni bir av, kaçıp kurtulma, saklanma, karşı saldırı, iltica, gizli faaliyetler sezonu başlattı. Takip eden yıllarda Gojmir Blagaj'ın Casullo'daki o alçak tavanlı binada, eskiden olduğundan daha sık gecelediğini görüyoruz. Mar de Plata bir Portekizli tüccarın deposunda konuşurken, Formosa civarında pamuk plantasyonunda çalışan işçilerle birlikte, orta sınıf birine ait bir dairede avizeler altında, deri bir koltuğa gömülmüş olarak ve Córdoba öğrencilerle sonu gelmeyen gece sohbetleri yaparken görürüz. Annesi sevgi ve sağlığı hakkında endişe duygularını dile getiren mektuplarını almaktadır ve mektuplarında onun için her şeyin yolunda gitmekte olduğu ve onun için bir an bile telaşlanmasına neden bulunmadığını yazmaktadır. Kadının yanında genellikle o yaşlı rahip bulunmakta, koyu renk takımı ve başka bir iklimdeki, artık mevcut bulunmayan çok uzaklardaki köy yolları için imal edilmiş olan yüksek ökçeli pek biçimsiz botlarıyla. Mektupları getiren yabancılara sessizce bakar ve bu yabancılardan oğlu hakkında daha fazla bilgi alabilmek için yalvarır. Yaşamı ve yapmakta olduğu farklı işler hakkında, uyuduğu yataklar, sağlığı ve

kalp atışları hakkında. Fakat hiçbir zaman cevap alamaz. Aldığı tek cevap ve duyduğu avuntu o mektuplardır, dikkatlice korunmuş ve sevgili anneye gönderilen alelade hoş sözler ve selamlar arasında annenin en kötü önsezisini ortaya çıkaracak bir ipucu bulmak için sık sık incelediği mektuplar. Fakat beyefendi diye hitap ettiği, dağ botları giyen, sakar hareketleri olan ve köylü görünümlü yaşlı rahibin, temkinli tavırla okuduğu mektuplar önsezilerini daha kaygı verici kılmaktadır.

Rahip

Yaşlı beyefendi, anneye ormanlık bir yamaçtaki yeşil alandan bahsetmektedir. Gerçekte bu boş alan ormanın içerisinde çim bir körfez gibidir. Yüksek bir tepededir ve orada ayakta dururken tüm vadiyi, ekili alanları, otlakları, seyrek evleri ve gerideki beyaz kilisesiyle birlikte, ayaklarının altında görmek mümkündür. Ve kiliseye baktığı an çanların çalındığını fark eder. Çan sallanmakta ve tokmağı bütün gücüyle çanın gövdesine çarpmaktadır. Sonra sesin ormanlık alanda kendisine ulaşmasını bekler. Fakat bu hiçbir zaman gerçekleşmez. Beklemek işkence haline dönüşür; yukarıda gökyüzü kararmakta ve bulutlar aşağılara inmektedir, sanki bir fırtına öncesidir. Ve bu garip rüya hemen her gece tekrarlanmaktadır. Her seferinde, uzaktaki çan sesi ona ulaşamadan uyanmaktadır. Kadının dinlemediğini çok iyi bildiği halde adam hep bunları anlatmaktadır. Herkesin kendi hayatı ve rüyaları vardır. Kadının rüyaları, büyütülmüş fotoğraftaki genç adamın bindiği kamyon 1945 yılında istasyona doğru yol almaya başladığında acıtırcasına kesilmiştir. Başka,

kendine özgü rüyaları olan rahip de, o çayırlıkta durmakta ve yok edilmiş olan o ordunun yola çıkmasını endişeyle seyretmektedir ve sanki genç adamın ciddi bakışını ve el sallamasını görmüştür. Fotoğrafı önünde hiçbir zaman mum yakmamıştır. Adam da bilir ki hayatın olduğu yerde ümit de vardır. Ve o ümidi hiçbir zaman tükenmemiştir ve tükenemez. Çeşitli yabancıların ona getirmiş olduğu mektupların sayfalarını çevirirken, fotoğraflar ve mektuplar arasında gidip gelirken daha da sessizleşmesini ve yüzünde kuvvetli bir önsezi ifadesinin oluşmasını daha sık görürken göğsünün endişeli bir kederle dolduğunu hissederdi. Ve böylece gelecek felaketlere karşı hazırlıklı olmamız, dertler karşısında dayanıklı olmamız ve ağırbaşlılıkla karşılamamız hakkında konuşur ve bu odada gerçekleşmekte olanların onun gücünün ötesinde olduğunu daha sık sezinlerdi. Kadının ümitsiz yüzü ve adamın acayip rüyaları, o fotoğraf ve uzaklardaki o ormanlık bölge, hepsi başka olayların uzaktan yankısı ve artık anlayamadığı korkunç bir oyunun sınırlarıydı.

Siyah Saçlar

1974 yılı Şubat ayında geç fakat hâlâ güneşli bir vakitte Ada, kulaklarında çocukların bağırış sesleri ve gövdesi sinir yumağı haline dönüşmüş bir halde, şehrin banliyösündeki bir sokakta bulunan evine dönerken, gözünün kenarından büyük bir arabanın kaldırımın kenarında kendisini takip etmeye başladığını gördü. Hemen öte taraftaki kaldırıma geçti. Arabanın kornası yüksek bir tonda çalınınca etrafına bakındı ve ön koltukta ona her nedense yüz hatları tanıdık gelen siyah saçlı ve favorili bir adamın oturduğunu

gördü. Birkaç adım daha attıktan sonra tekrar geriye dönüp baktı. Bu defa şöförü de görebildi. Arabayı erkek kardeşi Anselmo kullanmaktaydı ve gürültülü bir şekilde kahkaha atmaktaydı. Siyah saçlı adam da gülmekteydi ve birden bütün vücudunu garip bir duygu kapladı. Boyalı saçlı ve uzun bıyıklı erkek sevdiği Gojmir'di. Biraz sonra dinleyeceği açıklamaya göre bıyığı da boyanmıştı çünkü kendi renginde kızıl olarak bırakılsaydı siyah saçla pek inandırıcı bir uyum sağlamayacaktı. Fakat onu korkutan, kelimenin tam anlamıyla korkutan, hatırlama ve tanıma, otekilik ve anlaşılmazlık hepsi birbirine karışmıştı ve o anda o kadar korktu ki başından ayağına kadar bütün vücudu bilmediği bir elektriklenme duygusu yaşadı. Anselmo bir bahane uydurarak onları kimsenin olmadığı sokakta arabada yalnız bıraktıktan sonra ve Gojmir onun saçını, boynunu ve dudaklarını öperken bile bu olağandışı duygudan kendisini kurtaramadı. Aynı günün gecesi Casullo'daki dar sokakta bulunan küçük evde yatak olan kanepede beraber uzanmış yatarlarken, insanların ve hayvanların çıkardıkları giderek artan seslere birlikte kulak misafiri olurken dahi kendisini kurtaramadı. Ada aniden bu duygunun kendisini neden terk etmediğini anladı: Gojmir gerçekten çok değişmişti. Sadece yüz hatları değil. Ada onun bitap düşmüş olduğunu ve ayrı kaldıkları bir yıl içinde yaşlanmış olduğunu açıkça görebiliyordu. Çalışmaları sırasında, sonu gelmeyen gece tartışmaları, rastgele seçilen güvenli evlerde gece konaklamaları, uzun seyahatler, saklanmalar, ajitasyonlar, gerçekten farklı biri olmuştu; artık işinden, karşılaşmak zorunda kalacağı tehlikelerden ve uçsuz bucaksız bir uzaklıkta ve belki de

hiç ulaşılamayacak olan nihai amaçtan bahsetmeyen bir profesyonele dönüşmüştü. Ada beyaz dişlerini göstererek gülerken dahi -ki tek gülebilen kişi oydu- başını kaldırıp, gözlerini kapamış dudaklarını arayan Gojmir'in yüzünü seyrederken, bir zamanlar Gojmir'in sahip olduğu o şeyin ve birlikte paylaştıklarının geri gelmesinin mümkün olamayacağını kesinlikle biliyordu. Fakat buna rağmen gülüyordu, yüreği burkuldukça daha fazla gülüyordu.

Bir zaman sonra Anselmo, Gojmir'e bir şeyler olduğunu söyledi. Örgütleme becerisi zayıflamış, söylemlerini her zaman farklı kılan sakin sesi ve net argümanları ikna edicilikten uzaklaşmış ve söyledikleri kararsız tutuk konuşmalara dönüşmüştü. Görevde, buzhane işçileri arasında birkaç defa konuşamamıştı. Bir seferinde radikal öğrencilerle bir gece toplantısında, şaşırtan sessizliği çok ciddi huzursuzluk veren bir durum yaratmış ve sonra, duruma hâkim olmaya çalışırken öyle bir gevelemeye başlamıştı ki kahkahalar tufanına yol açmıştı. Örgüt, bu geçici zor dönemde bir süreliğine kızağa çekilmesinin gerekli olduğuna ikna olmuştu. Aralarına gizli ajan sokan polisin ve *alianza*'nın müdahaleleri nedeniyle bu daha da önem kazanmıştı. Kısa süre önce Buenos Aires'te sempatizanlar da dâhil olmak üzere çok sayıda insan kaybolmuş, bunların arasında sadece yer altındaki ajanlar değil tanınmış şahsiyetler de vardı. Bu şartlar altında morali bozuk herhangi bir yoldaşın felakete sebep olması mümkündü.

Kapan

Birkaç gün sonra Anselmo, Gojmir için Avenida Triumvirato yakınlarında küçük ve uygun bir apartman dairesi kiraladı. Ada muntazaman oraya onu görmeye gitti. Okula gitmediği zamanlar hep yanında kaldı. Gojmir'in gerçekten hasta gibi davrandığını şaşkınlıkla gördü. Hasta bir adam gibi onun hep yakınında olmasına ihtiyacı vardı ve sarılmaları Ada için giderek daha sıkıcı olmaya başlamıştı. Dikkatli sorular sorarak Ada özel bir olayın mı meydana geldiğini, yoksa aynen başta olduğu gibi, onun aralarına girmesine yol açan beklenmedik şartların yine beklenmedik bir şekilde değiştiğini mi anlamaya çalıştı. Fakat sonunda özel herhangi bir şey olmadığını anladı. Hastalığın sebebi daha da kötüydü: Gojmir başladığı işe karşı tüm inancını yitirmişti. Bunu, yüksek sesli kahkahaları ve şakalarıyla hasta odasına bir çeşit hayatiyet getiren Ada'nın erkek kardeşinden saklamaya çalışıyordu. Gojmir giderek daha sık annesinden bahseder olmuştu; onu görmek istiyordu. Anselmo'nun bir ziyaretinde bu arzusunu doğrudan dile getirdi. Anselmo bu fikri ustaca saptırdı. Üzerlerindeki baskının her zamankinden daha fazla olduğunu ve onu orada beklediklerine kesin gözle bakılabileceğini anlattı. Gojmir sakinleşti ve yeni uzun bir mektup daha yazdı. Bir gece, Ada anne ve babasının evine giderken gitmesine izin vermedi ve "Artık dayanamıyorum," dedi.

"Neye dayanamıyorsun, yalnızlığa mı?"

Hayır, yalnızlığı değil, sadece yalnızlığı değil. Sadece içinde yaşadığı hapis hayatını değil, hiçbir şeyi kaldıramıyordu. Aralarında bir yabancıydı. Ada ne demek

istediğini anlamadı. "Bir yabancı!" diye bağırdı Gojmir. Otuz yaşındaydı, aralarında bir yabancı ve hiçbir şeyin anlamı yoktu. O gece Ada yine ailesinin evine gitmedi, o apartman dairesine saklandıklarından bu yana bunu yapıyordu. Sonra o alçak sesle anlatırken ve uzun bir süre bir Slav dilinde, Slovence konuşurken, onu sabırla dinledi. Hemen hemen bütün gece uyumadılar ve ertesi sabah ondan kendisini kopardığında bazı kelimeleri de Ada'yla birlikte ayrıldı.

"Burada kendimi bir çeşit kapandayımışım gibi hissediyorum," demişti Gojmir. Ada'nın her ayrılışında bir daha hiç kurtulamayacağı bir kapana girmiş gibi hissediyordu. Ada bunu anlıyordu; o kadar iyi anlıyordu ki her şey açıklığa kavuşmuştu; Gojmir korkuyordu. Ancak yabancı olmak tarafını anlayamamıştı. Neticede, dört yıldır onlarla beraberdi, eski arkadaşlarından ve tanıdıklarından uzun zaman önce kopmuştu ve şimdi onunla beraberdi, kardeşi Anselmo da yakındaydı ve yoldaşlarının görünmeyen fakat güvenli çemberinin içindeydiler. Fakat korkunun ne olduğunu anlıyordu. Çevrelerinden giderek daha sıklaşan kayıpların olduğu gerçeği artık bir sır değildi. Örgüt çözülmekteydi. Ve Anselmo'nun ziyaretleri giderek daha seyrekleşmişti. Ada yaşlanmış, yüz hatları değişmiş, saçları siyah boyalı bu genç adama ne zaman baksa içinde duyduğu tiksintiyle birlikte yükselen acıma duygusunu bastırmaya çalışıyordu. Saçları uzadıkça siyah boyanın diplerinden açık renk saçlar çıkmakta ve başının etrafını parlak bir hat sarmış gibi durmaktaydı. Ada, ona geçirdiği ağır kötümserlik duygusunu bazen gizlemekte zorlanıyor ve beraberce gecenin geç saatlerinde bir şey

olacakmış duygusuna kapılıyorlardı. Korku duygusu çok derindeydi; bütün bedenini, kalbini ve aklını kaplamıştı ve Ada artık onu tanıyamıyordu.

Witold

Sonraki aylarda Anselmo, yorulmaksızın sakin ve soluk yüzünü keşfetmeye uğraşırken Witold Ozynski'nin, adam kaçıran işbirlikçiler ve acımasızca kara liste düzenleyenler arasında kalmasına yol açmış olan şartlara ait iki farklı hikâyesi olduğunu keşfetti. Örgüt içinde bilinen hayat hikâyesi açık ve doğruydu. 1953 yılında bir zaman FUBA öğrenci grubuna girmiş ve toplantılarına ve gösterilerine katılmıştı. FUBA yasaklandıktan sonra üniversiteden atılmış ve sonraki yıllarda emekçi sınıfına yakın küçük gruplarda görev almıştı. Askerlik hizmetini yaptıktan sonra tekrar işletmecilik okuluna yazılmıştı. Sivil hükümetlerin işbaşında olduğu yıllarda açıkça parti üyesi olarak çalışmıştı. Witold'un yasa dışı işbirlikçileriyle uzun sohbetlerden sonra Anselmo'nun günışığına çıkardığı bilgilerin en azından ilk versiyonuna göre 1967 darbesinden sonra birkaç ay, hatta bütün bir sene tekrar yer altına inmişti. Bu ilk versiyona göre Witold polisin klasik yönteminin kurbanı olmuştu. Bir gece Witold devriye gezen polis tarafından durdurulur. Arabasında yapılan rutin bir aramada bir kutu silah bulunur. Bu babasını bir daha görememesi ve o kadar çok sevdiği Lehçe şarkıları dinleyememesi için yeterli sebeptir. Ve şimdi küçük adam ortaya çıkar. Witold'un kafasını yaracakları zindana indirilmesine engel olur. Ne de dişlerini dökecekleri bir odaya sokmalarına izin verir. Ona kimsenin dokunmasına müsaade etmez.

İnsanlar hakkındaki olağanüstü altıncı hissi bu defa başka bir şey deneyebileceğini söyler. Silahlar tekrar torpido gözüne konur. Witold bütün bir gece şehirde arabayla dolanır, aklı tamamen karışmıştır, kalbi yerinden fırlayacak gibidir ve şakaklarında damarlarının attığı bellidir. İki saat durmaksızın araba kullandıktan sonra kimse tarafından takip edilmediğini anlar. Polisle karşılaşması olayını kimseye anlatmamaya karar verir. Sebepsiz yere gitmesine izin vermiş olduklarını nasıl ispat edebilecektir. Witold çevresinde gitmesine izin verilmiş olanların başına ne geldiğini gayet iyi bilir. Silahları kararlaştırılmış yere bırakır. Sonraki günlerde babasının dükkânından hiç çıkmaz. Ne zaman yabancı biri zili çalıp kapıdan içeri girse, sanki lunaparkta hızlı trene binmiş gibi midesine kramp girer. Korku içinde geçirdiği yaklaşık on sinirli gün ve uykusuz geceden sonra küçük adamı bir kurtarıcı gibi karşılar. Babasının ofisinin arka odasında misafir fıstık kabuklarını koyabileceği bir tabak veya küllük ister. Ziyaretler ve uzun gece konuşmaları bir süre devam eder. Ve sonra Witold onların yanına geri döner.

Bir sürü verilerle beslenmiş bu versiyonu Anselmo yoldaşlarından dinlemiştir. Fakat burada eksik bir husus vardır. Bu klasik yumuşatma metodu çok basittir. Anselmo'nun, boş sokaklarda beklerken veya karanlık bir dehlizde karşılaştığında bizzat defalarca gördüğü Witold'un soluk yüzü ve büzülmüş dudaklarıyla, sükûneti ve kararlı ifadesiyle uyumlu değildir. Gojmir yatağa oturmuş, hazırlanmış, onu dışarı çıkaracak birini beklerken Anselmo'nun ikinci versiyonla uğraşması için uygun zaman değildir. Fakat Anselmo'nun saatlerce, hiçbir şeyin

farkında olmayan Witold'un eski nişanlısına, bu acayip, ihtiraslı ve solgun adam hakkında bildiği bütün detayları, dükkânın arkasındaki küçük odada babasıyla nasıl tartıştığını, bilinmeyen bir yere göçene kadar başkentin sokaklarını arşınlatarak anlattırdığını hayal etmelisiniz. Fakat ikinci versiyon hususunda Anselmo'nun hem deneyimi olmadığını hem de bunun uzun ve zorlu bir yol olduğunu da anlamalısınız. Anselmo bu ikinci versiyonun çok karanlık olduğunu hissetmektedir. İkinci versiyona göre Witold daha başından itibaren diğer tarafa geçmiştir.

Seneler önce Witold'un gençliğinde, 1944 yılında bir öğleden sonrası Ozynski apartmanında şaşkın ve endişe içindeki bir aile, bir gazete başlığında büyük harflerle yazılmış yabancı bir yer ismine bakıyorlardı: Katyn Ormanı. Alman resmi propagandası dolu bu gazetede büyük bir fotoğraf vardı: Açık bir mezar ve cesetlerle dolu bir çukur. Witold'un genç ruhunu dolduran o dehşet duygusu o gece Ozynski apartmanında korkutucu bir uçurum yarattı. Kocaman bilinmeyen şeyler başını döndürdü. Bütün gece uyuyamadı ve mutfakta birisinin ağladığını ve öç almak için haykırdığını duydu. Çığlıkların sanki göğsünde hissettiği, kalbini çevreleyen uçurumu doldurduğunu zannetti.

İkinci versiyona göre-bu daha çok verilere değil fakat ifadesine, Casullo'daki toplantılarda davranışına, *Capotín al paso* beklenmedik yokluğuna ve büzülmüş dudaklarına göre- Witold başından beri diğer tarafla gizli temas halindeydi.

Anselmo, bu iki versiyondan hangisinin doğru olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyecekti. Fakat bu gerçekten

önemli miydi? Anselmo'nun birinci görüşü *klasik* ve ikincisi *karanlık* olmasına rağmen veya ikisini de karmaşık bir *kazalar zinciri* olarak görsek bile açık olan husus kaderin Witold ve Gojmir'i bir araya getirmesiydi. Gece kapının keskin zilini çalarak hayatını bölen başka biri de olabilirdi. Fakat gece geç vakit gelen ve Gojmir'in kapısını çalan Witold'dan başkası değildi. Belki de, ilk veya ikinci versiyona göre veya hepsine rağmen daha başından beri kader böyle olmasını emretmişti.

Gece Çalan Kapı

Kapının zil sesi dört duvar arasındaki boşluğu doldurduğunda, Gojmir'in kalbi gümbürdemeye başladı ve benzi sarardı. Bir şeyden şüphelenircesine yataktan indi ve yatağın üzerine oturdu. Daha sonra Ada, gün boyunca hareketlerinde bir tuhaflık olduğunu ve üzerinde esrarengiz bir gücün ağır baskısını hissettiğini söyleyecekti. Belki de o şimdi böyle düşünüyordu, belki de her şey oldukça farklı gerçekleşmişti. Çünkü Ada, anılarına kapılıp kendinden tamamen uzaklaşamazdı. Örneğin kapı zili çaldığında hangi filmi seyretmekte olduğunu hatırlayamamıştı. Bir zaman boyunca Marcello Mastroianni'nin oynadığı, meşhur bir aktrise sessiz ve üzgün bir şeyler söylediği bir İtalyan filmi olduğundan emindi. Şimdi ise o film olmadığına, bağırışlar ve silah sesleri olduğundan emindi, kapıyı açmaya gitmeden önce sesi kıstığından da emindi.

Kapı zilinin sesi beklenmeyen bir anda odanın dört duvarına çarptığında Gojmir yataktaydı. Televizyonun önünde bir koltukta bacaklarını altına toplamış oturan Ada, ayağa kalktı, geceliğinin yukarı çıkmış olan incecik

kumaşını çekeleyerek dizlerine kadar indirdi ve üzerine bir eteklik giyerek kapıya doğru gitti.

"Bekle," dedi Gojmir. "Kim olduğunu bilmiyorsun."

"Anselmo'dur, başka kim olabilir ki?" dedi Ada.

Fakat kapıda bekleyen Anselmo değil, Witold Ozynski'ydi.

"Witold'muş," dedi Ada. "Seni istiyor."

"Neden içeri girmiyor?" diye sordu Gojmir.

"Arabada bekleyecek," dedi Ada, "ve sen de onlarla birlikte gideceksin."

Odanın ortasında gözlerini ona dikmiş bakıyordu. Bugün, o anda bir şeyler olacağını hissettiğini söylemektedir. Fakat Witold, Witold, Witold... Onunla ilgili yanlış bir şey olamazdı. Ve Gojmir'in bakışları Ada'nın gözlerinde bir şeyler arayan bakışlardı, bakışları aynen Witold'unkine benziyordu. Ayakta giyinirken onu seyretti. Açık renk mintanının önünü gayet yavaş hareketlerle düğmeledi ve kollarını ceketine sokmak o kadar uzun bir zaman aldı ki aşağıda sokaktan sinirli bir korna sesi duyuldu.

"Çok can sıkıcı," dedi Gojmir, "ama yine de gideceğim."

Fakat, Ada'nın dediğine göre Gojmir'in sesi şiddetli bir iç gerginliğini bastırmaya çalışıyor gibi çıkmıştı. Odanın dört duvarında dolaşarak sanki odadaki bir noktada sabitlenmek ister gibi etrafı kolaçan eden Ada'nın dikkatini gözlerinden başka yöne çevirmesi için kasten böyle söylemişti. Sonra elini cebine soktu ve sanki her zaman öyle taşırmış gibi kol saatini avucunun içinde tuttu. Şimdi Ada ellerinin titrediğini ve yakalamak isterken saatin iki kez

parmaklarının arasından kaydığının farkına vardı. Fakat Ada bütün bunların farkına çok daha sonra Anselmo'ya ve arkadaşlarına anlatırken veya elinde iki fotoğraf olan yaşlı kadına olayları mümkün olduğunca dikkatli bir şekilde izah etmeye çalışırken varacaktı. Yaşlı kadın onu dinlemedi. Esasen hiç kimseyi dinleyebilecek durumda değildi. Başka şeyleri görebiliyor ve en küçük detayı bilse bile Ada'nın anlayamayacağı derinliklere inebiliyordu.

Gojmir odanın ortasında durmuş ceplerini karıştırıyordu. Aşağıdan sinirli korna sesi tekrar geldi. Gojmir Ada'ya doğru adım attı ve elinin tersiyle dirseğini okşadı.

"Yakında dönerim," dedi.

Fakat hiçbir zaman dönmedi.

Nakliye

1945 mayısında kamyon küçük tren istasyonuna vardığında açık yük vagonlarına çok sayıda asker tırmandı. Fotoğraftaki genç adam kamyonun kasasının yan tarafından aşağıya atladı. İstasyonda ve trenin etrafında İngiliz askerleri vardı. Cipinin yanında bir subay tren yolu görevlisiyle konuşuyor ve elindeki kamçıyla sinirli bir şekilde oynuyordu. Yükleme ara vermeksizin devam ediyordu ve askeri nakliyelerin genelde olduğunun tersine, sessiz, bağrışma ve koşuşturma olmadan yapılıyordu. Fotoğraftaki genç adam, gri renkli üniformaları içinde çok sayıda askerle birlikte hemen lokomotifin arkasındaki yolcu vagonuna doğru ilerlemekteydi. Ordusuna mensup bir grup subay vagonun yanında yarım daire yaparak bekleşiyorlar ve gürültü yapmadan vagonlardan gelen

asker postallarının çıkardığı sesleri dinliyorlardı. Fotoğraftaki genç adam sinirli bir tarzda eliyle işaret etti ve yarım daire içinde bekleşen subaylardan birine bir şeyler söyledi. El salladılar ve arkalarını döndüler. Genç adam onlardan uzaklaştı ve başını arkaya çevirerek subaylarının yolcu vagonuna tırmanmalarına göz attı. En yakınındaki vagondan birisinin uzattığı sağ eli iki eliyle birlikte tutarak yukarıya zıpladı. Bir dakika sonra İngiliz askerlerinin aniden kapatmaya başladıkları kapıların çarpma sesini duydu. Fotoğraftaki genç adam kapının kalın tahtasına sırtını dayayarak etrafına göz gezdirdi. Herkes solgun ve suskundu. Herkes sessizdi. Vagonun dışından yuvalarına giren demir sürgülerin metalik seslerini duyabiliyorlardı. Sonra tren hareket etti. Birkaç dakika sonra vagonun çatısında ayak sesleri duyuldu. Yukarıda biri yüksek sesle gülüyordu.

"Tanrım!" dedi fotoğraftaki genç adamın yanında duran, vagona çıkmasına yardım etmek için elini uzatmış olan delikanlı.

"Tanrım!" dedi ve şaşkın gözlerlerle ona baktı.

Ve sonra alçak sesle ekledi:

"Blagaj, bizi nereye götürüyorlar?"

Yolculuk

Ön koltukta Gojmir'in tanımadığı tuhaz bir şoför vardı. Witold arka koltukta oturmuş, ellerini dizlerinin üzerine koymuş, başını çevirmeden dışarıya bakıyor ve giderek tenhalaşan yolu seyrediyordu. Witold'un hareketsizliği birdenbire çekilmez bir hal aldı.

"Witold," dedi Gojmir, "Nereye gidiyoruz?"

Witold cevap vermedi.

"Witold," dedi Gojmir, yüksek sesle ve kararlı, "bu Casullo'ya giden yol değil."

Witold, cevap vermedi; şoför başını salladı ve dikiz aynasından baktı. Kocaman eski Buick araba karanlıkta ve dış mahallelerin bomboş sokaklarında yarışıyordu. Evler seyrelmeye ve birbirinden uzaklaşmaya başladılar. Sonra arabanın farları alçak bir binayı taradı ve şoför arabayı döndürürken iki defa kuvvetlice korna çaldı. Durdukları anda farların ışığı tanımadıkları bir adamı aydınlattı ve başka bir adam Gojmir'in oturduğu tarafın kapısını açtı. Bu adam bir şey söylemeden Gojmir'in yanına oturdu, arabanın önünde farların aydınlattığı adam ise birden görünmez oldu... Öne oturan adam kapı kolunu bulup kapıyı büyük bir gürültüyle çarpar çarpmaz Buick hemen hareket etti. Sessiz grup kır yolunda karanlığın içinde yol aldı.

Solunda oturan adam votka kokuyordu. Sağ tarafında ise Witold'un bedeninin sıcaklığını hissediyordu. Solundaki adam onu Witold'a doğru itip sıkıştırıyordu. Gojmir öne doğru eğildi ve Witold'un yüzüne dimdik baktı. Bakışları arabanın ön farlarının aydınlattığı yola kenetlenmişti. Gojmir, Witold'un adeta maske takmış yüzünü seyretti.

Alçak ve kuru bir sesle, "Witold, bu ne demek oluyor?" diye sordu.

Kelimeleri havada asılı kaldı, havada titredi ve sonra ürkmüş kuşlar gibi arabanın içindeki koyu renkli erkek

başlarına çarptı. Sonra yok oldu, arabanın biteviye motor gürültüsünce yutuldu. Arabanın içi karanlık ve sessizdi.

Tren İstasyonu

Tren durur durmaz vagonların yanlarına sopalar ve tüfek dipçikleriyle vurulmaya başlandı. Birçok vicdansız insan vagonun etrafında dolanmaya başladı. Kadın ve erkek sesleri hainlerin öldürülmelerini istiyordu. Hayvan naklinde kullanılan yük vagonundaki erkekler ürkmüş bir koyun sürüsü gibi bu saldırıdan kaçmaya çalışıyordu. Biri dua etmeye çalıştı. Diğeri "Sonumuz geldi... " dedi.

Fakat son henüz gelmemişti. Bu sadece sonun başlangıcıydı.

Blagaj yanındaki çocuğun elini tutmaya çalıştığını hissedebiliyordu. Çocuğun elini yavaşça sıktı; nemli ve soğuktu.

Tuğla Fabrikası

Araba delik deşik asfalt yolda uçarcasına ilerliyordu. Şehrin ışıkları çok gerilerde kalmıştı. Sonra farlar arabanın tekerleği altında ezilen kırık kiremit yığınlarıyla çevrili uzun ve alçak bir binayı aydınlattı. Üç adam arabadan fırladılar ve Gojmir'i dışarı çektiler. Şoför motoru durdurdu ve direksiyonun üzerine dayandı. Ne herhangi bir ses ne de rüzgâr vardı. Grup tuğla fabrikası yakınında büyük bir toprak çukura doğru ilerlerken hava sabit bir madde gibi durgundu.

Farklı Bir Çukur

Üç adamın, boyalı saçlı ve değişmiş görüntülü Gojmir Blagaj'ı götürdükleri toprak çukurdan ve terk edilmiş tuğla fabrikasından yaklaşık altı bin mil uzakta; çok seneler önce 1945 yılında, dünyanın öbür tarafında, kırış kırış yırtık giysiler içinde bir grup erkek, silahlı nöbetçiler tarafından çevrelenmiş, Koçevye Kasabası'nın yakınında ağaçlı bir yol kenarında durdular. Üç adam büyük bir tekerleğe sarılı telefon kablosundan tel makasıyla bir miktar tel kesti. Nöbetçiler esirlerin bileklerini arkalarından bu tellerle bağladılar. Yakınlardan münferit silah sesleri ve makineli tüfeklerin yaylım ateşi duyuldu. Daha sonra Plaza de Mayo'da bir grup fotoğrafından kesilerek büyütülmüş fotoğraftan tanıyacağımız esir, bileklerini tellerle sıkıca bağlayan nöbetçinin ellerini seyrediyordu. Sonra gece nöbetinde uykusuzluktan kan çanağına dönmüş gözlerinin içine baktı.

Birden "Lütfen," diye fısıldadı, "Bileklerimi gevşek bağlayın."

Nöbetçi şaşkınlıkla baktı.

"Bir oğlum var," dedi, "lütfen..."

"Yapamam," dedi nöbetçi ve etrafını kolaçan etti. "Yapamam."

"Adı Gojmir!" dedi esir yüksek sesle, öyle ki çevresindeki sessiz ve solgun adamlar, ürkmüş koyun sürüsü gibi endişelendiler.

"Orada neler oluyor?" diye bağırdı bir ses ormanın kenarından. Nöbetçi bir adım geri çekildi ve tüfeğinin kabzasını esirin sırtına indirdi.

Grup yürümeye devam etti. Silah sesleri yakınlaşmıştı. Derin bir çukur vardı.

Cehennem

1980'lerin başında bütün dünya, Campo de Mayo yakınlarındaki La Plata mezarlığında ve birkaç yerde daha toplu mezarlar bulunduğunu öğrendi. Gazeteler bütün detayları yayınlamaya başladılar ve televizyon kanalları oğullarını veya en azından cenazelerini isteyen çaresiz Plaza de Mayo annelerinin fotoğraflarını gösterdi. Kimseye zafer getirmemiş mantık dışı bir yer altı savaşının kurbanları çukurlardan çıkarıldı. Ardında kalan yegâne şey çukura gömülü insan hayatları ve nerede olduklarını Allah bilir kaybolmuş uzun bir *desaparecidos* listesidir. Onları elleriyle öldürdüğü söylenen bir lider mahkemeye çıkarıldı, fakat adam mahkemede konuşmadı. Başka ne yapabilirdi ki? Oğullarını analarına geri veremezdi. Gecenin karanlığından yararlanarak vurulmaktan kaçarak kurtulan bazıları da tespit edildiler. Onlar da konuşmadılar. Ceset dolu çukurdan yukarı tırmanarak çıkan sadece bir *Creol* vardı ve bir bardak viski karşılığında orada neler gördüğünü anlattı. Elleri bağlı olarak bir uçurumun kenarına getirildiğini söyledi. Onu oraya getiren kişi bir tabancayla başının arkasından vurmuştu. Fakat kurşun sadece kulağını sıyırmış ve çukura canlı olarak düşmüştü. Cesetlerin üzerine düşmüştü ve birçok kişi hâlâ hayatta olduğundan çukurdan korkunç iç çekmeler, iniltiler ve çığlıklar yükselmekteydi. Gece yarısı sürüklenerek yukarıya çıkmış ve kaçmıştı. Fakat bu sadece halk arasında dolaşan bir hikâyeydi. Kimse doğruluğunu ispat edemezdi çünkü sarhoş *Creol* ülke içinde bir yerlerde

ortadan kaybolmuş ve uçsuz bucaksız pampalarda yok olup gitmişti. Ve tekrar halkın arasında ortaya çıkan, deyim yerindeyse, o *desaparecidos'lar* onurlu ve sessiz kalmışlardı.

Trophonius'un Mağarası

Eski Yunanlılar umutsuz ve kederli insanlar için Trophonius'un mağarasına gitmiş deyimini kullanırlardı. Oradaki vahşeti, yer altı geçitlerini ve yılanları görmüş ve buradan kaçabilmiş olan bir insanın yüzünde ömür boyu karanlığın yansıması olurdu.

Belki de gerçek Trophonius, kardeşiyle birlikte Delphi'deki meşhur Apollo tapınağını inşa etmiş olan kişiydi. Güçlü kral Hyrieus, büyük mimarlar oldukları bilinen iki kardeşten, hazinesini saklayacağı, sağlam korunaklı, özel bir yapı inşa etmelerini istemişti. Kardeşler kısa zamanda binayı inşa ettiler, fakat binaya hazinenin çalınabileceği gizli bir giriş de yaptılar. Hyrieus böyle bir ihtimalden korkup bir tuzak kurdu. Fakat sadece Agamedes'i yakalayabildi. Trophonius kardeşini tuzaktan kurtarmak için defalarca çabaladı. Kurtaramayacağını kavradığından ve yüzünde kardeşiyle benzerlikler bulunduğundan saklanmasının mümkün olamayacağını anladı ve erkek kardeşinin kafasını keserek beraberinde götürdü. O anda yer yarıldı ve onu yuttu.

Mağara, ormanın kenarında bir yerdedir. Yeterince cesur olanlar gizlenmiş veya kehanet gibi bir şey bulmak için içeri girerler. Fakat sadece korkunç denemelerden geçebilirlerse öğüt isteyebilirler. Herkes yapamaz; her deneyen de geri dönemedi. Karanlık bir çukura benzeyen

mağaraya tek giriş yolu uzun yer altı geçitleri ve odalarından geçmekteydi. Sonra en sondaki deliğe ulaşmak için bir merdivenden inmek gerekirdi. Bu son deliğin o kadar dar ağzı vardı ki önce bacaklar sokulmalı ve gövde kuvvetlice itilmeliydi. Arkasından mağaranın tabanına doğru çabuk ve dik bir düşüş olurdu. Öğüt almak veya akıl sormak isteyen kişi bütün bu yolu elinde ballı bir kek taşıyarak yapmalıydı. Bu mağaranın her tarafında kaynaşan ve sürünen yılanları sakinleştirmek için kullanılırdı. Sizi çukurdan dışarı fırlatacak gizli mekanizmaya hemen dokunamazdınız. sizi çukurdan dışarı fırlatan gizli mekanizmaya dokunamazdınız. Korkunç çukurun dibinde bütün bir gün ve gece geçirebilirdiniz. Bazıları hiçbir zaman geri dönemedi. Bazılarının ise iyi bir öğüt alma şansı oldu. Daha önce bahsedilen görünmez mekanizmanın yardımıyla yeryüzüne çıkabiliyorlardı ama önce ayakları görünüyordu, başları ise aşağıya sarkıyordu. Dışarıda hafıza tanrıçası *Mnemozina* denilen bir iskemleye oturuyorlar ve ömür boyu hafızalarından silinmeyecek olan mağaradan korkunç izlenimlerini hatırlıyorlardı.

Sonsöz

Artık bu öyküyü sonlandırmamız gerekiyor. Üç adam Gojmir'i terk edilmiş kiremit fabrikasına getiriyor. Onlara ne başka bir şey soruyor ne de kaçmayı düşünüyor. Garip bir yanlış anlama olduğunu açıklaması için Witold'un ifadesiz yüzüne bakıyor. Fakat hemen yanında yürüyen iki adamın varlığı ve direksiyona yaslanmış üçüncü bir adam mümkün olamayacağını açıklıyor. Eski bir çukurun intikamını alan Witold'un büzülmüş dudaklarıyla

arkasından yürümekte olması da bunun olmayacağına delalet ediyor. Gojmir'in o çukurla herhangi bir ilgisinin olmadığının bilinmesinin de bir yararı yok. Korkunç ve anlamsız bir oyuna gelmiş, saçı boyanmış, içinde giderek azalan ümitle uzun, karanlık bina boyunca yolun sonuna doğru ilerliyor.

Onları yolun üzerinde bırakacağız, gazetelerde çıkan veya kurtulanların anlattıkları detaylardan kaçındığımız için değil. Onları Ada'ya dönmek ve ümitlerinden söz etmek için bırakacağız. Sonraki günlerde Ada, endişeye kapıldı ve sonra korkunç bir önseziye. Birden söylemiş olduğu tüm ağır sözler için ve bütün kötücül düşünceleri için pişman oldu. Belki de kollarında bir kitap demeti taşıyarak sokaktan bankaya daldığı ve artık yaşamayan bir genci tanıdığı öğleden sonrası için kendini kötü hissetti. Onu, açık veya koyu renkli saçlarıyla Casullo'da veya buzhanede işçilerin arasında, kolunun altında bir gazete yığını taşırken bulmak ümidiyle arayabilirdi. Sonra annesini ziyarete gider ve iki fotoğrafının önünde sessizce oturabilirdi. Onları saygıdan ötürü bırakalım ve Jordan ismini kullanan, cebinde tabancası olan Anselmo'ya geçelim. Anselmo, işyerlerini aradı, orta sınıf apartman dairelerinin zilini çaldı, Witold'un soğuk suratını ve büzülmüş dudaklarını görmeye çalıştı. Bir kez 25 Mayıs'ta jakaranda festivali sırasında polis geçidi yapılan Rosario'da görülmüş olduğunu duydu. Onu bulmak üzere bir grup yoldaşla birlikte gittiler ama bulamadılar. Ve bu da olması gerektiği gibiydi çünkü aksi halde insanlık tarihinin en anlamsız savaşı, ideolojilerin üçüncü dünya savaşı bir kurban daha alırdı. Ve onları, elinde iki *desaparecidos*

fotoğrafıyla Plaza de Mayo'da, artık fotoğraflarının önünde mum yakmak zorunda kalmayacağı gibi, büyük ve çılgın bir ümitle dolaşan yaşlı kadına hürmeten bırakacağız. Plaza de Mayo'nun daimi ziyaretçilerinden bazıları kadını tanıyorlar. Orada fotoğraf makinesiyle olağanüstü bir olayı görüntülemek üzere hazır bulunan fotoğrafçı yaşlı kadına hoş bir gülücük gönderiyor. Sarsılmaz ümidi ve inancı en büyük ve mucize olay olmasına rağmen onun fotoğrafını çekmek hiçbir zaman aklına gelmiyor. Meydanda gezinen kişilerden bazıları, biçimsiz çizmeleriyle meydanın muntazam yüzeyinde karşıdan gelen, yaşlı kadını kolundan tutarak onunla birlikte Pedro de Mendoza'nın heykelinin önünden yürüyerek geçen eski köy rahibini de tanıyorlar.

KEHANET

DRAGO JANČAR

Tuvalet duvarına yazılmış bir yazı, bir insanın, bir ülkenin kaderini değiştirebilir mi? Yazının kaderini değiştiren, yazının kaderi ile kalemini birleştiren güçlü yazar Drago Jančar bunu yapabilir! Kameranın büyüsü ile lanetlenmiş bir insan hakları savunucusunun dünya üzerindeki tüm haklarını ustalıkla silebilir kalemiyle. Ya da şimdiye kadar kimsenin umurunda dahi olmayan bir inşaat işçisini, ulusal bir kahramana çevirebilir. Fotoğraflarını çekebilir kalemiyle umutsuzların, umutların, âşıkların, aşkların, ölümlerin... Drago Jančar, insan ruhunu keskin bir bakış açısıyla görebiliyor, gördüklerini incelikle edebiyat süzgecinden geçirip, okurları kehanetlerle dolu bir gerçekliğin peşine takıp sürükleyebiliyor. Bu kehanetlere hazır mısın sevgili okur, gerçekleri görmeye var mısın?